

ΣΧΟΛΗ:
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ:
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ
κ' ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

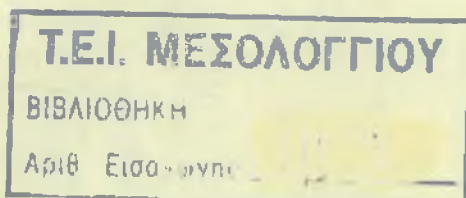
«ΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΣ.

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΔΕΑΣ»

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:
ΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΑΝΑΣ
ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1998

My

0661 / 94729

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σ' αυτήν την εργασία γίνεται μια προσπάθεια διερεύνησης της ιδέας του «Ευρωπαϊσμού» και την πορεία του μες στον χρόνο.

Στο πρώτο μέρος αναλύονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που κατά καιρούς αναπτύχθηκαν και υποστηρίχτηκαν από οραματιστές για μια ενιαία Ευρώπη. Στην συνέχεια με εκκίνηση τα πρώτα γνωστά χρόνια της Ευρωπαϊκής ιστορίας έως και το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου αναφέρονται διάφορες ενοποιητικές τάσεις και κινήσεις που λαμβάνουν χώρα σ' αυτό το χρονικό διάστημα, (πριν δηλαδή της επίσημης πρώτης Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ΕΚΑΧ)

Μελετώντας την Ιστορία της Ευρώπης παρατηρούμε μια ποικιλομορφία λαών που συνεχώς αλληλοσυγκρούονται για λόγους είτε επεκτατικούς, είτε πολιτιστικούς, είτε θρησκευτικούς. Στο τέλος κάθε πολέμου όσο μεγαλύτερη έκταση καταστροφής ήταν τα' αποτελέσματα αυτού τόσο εντονότερα ήταν τα ενοποιητικά κινήματα. Στόχος αυτών η διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή, γεγονός καθόλου εύκολο καθώς ξεσπούσε κάποιος άλλος πόλεμος και ιδέες για ειρήνη, ενοποίηση κ.α. περνούσαν στο περιθώριο. Ενοποιητικές κινήσεις στην ιστορία διακρίνουμε, επίσης, μπροστά στην απειλή κάποιου κοινού εχθρού, για την αντιμετώπιση του οποίου διάφοροι λαοί ενωμένοι σε μια ιδέα (π.χ. Θρησκεία) ενεργούσαν από κοινού.

Στο Δεύτερο μέρος παρακολουθούμε τα οράματα για μια ένωση των κρατών της Ευρώπης να γίνεται πραγματικότητα. Η πρώτη Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι γεγονός με την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα κ' Χάλυβα (ΕΚΑΧ), ακολουθεί η συνθήκη της Ρώμης και η δημιουργία της Ε.Ο.Κ από έξι μέλη. Η Ευρώπη προχωρεί με αργά βήματα αλλά σταθερά καθώς συναντά αρνήσεις και αντιδράσεις (από Αγγλία), διευρύνεται συνεχώς και καταλήγουμε στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα των δώδεκα, ύστερα από διαπραγματεύσεις και κάθετες τομές στις οικονομίες και πολιτικές των νεοεισερχόμενων χωρών.

Τέλος, στο Τρίτο μέρος αναλύουμε τις συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ. Δυο συνθήκες που με αφετηρία την πρώτη και συνέχεια αυτή του Άμστερνταμ χαράσσουν καινούριες προοπτικές στην Ευρώπη (Πολιτική Ένωση, Οικονομική Νομισματική Ένωση). Η Ευρωπαϊκή Ένωση με 15 μέλη πλέον και αρκετές χώρες (π.χ. Μάλτα, Κύπρος, Τουρκία, Ανατολικές χώρες) να προσπαθούν ώστε να είναι τα επόμενα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Χαράζει Κοινή Εξωτερική Πολιτική κ' Πολιτικής Άμυνας (Κ.Ε.Π.Π.Α) και συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και ειδικότερα θέματα ασύλου, μετανάστευσης και θέματα εσωτερικών υποθέσεων. Η σοσιαλιστική στροφή των Κυβερνήσεων των Ευρωπαϊκών κρατών έχει ως αποτέλεσμα την προσπάθεια για δημιουργία μιας Ευρώπης με κοινωνικό πρόσωπο. (καταπολέμηση ανεργίας, κοινωνικής και πολιτικής ανισότητας.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Προλεγόμενα

Στην επιστήμη της κοινωνιολογίας ο όρος ολοκλήρωση (integration) υποδηλώνει την ύπαρξη ή διαμόρφωση οργανικών δεσμών μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας. Μία πιο προσεχτική εξέταση του όρου:

Η πρώτη αφορά την ολοκλήρωση σαν κοινωνικό φαινόμενο και σημαίνει την εξέλιξη μιας κοινωνικής οργάνωσης προς μεγαλύτερη συνοχή ή ενότητα.

Η δεύτερη αφορά την ένταση των δεσμών μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας σε μια δεδομένη στιγμή και συμπίπτει με τον όρο συνοχή (ο οποίος είναι προτιμότερος σ' αυτή την περίπτωση).

Η τρίτη αφορά την ολοκλήρωση σαν κοινωνική λειτουργία, και μάλιστα σαν κεντρική λειτουργία του κοινωνικού συστήματος ή του πολιτικού υποσυστήματος κατά τον Parsons.

Στην επιστήμη των διεθνών σχέσεων ο όρος ολοκλήρωση υποδηλώνει την ύπαρξη ή διαμόρφωση οργανικών δεσμών μεταξύ κρατών. Με τον όρο οικονομική ολοκλήρωση νοείται η σταδιακή συσσωμάτωση ή ο βαθμός συσσωμάτωσης των οικονομιών των κρατών που μετέχουν σ' ένα σύστημα οικονομικών σχέσεων, ενώ με τον όρο πολιτική ολοκλήρωση νοείται η σταδιακή υπαγωγή ή ο βαθμός υπαγωγής των κρατών που μετέχουν σ' ένα πολιτικό σύστημα, σε υπερεθνικούς ή υπερκρατικούς θεσμούς και μηχανισμούς λήψης και ελέγχου αποφάσεων. Στις ανώτερες βαθμίδες οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης τα κράτη έχουν αντίστοιχα απολέσει ένα μεγάλο μέρος της οικονομικής τους αυτοτέλειας και της πολιτικής τους αυτονομίας.

Κάθε διαδικασία ολοκλήρωσης (integration process) επηρεάζεται από ωφελιμιστικούς παράγοντες (αλληλεξαρτήσεις), πολιτισμικούς παράγοντες (κοινές αξίες) και κοινωνικούς ανταγωνισμούς. Οι διάφορες θεωρίες για τα αίτια και τη διαδικασία ολοκλήρωσης που διατυπώθηκαν κατά καιρούς, δίνουν έμφαση σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες παραγόντων: οι λειτουργικές θεωρίες στην αλληλεξάρτηση, οι πολιτισμικές θεωρίες στις κοινές αξίες και η μαρξιστική θεωρία στους κοινωνικούς ανταγωνισμούς. Μπορεί από τώρα να σημειωθεί ότι οι παραπάνω θεωρίες αναφέρονται σε ενδογενή αίτια και παράγοντες της ολοκλήρωσης και αγνοούν, σε μεγάλο βαθμό, εξωγενή αίτια και παράγοντες.

A. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

I. Θεωρία κοινωνικής οργάνωσης

Οι λειτουργιοκρατίες πιστεύουν ότι κάθε κοινωνία τείνει προς ανώτερες μορφές εξειδίκευσης και καταμερισμού εργασίας με αποτέλεσμα ν' αυξάνονται οι ανταλλαγές και η αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της, για τη διατήρηση και προώθηση των ανταλλαγών θεσπίζονται κανόνες και εγκαθιδρύονται συντονιστικοί ή ρυθμιστικοί μηχανισμοί.

II. Λειτουργική θεωρία της διεθνούς οργάνωσης

Κεντρικό αξίωμα αυτής της θεωρίας, που διατυπώθηκε από τον D. Mitrany στη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου, είναι ότι η ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των κρατών στην παγκόσμια κοινωνία μπορεί να επιτευχθεί με τη διεύρυνση της παγκόσμιας αλληλεξάρτησης και την βαθμιαία ανάθεση λειτουργιών σε διεθνείς οργανισμούς. Οι λειτουργίες αυτές δεν θα πρέπει ν' αφορούν πολιτικοποιημένους τομείς της κρατικής αρμοδιότητας. Θα πρέπει αντίθετα ν' αφορούν την αντιμετώπιση βασικών βιοτικών

αναγκών (διατροφή, υγεία) και την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας (μέσω π. χ. της ανάπτυξης του εμπορίου κ. λ. π.). Από την άλλη πλευρά, με τη συμμετοχή τους στη λειτουργία των διεθνών οργανισμών, οι εθνικές ελίτ και, στη συνέχεια, η κοινή γνώμη θα συνειδητοποιήσουν τα πλεονεκτήματα της διεθνούς συνεργασίας και θα ευνοήσουν την επέκτασή της σε άλλους τομείς. Πρέπει να σημειωθεί ότι στα πλαίσια της λειτουργικής θεωρίας πιστεύεται ότι οι ιδεολογικό-πολιτικές αξίες όχι μόνο δεν συμβάλλουν αλλά μπορούν ν' αποτελέσουν ανασταλτικούς παράγοντες στην οικοδόμηση της παγκόσμιας οργάνωσης. Μ' αυτό άλλωστε το σκεπτικό ο Martini αντιτάχτηκε στην πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης.

Οι υποθέσεις της παραπάνω θεωρίας δεν επιβεβαιώθηκαν στην πράξη. Ειδικότερα στους διεθνείς οργανισμούς στους οποίους είχαν ανατεθεί ' μη πολιτικά θέματα ' επικράτησε από την πύθη στιγμή έντονη πολιτικοποίηση. Από την άλλη πλευρά, η λειτουργία των διεθνών οργανισμών δεν μείωσε την αφοσίωση των λαών προς το εθνικό κράτος.

III. Νεολειτουργική θεωρία ολοκλήρωσης

Η θεωρία αυτή είναι μία προσαρμογή της λειτουργικής θεωρίας της διεθνούς οργάνωσης, στις συνθήκες περιφερειακής ολοκλήρωσης που είχαν διαμορφωθεί στη Δυτική Ευρώπη όταν ιδρύθηκαν οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Η νεολειτουργική θεωρία είναι προέκταση της λειτουργικής, στο μέτρο που δέχεται τον έμμεσο τρόπο ολοκλήρωσης, δηλαδή μετά από ανάθεση λειτουργιών σε διεθνείς οργανισμούς. Η νεολειτουργική θεωρία διαφέρει όμως από τη λειτουργική στη σύλληψη της δυναμικής της ολοκλήρωσης. Ενώ δηλαδή σύμφωνα με την λειτουργική θεωρία η διεύρυνση του πεδίου της διεθνούς συνεργασίας προϋποθέτει τη συνειδητοποίηση των πλεονεκτημάτων της υφιστάμενης διεθνούς συνεργασίας από την κοινή γνώμη και τη θετική επιρροή της τελευταίας στις κυβερνήσεις, η νεολειτουργική θεωρία δεν αποδίδει ανάλογη σημασία στην κοινή γνώμη και στα εθνικά κέντρα λήψης αποφάσεων. Δέχεται πως αν η ανάθεση λειτουργιών συνοδεύεται, όπως στην περίπτωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, με ανάθεση εξουσιών σ' έναν υπερεθνικό όργανο, τότε το όργανο αυτό θα γίνει ο δέκτης των πιέσεων των κοινωνικό-επαγγελματικών φορέων για επέκταση της ολοκλήρωσης και, ανάλογα με τις εξουσίες που διαθέτει, θα λαβαίνει μόνο του τα κατάλληλα μέτρα ή θα πιέζει για την υιοθέτησή τους από το όργανο εκπροσώπησης των κρατών. Συνοψίζοντας τη νεολειτουργική αντίληψη της ολοκλήρωσης ο κύριος εκφραστής της, ο E. Haas, ορίζει την ολοκλήρωση σαν τη διαδικασία "μέσω της οποίας φορείς σε ξεχωριστά εθνικά πλαίσια πείθονται να μεταφέρουν την αφοσίωσή τους, τις προσδοκίες τους και τις πολιτικές τους δραστηριότητες σ' ένα νέο κέντρο, του οποίου οι θεσμοί διαθέτουν ή διεκδικούν αρμοδιότητα από προϋπάρχοντα εθνικά κράτη".

Ο E. Haas υποστήριξε εξάλλου πως όταν υπάρχουν οι θεσμικές προϋποθέσεις, η ολοκλήρωση επεκτείνεται αυτόματα, μέσα από την λεγόμενη εκχείλιση λειτουργιών (spill-over). Μετά από κάθε μέτρο ολοκλήρωσης διαπιστώνονται κενά, ανεπάρκειες, ανισότητες κ. λ. π. και ασκούνται πιέσεις για την κάλυψή τους, οι πιέσεις αυτές οδηγούν νομοτελειακά στην λήψη των αναγκαίων μέτρων από τα όργανα της συγκεκριμένης περιφέρειας.

Ο νομοτελειακός χαρακτήρας της ολοκλήρωσης σύμφωνα με το νεολειτουργικό υπόδειγμα (μοντέλο) αμφισβητήθηκε από πολλούς. Ειδικότερα ο S. Hoffman αντιτάχθηκε στην αφομοίωση οικονομικών και πολιτικών θεμάτων και τόνισε ότι στα πολιτικά θέματα ή θέματα υψηλής πολιτικής δεν μπορεί να είναι αυτόματη η εκχείλιση λειτουργιών. Η δυνατότητα αυτόνομης δράσης σε πολιτικά θέματα περιορίζεται προκαταβολικά από τον διπολισμό του διεθνούς συστήματος. Η παρατήρηση αυτή, αν και έγινε το 1963, ισχύει ακόμη σήμερα. Ας σημειωθεί ότι τα πολιτικά θέματα αποτελούν αντικείμενο της πολιτικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και δεν μπόρεσαν να ενταχθούν στο κοινοτικό πλαίσιο.

Από την πλευρά του ο J. Nye, παρατηρεί ότι οι ανισοροπίες που προκαλούνται από τα μέτρα ολοκλήρωσης μπορούν να δημιουργήσουν πιέσεις προς τους πολιτικούς φορείς να επαναπροσδιορίσουν τους κοινούς στόχους. Αυτός όμως ο επαναπροσδιορισμός δεν οδηγεί κατ' ανάγκη σε ενδυνάμωση των κοινών στόχων. Μπορεί να συμβεί το αντίθετο.

Ο P. Taylor παρατηρεί ότι σε κάθε επίπεδο αλληλεξάρτησης ασκούνται πιέσεις υπέρ της παραπέρα ολοκλήρωσης και υπέρ της αυτονομίας" αν οι τελευταίες είναι ισχυρές η ολοκλήρωση δεν προχωρεί αλλά μπορεί να παγιωθεί μία κατάσταση που ο Taylor ονομάζει "παγίδα αλληλεξάρτησης". Παρόμοιες καταστάσεις ξεπερνιούνται κατά τον Nye με πολιτικές συμφωνίες "πακέτα". Οι συμφωνίες αυτές προωθούν την ολοκλήρωση και συγχρόνως, όπως έδειξε η πρακτική, προβλέπουν ειδικές ρυθμίσεις ή ανταλλάγματα για τους οικονομικά ασθενέστερους.

Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι ο ίδιος ο E. Haas αναγνώρισε τη διάσταση μεταξύ του νεολεειτουργικού υποδείγματος (μοντέλου) ολοκλήρωσης και της πραγματικότητας που διαμορφώθηκε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τονίζοντας ότι η διαδικασία ολοκλήρωσης μπορεί να σταματήσει ή και να σημειώσει οπισθοδρόμηση αν τα κράτη υιοθετήσουν αρνητική στάση απέναντί της, από προσήλωση στην αυτονομία τους, ή αν κρίνουν, ότι το συγκεκριμένο περιφερειακό πλαίσιο δεν είναι το κατάλληλο για τη επίλυση ενός προβλήματος που θεωρούν ότι έχει ευρύτερες διαστάσεις.

Ο ίδιος συγγραφέας υποστηρίζει ότι με την αυξανόμενη παγκόσμια αλληλεξάρτηση, πολλά προβλήματα δεν μπορούν πια ν' αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά σε περιφερειακό επίπεδο, απαιτώντας αντιμετώπιση σε παγκόσμιο επίπεδο, γεγονός που τείνει να μειώσει την εμβέλεια των θεωριών περιφερειακής ολοκλήρωσης. Τέλος θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στην παραδοσιακή του σύλληψη, το νεολεειτουργικό υπόδειγμα ολοκλήρωσης αγνοεί τον ρόλο των διαθέσιμων οικονομικών πόρων. Όπως όμως απέδειξε η ιστορία, οι διαμάχες για τους πόρους τροφοδότησαν τις μεγάλες κρίσεις της Κοινότητας και επιβράδυναν τον ρυθμό ολοκλήρωσης.

B. ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

I. Θεωρία κοινωνικής οργάνωσης

Οι υποστηρικτές της πολιτισμικής θεωρίας πιστεύουν ότι η βασική προϋπόθεση για τη συγκρότηση μίας κοινωνίας είναι η ύπαρξη κοινών αξιών (κοινή πολιτιστική κληρονομιά). Η ολοκλήρωση εμφανίζεται, από τη σκοπιά του κοινωνικού συνόλου, σαν μία διαδικασία διείσδυσης και επικράτησης (θεσμοποιήσεις κατά την έκφραση του Parsons) των κοινών αξιών στα συστατικά μέρη. Από τη σκοπιά των συστατικών μερών η ολοκλήρωση εμφανίζεται σαν μια διαδικασία κοινωνικής αφομοίωσης (assimilation) . Στα αρχικά της στάδια η διαδικασία ολοκλήρωσης βασίζεται στην μάθηση και απόχτηση κοινής πολιτιστικής ταυτότητας, ενώ σε μεταγενέστερα στάδια εξαρτάται άμεσα από την λειτουργία κεντρικών θεσμών που συμβάλλουν στη διάσωση των κοινών αξιών, μέσα από τη δικαιοπλαστική τους δραστηριότητα . Οι κανόνες δικαίου που παράγονται από τους κεντρικούς θεσμούς, παρά τον λειτουργικό τους προσανατολισμό στηρίζονται σε κοινές αξίες, οι οποίες τους δίνουν ένα ηθικό υπόβαθρο, νομιμοποιούν την άσκηση της εξουσίας και συμβάλλουν στην κοινωνική σταθερότητα.

II. Η φεδεραλιστική αντίληψη της ολοκλήρωσης

Οι φεδεραλιστές υπογραμμίζουν τη σημασία της κοινής πολιτιστικής παράδοσης, αλλά προσθέτουν πως μόνο με την υιοθέτηση ενός συγκεκριμένου πολιτικού στόχου (εγκαθίδρυση ομοσπονδιακού κράτους) διαμορφώνεται μακροχρόνια η απαραίτητη συναίνεση για την πολιτική ολοκλήρωση. Οι φεδεραλιστές υποστήριζαν στις αρχές της δεκαετίας του ' 50 ότι η ανάθεση λειτουργιών σ' ένα διεθνή οργανισμό, μόνη της ή σε συνδυασμό με την ανάθεση δικαιοπλαστικών εξουσιών σ' ένα υπερεθνικό τεχνοκρατικό όργανο, όπως είχε προτείνει αρχικά ο Jean Monnet για την ΕΚΑΧ, δεν μπορούσε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την εγκαθίδρυση μιας ομοσπονδίας. Γι' αυτό τελικά στη συνθ. ΕΚΑΧ, εκτός από την Ανώτατη Αρχή προβλέφθηκαν. Μετά από υποδείξεις των φεδεραλιστών, ένα όργανο εκπροσώπησης των κρατών (το Συμβούλιο), ένα όργανο εκπροσώπησης των λαών (το Κοινοβούλιο) και ένα δικαστήριο. Το Κοινοβούλιο, σαν

εκφραστής της κοινής γνώμης των κρατών μελών, θα μπορούσε στη συνέχεια να πιέσει τα κράτη μέλη για να γίνουν νέες αναθέσεις εξουσιών στα υφιστάμενα όργανα, με τελικό στόχο την αμετάκλητη ανάθεση σε μία ομοσπονδία των αρμοδιοτήτων εκείνων που, με βάση το κριτήριο της προσφορότητας (Adiquation), ή αποτελεσματικότητας (Efficaciti) πρέπει να της ανήκουν. Στις αρμοδιότητες αυτές συγκαταλέγονται οπώσδήποτε οι αρμοδιότητες εξωτερικής πολιτικής και άμυνας.

Οι απόπειρες ομοσπονδίωσης της Ευρώπης της περιόδου 1952-54, δηλαδή η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα και το σχέδιο συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Ένωση θα λέγαμε σήμερα), αποδείχθηκαν εξαιρετικά φιλόδοξα για την εποχή τους και απέτυχαν. Λίγο αργότερα το θεσμικό σύστημα της ΕΚΑΧ υιοθετήθηκε σε γενικές γραμμές στα πλαίσια των συνθ. ΕΟΚ και ΕΚΑΕ (Euratom). Ενώ όμως στα πλαίσια της ΕΚΑΧ η θεσμική ισορροπία έκλινε υπέρ του υπερεθνικού - τεχνοκρατικού οργάνου, στα πλαίσια της ΕΟΚ η ισορροπία έκλινε υπέρ του διακυβερνητικού οργάνου. Η ανισορροπία αυτή εντάθηκε με την πρακτική της λήψης αποφάσεων στο διακυβερνητικό όργανο (Συμβούλιο) με ομοφωνία, η οποία ακολουθήθηκε για όλες σχεδόν της αποφάσεις, κατά παρέκκλιση από τις συνθήκες. Παράλληλα το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στερημένο εξουσιών, δεν μπόρεσε να πιέσει για την ομοσπονδίωση της Δυτικής Ευρώπης. Πρόσφατα πάντως, με πρωτοβουλία του Ευρωβουλευτή Spinelli, το Κοινοβούλιο υιοθέτησε ένα σχέδιο συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και επανέφερε το ζήτημα της πολιτικής εννοποίησης στην επικαιρότητα.

III. Η αφομοίωση των λαών και των αντίστοιχων κοινωνικών ομάδων σαν προϋπόθεση της ολοκλήρωσης.

Ο Κ. Deutsch επεσήμανε ότι για να διαμορφωθεί η συναίνεση για την μεταβίβαση εξουσιών σε μια πολιτική κοινότητα είναι απαραίτητος ένας υψηλός βαθμός αφομοίωσης (assimilation) των λαών και των κοινωνικών ομάδων που θα μετέχουν στην κοινότητα. Ο βαθμός αφομοίωσης καθορίζεται με βάση τέσσερις κύριες μεταβλητές: αμοιβαία συγγένεια ή συνάφεια (mutual resposiveness), κοινή ταυτότητα προς τα έξω. Η αφομοίωση των λαών και των αντίστοιχων κοινωνικών ομάδων πραγματοποιείται μέσα από μία διαδικασία μάθησης. Στα αρχικά στάδια αυτής της διαδικασίας μάθησης - αφομοίωσης παίζουν καθοδηγητικό ρόλο ομάδες διανοούμενων και στη συνέχεια ορισμένοι πολιτικοί. Αντίστοιχα η υποστήριξη διευρύνεται περνώντας από της μικρές προς τις μεγαλύτερες ομάδες συμφερόντων και στο τέλος αποκτά μαζικότητα και διαταξικό χαρακτήρα.

Γ. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Οι λειτουργικές θεωρίες παρουσιάζουν πολλές αδυναμίες. Η λειτουργική θεωρία της κοινωνικής οργάνωσης δεν εξηγεί πως, χωρίς κοινές αξίες, τα μέλη μιας ομάδας φτάνουν σε τέτοιο σημείο αλληλοεμπιστοσύνης, ώστε να παραιτηθούν από τον στόχο της αυτοδυναμίας ή αυτάρκειας" η ίδια θεωρία δεν εξηγεί επίσης πως τα μέλη μιας ομάδας αποδέχονται τον ρόλο του συντονιστικού ή ρυθμιστικού φορέα, χωρίς να έχει προηγηθεί κάποια θεσμοποίηση κοινών αξιών. Σε σχέση εξάλλου με την λειτουργική θεωρία της διεθνούς οργάνωσης μπορεί να παρατηρηθεί ότι ένας βασικός λόγος της αποτυχίας των ειδικευμένων οργανισμών του συστήματος του ΟΗΕ (που βασίστηκαν στην λειτουργική θεωρία) είναι η υποβάθμιση των κοινών αξιών που είναι διακηρυγμένες στα καταστατικά τους. Ορισμένες απ' αυτές αγνοούνται εξ αιτίας του ανταγωνισμού Ανατολής - Δύσης, ενώ άλλες αμφισβητούνται από τις χώρες που απόχτησαν την ανεξαρτησία τους μετά την ίδρυση αυτών των οργανισμών. Σε σχέση τέλος με τη νεολειτουργική θεωρία της ολοκλήρωσης θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει ότι οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζει η παραπέρα ολοκλήρωση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα οφείλονται, ανάμεσα σ' άλλα και στο γεγονός ότι δεν έχει επιτευχθεί η αναγκαία κατά τον Deutsch αφομοίωση μεταξύ των συστατικών μερών (λαών, κοινωνικών ομάδων κ. λ. π.).

Αλλά και οι πολιτισμικές θεωρίες παρουσιάζουν τις δικές τους αδυναμίες. Η πολιτισμική θεωρία της κοινωνικής οργάνωσης δεν εξηγεί πως διαμορφώνεται η συναίνεση γύρω από ορισμένες αξίες. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι κοινές αξίες προκύπτουν βασικά

από κοινές εμπειρίες (συνείδηση αλληλεξάρτησης) και χρειάζεται επομένως κάποια δόση λειτουργικής συνοχής πριν από την επικράτηση (θεσμοποίηση) των κοινών αξιών. Σε σχέση εξάλλου με την φεδεραλιστική θεωρία της ολοκλήρωσης και τις θέσεις του Deutsch για την ανάγκη αφομοίωσης των λαών και των κοινωνικών ομάδων, μπορεί να παρατηρηθεί ότι η πολιτική βούληση που απαιτείται για την μετάβαση σε ανώτερες μορφές πολιτικής ολοκλήρωσης δεν μπορεί να εκδηλωθεί αν τα αντίστοιχα κράτη δεν έχουν αποκομίσει θετικές εμπειρίες από την οικονομική ολοκλήρωση. Ο ίδιος ο Deutsch παραδέχεται ότι "η λειτουργική μέθοδος παρακάμπτει τους κινδύνους που συνεπάγεται μια πρόωγη συνένωση και δίνει περισσότερο χρόνο στις κυβερνήσεις, ελίτ και λαούς να μάθουν τις συνθήκες και τις ικανότητες που απαιτούνται για μία πιο πλατιά σταθερή και επωφελή ολοκλήρωση". Οι παρατηρήσεις που προηγήθηκαν δείχνουν τη Συμπληρωματικότητα των λειτουργικών και των πολιτισμικών θεωριών.

Δ. ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες θεωρίες που ασχολούνται με τη διαδικασία ολοκλήρωσης, η μαρξιστική θεωρία αναζητεί τα αίτια του φαινομένου. Η μαρξιστική θεωρία της ολοκλήρωσης αποτελεί προέκταση της μαρξιστικής θεωρίας της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Υποστηρίζεται ότι η ολοκλήρωση προχώρησε σταδιακά, (πρώτα σε εθνικό επίπεδο και μετά σε υπερεθνικό -περιφερειακό επίπεδο), σαν πολιτική απάντηση σε προβλήματα συνυφασμένα με την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Η ολοκλήρωση εκπληρώνει δύο κρίσιμες κρατικές λειτουργίες: εξασφαλίζει την πολιτική υποδομή για την επέκταση του κεφαλαίου και αποτελεί πρόσφορο μέσο για τη διατήρηση των κοινωνικών δομών. Τα αποτελέσματα αυτά γίνονται καλύτερα αντιληπτά αν συσχετιστούν με τις επιδιώξεις των κυρίαρχων κοινωνικών δυνάμεων, δηλαδή της κεφαλαιοκρατικής τάξης και των ελίτ. Δεν είναι της παρούσης η ανάλυση του ρόλου αυτών των δυνάμεων στη διαμόρφωση του σύγχρονου εθνικού κράτους. Αντίθετα, θα εξετασθεί παρακάτω ο ρόλος τους στην γέννηση και εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Υποστηρίζεται ότι η ολοκλήρωση στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας συνδέεται με την πορεία διεθνοποίησης και συγκέντρωσης του κεφαλαίου. Τα φαινόμενα αυτά αντιστοιχούν στα τελευταία στάδια εξέλιξης του καπιταλισμού και έπονται της συγκρότησης του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους. Ένα ενδιάμεσο στάδιο, εκείνο της εμπορικής διεξόδου σε ξένες αγορές, είχαν προλάβει να σχολιάσουν ο Κ. Μαρξ και η Ρ. Λούξεμπουργκ. Ο πρώτος είχε υποστηρίξει πως η αιτία της αναζήτησης ξένων αγορών είναι η φθίνουσα αποδοτικότητα του κεφαλαίου στις εθνικές αγορές. Η δεύτερη επεσήμανε ότι η σώρευση του κεφαλαίου, αναγκαία προϋπόθεση για την επέκταση (και ύπαρξη) του καπιταλισμού, πραγματοποιείται όταν οι επιχειρηματικοί φορείς παραιτούνται από την απολαβή ενός μέρους της υπεραξίας και το επενδύουν. Για να έχει όμως νόημα η επένδυση πρέπει η πρόσθετη παραγωγή που απορρέει απ' αυτή να μπορεί ν' απορροφηθεί από την αγορά στο μέτρο που αυτό είναι ακατόρθωτο στα πλαίσια της εσωτερικής αγοράς θ' αναζητείται διέξοδος στην εξωτερική αγορά η οποία απαρτίζεται από χώρες σε προκαπιταλιστικό στάδιο ανάπτυξης (κατά βάση αγροτικές).

Το στάδιο της διεθνοποίησης του κεφαλαίου ή ακριβέστερα της εξαγωγής κεφαλαίων προς χώρες υψηλής απόδοσης κεφαλαίου (λόγω χαμηλού κόστους εργασίας κ. λ. π.) απασχόλησε τον Β. Λένιν στο έργο του "Ιμπεριαλισμός, ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού", στο οποίο τόνιζε πως στο στάδιο αυτό θα φτάσει ο καπιταλισμός όταν, μετά από εξοντωτικό πόλεμο μεταξύ των επιχειρήσεων θα έχουν διαμορφωθεί μονοπώλια στις χώρες του "ώριμου καπιταλισμού". Ο ίδιος τόνιζε εξάλλου ότι τα εξαγόμενα κεφάλαια θα κατευθύνονται κυρίως στις αποικίες και στις "μισοαποικίες".

Σχετικά με τις αμερικάνικες επενδύσεις στη Δυτική Ευρώπη μπορεί να παρατηρηθεί ότι μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο οι Η. Π. Α. είχαν φτάσει στο στάδιο του ώριμου καπιταλισμού και οι επιχειρήσεις μέλη των ολιγοπωλίων αναζητούσαν ξένες αγορές. Παράλληλα στη Δυτική Ευρώπη είχε δημιουργηθεί μεγάλη ζήτηση για αμερικάνικα αγαθά με τα δάνεια ανασυγκρότησης που δόθηκαν από τις Η. Π. Α. (δάνεια Μάρσαλ). Οι αμερικάνικες επιχειρήσεις προσπάθησαν αρχικά να καλύψουν τις ανάγκες της ευρωπαϊκής αγοράς με εξαγωγές και στη συνέχεια, διαπιστώνοντας ότι το κόστος εργασίας ήταν πολύ χαμηλότερο στη Δυτική Ευρώπη σε σχέση με τις Η. Π. Α., έκαναν μαζικές επενδύσεις

κεφαλαίων για την επιτόπια παραγωγή των αγαθών. Μετά την εγκατάστασή τους στη Δυτική Ευρώπη οι αμερικάνικες επιχειρήσεις πρόβαλαν στους ευρωπαίους ιθύνοντες το πρότυπο της μεγάλης αμερικάνικης αγοράς και πίεσαν, με την βοήθεια και της αμερικάνικης κυβέρνησης, για τη δημιουργία μιας αντίστοιχης αγοράς στη Δυτική Ευρώπη, με στόχο την επίτευξη των λεγόμενων οικονομιών κλίμακας ή μεγέθους.

Αν η εγκαθίδρυση της ΕΟΚ οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό σε πιέσεις του αμερικάνικου κεφαλαίου, η ίδια η ΕΟΚ συνέβαλε στην παραπέρα διεξόδυση του αμερικάνικου κεφαλαίου αλλά και στη διεθνοποίηση και συγκέντρωση των εθνικών κεφαλαίων στα κράτη μέλη και σε τελευταία ανάλυση στην ενίσχυσή τους απέναντι στο αμερικάνικο κεφάλαιο.

Υποστηρίζεται η άποψη πως μόλις η διεθνοποίηση του κεφαλαίου στη Δυτική Ευρώπη προχωρήσει τόσο "ώστε τουλάχιστο ένα σημαντικό μέρος των μεγάλων μέσων παραγωγής και κυκλοφορίας να μην είναι πια ιδιαίτερη ιδιοκτησία της κάθε αστικής τάξης αλλά ιδιοκτησία των κεφαλαιοκρατών διάφορων ευρωπαϊκών εθνών, θα δημιουργηθεί ανυπέβλητη πίεση προς την κατεύθυνση ενός νέου κράτους που να μπορεί να υπερασπίζεται αποτελεσματικά αυτή τη νέα ιδιοκτησία".

Αν η παραπάνω πίεση είναι απαραίτητη για την εμφάνιση της ολοκλήρωσης, τότε παρόμοια εξέλιξη δεν είναι ορατή στο άμεσο μέλλον γιατί η πορεία διεθνοποίησης που ακολουθούν οι μεγάλες επιχειρήσεις στη Δυτική Ευρώπη δεν περιλαμβάνει συσπειρώσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο προς την κατεύθυνση της διαμόρφωσης ευρωπαϊκής ιδιοκτησίας κεφαλαίου. Για τις επιχειρήσεις αυτές η διεθνοποίηση αφορούσε κατά κύριο λόγο την εγκατάσταση ή εξαγορά θυγατρικών επιχειρήσεων και πρόσφατα τη δημιουργία διασυνδέσεων με αμερικάνικες ή ιαπωνικές επιχειρήσεις.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι μια επιχείρηση από τη στιγμή που διεθνοποιείται είναι σε θέση να επιβιώσει στον παγκόσμιο ανταγωνισμό χωρίς ιδιαίτερη υποστήριξη από τα κράτη προέλευσης ή από υπερεθνικούς οργανισμούς. Αντίθετα, συχνά έρχεται σε σύγκρουση με εθνικές και υπερεθνικές αρχές που επιδιώκουν τον έλεγχο των δραστηριοτήτων της. Χαρακτηριστική είναι η αντίθεση του μεγάλου κεφαλαίου προς την κοινοτική πολιτική ανταγωνισμού.

Η σύγχρονη μαρξιστική θεωρία αναγνωρίζει τον ξεχωριστό ρόλο που παίζουν οι ελίτ στα πλαίσια του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους. Ανάλογη υπήρξε η αναγνώριση του ρόλου των ελίτ στην γέννηση και εξέλιξη της ΕΟΚ. Ορισμένοι κοινωνιολόγοι δεν διστάζουν να χαρακτηρίσουν την ολοκλήρωση στη Δυτική Ευρώπη σαν μία διαδικασία των ελίτ, δηλαδή μία διαδικασία μέσα από την οποία οι ελίτ προωθούν τα ταξικά τους συμφέροντα, ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη ιδεολογία των μελών τους (εγκαθίδρυση ιδανικής καπιταλιστικής κοινωνίας, φεδεραλισμός, ευρωπαϊσμός κ. λ. π.). Υποστηρίζεται ότι στον βαθμό που η ολοκλήρωση επιτάχυνε τους ρυθμούς ανάπτυξης, συνέβαλε στην εσωτερική πολιτική νομιμοποίηση των ελίτ αλλά και στη διατήρηση των κοινωνικών δομών. Με την μείωση των ρυθμών ανάπτυξης και την ύφεση που επικράτησε στη Δυτική Ευρώπη στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, φάνηκε μία άλλη δυνατότητα που πρόσφεραν οι θεσμοί της Ευρωπαϊκής Κοινότητας - μπορούσαν να βοηθήσουν τις εθνικές ελίτ να λύσουν προβλήματα που δεν μπορούσαν να λύσουν μόνες τους σε εθνικό επίπεδο.

Είναι πάντως αξιοσημείωτη η συστηματική αντίθεση ορισμένων εθνικών ελίτ ή ομάδων συμφερόντων, προσηλωμένων στην εθνική κυριαρχία, απέναντι σε κοινοτικές λύσεις στα μεγάλα οικονομικά προβλήματα που μαστίζουν τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Η αντίθεση αυτή, στον βαθμό που αντικατοπτρίζεται στη συμπεριφορά των αντίστοιχων κυβερνήσεων, ή έστω και μιας μόνο κυβέρνησης, είναι ικανή να εμποδίσει την πρόοδο της ολοκλήρωσης στην Κοινότητα.

E. ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Η μελέτη των δυνάμεων και παραγόντων που επιδρούν στη συνοχή και εξέλιξη της κοινωνικής οργάνωσης προωθήθηκε σημαντικά τα τελευταία χρόνια με τη συστημική

ανάλυση. Το σύστημα αποτελεί την επιστημονική σύλληψη (perception) της πραγματικότητας σε μία δεδομένη στιγμή.

- Το σύστημα διαθέτει μία αυτοτέλεια προς τα μέσα και προς τα έξω. Αυτοτέλεια προς τα μέσα σημαίνει ότι το σύστημα δεν είναι απλώς τα σύνολο των συστατικών του μερών αλλά ότι διαθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αυτοτέλεια προς τα έξω σημαίνει ότι το σύστημα οριοθετείται σε σχέση με άλλα συστήματα. Με την αυτοτέλεια του συστήματος συνδέεται η ικανότητα αντίδρασης και προσαρμογής του σε εσωτερικές και εξωτερικές πιέσεις και σε αλλαγές του περιβάλλοντος με την βοήθεια ρυθμιστικού μηχανισμού.

Το σύστημα κατασκευάζεται σε πέντε φάσεις:

- I. σε πρώτη φάση εντοπίζεται και οριοθετείται το φαινόμενο που θ' αποτελέσει το αντικείμενο συστημική ανάλυσης και εξειδικεύονται οι υποθέσεις"
- II. σε δεύτερη φάση κατασκευάζεται το υπόδειγμα (μοντέλο) που περιλαμβάνει τις μεταβλητές εκείνες που μπορούν να επιβεβαιώσουν τις υποθέσεις του ερευνητή"
- III. σε τρίτη φάση το υπόδειγμα τροφοδοτείται με δεδομένα (εισροές) που αντιστοιχούν στις μεταβλητές"
- IV. σε τέταρτη φάση γίνεται επεξεργασία των αποτελεσμάτων (εκροών)"
- V. σε πέμπτη φάση ερμηνεύονται τα αποτελέσματα και συνάγονται συμπεράσματα για τα χαρακτηριστικά του συστήματος.

Η διερεύνηση των δυνάμεων που επηρεάζουν ένα συγκεκριμένο σύστημα επιτρέπει τη συναγωγή συμπερασμάτων για την ισορροπία αυτού του συστήματος σε μία δεδομένη στιγμή. Επειδή όμως η πραγματικότητα συνεχώς μεταβάλλεται, η συστημική ανάλυση επιτάσσει την εφαρμογή του υποδείγματος σε διάφορες χρονικές στιγμές, με στόχο τη διάγνωση κανονικότητας και τάσεων και τελικά την εξακρίβωση της συστημικής σταθερότητας και δυναμικής.

Η μικρο - συστημική ανάλυση περιλαμβάνει την ανάλυση των ενδογενών δυνάμεων, δηλαδή των δυνάμεων που δρουν στο εσωτερικό του συστήματος και των εξωγενών δυνάμεων, δηλαδή εκείνων που δρουν στο σύστημα απ' έξω. Η μακρο - συστημική ανάλυση εξετάζει τις διασυνδέσεις (linkages) και την αλληλεπίδραση (interaction) των υποσυστημάτων που απαρτίζουν ένα ευρύτερο σύστημα.

Στον χώρο της πολιτικής επιστήμης η συστημική ανάλυση χρησιμοποιείται για τη διάγνωση κανονικότητας, τάσεων και επιρροών στην λήψη αποφάσεων. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από το ρυθμιστικό ή συντονιστικό κέντρο του συστήματος αποτελούν τις εκροές του συστήματος. Εισροές αποτελούν οι πιέσεις των πολιτικών φορέων που επιδρούν στη συμπεριφορά του κέντρου. Λαμβάνονται υπόψη μόνο οι πιέσεις που αντιστοιχούν σε μεταβλητές του υποδείγματος. Συχνά οι αποφάσεις δημιουργούν νέες πιέσεις στο κέντρο στα πλαίσια της λεγόμενης ανατροφοδότησης (feedback).

Στο υπόδειγμά του ο D. Easton δεν περιλαμβάνει αντικειμενικούς (περιβαλλοντικούς) παράγοντες, δομικούς ή συγκυριακούς, οι οποίοι στην πραγματικότητα επιδρούν καθοριστικά στην ισορροπία και εξέλιξη ενός πολιτικού συστήματος, όπως π. χ. τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, οικονομική συγκυρία κ. λ. π. Αντίθετα ο G. Almond στήριξε την τυπολογία του των πολιτικών συστημάτων στα πορίσματα από την εφαρμογή τριών μεταβλητών που αφορούν την "πολιτική κουλτούρα" των λαών.

Τη συστημική μέθοδο του Easton υιοθέτησε ο L. Lindberg για τη μελέτη της περιφερειακής ολοκλήρωσης στη Δυτική Ευρώπη. Στο υπόδειγμά του ο Lindberg περιέλαβε μεταβλητές που αφορούν:

1. εγγενείς περιορισμούς του συστήματος και ειδικότερα τις θεσμικές δυνατότητες, το λειτουργικό πεδίο και τους πόρους"
2. παράγοντες που ενεργοποιούν τον μηχανισμό λήψης αποφάσεων και ειδικότερα τα αιτήματα και τη καθοδήγηση (leadership)"
3. στηρίγματα στο επίπεδο των κρατών, της κοινής γνώμης και των ομάδων πίεσης.

Ο Lindberg χαρακτηρίζει τον μηχανισμό λήψης αποφάσεων σαν ένα μηχανισμό λήψης αποφάσεων σαν ένα μηχανισμό κατασκευής συμμαχιών (coalition building). Πρέπει να σημειωθεί ότι το υπόδειγμα του Lindberg είναι πληρέστερο από τα άλλα υποδείγματα αλλά δεν περιλαμβάνει αντικειμενικούς παράγοντες ή παραμέτρους που επιδρούν στην ολοκλήρωση.

Εφαρμόζοντας τη συστημική ανάλυση στο φαινόμενο της ολοκλήρωσης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ο Lindberg κατέληξε στη διαπίστωση ότι η εξέλιξη προς ανώτερες βαθμίδες ολοκλήρωσης ακολουθεί δύο μοντέλα. Το πρώτο είναι το μοντέλο της "ποσοτικής" επέκτασης (incremental growth ή forward linkage model) που αντιστοιχεί σε γενικές γραμμές στο νεολεειτουργικό μοντέλο της εκχείλισης λειτουργιών, με τη βασική όμως διαφορά ότι η εκχείλιση δεν πραγματοποιείται αυτόματα αλλά σε συνάρτηση με τα αιτήματα (demands) και τις υποστηρίξεις (supports). Πέρα όμως απ' αυτό το μοντέλο, ο Lindberg δέχεται, όπως ήδη σημειώθηκε, την ύπαρξη ενός δεύτερου μοντέλου που αποκαλεί μοντέλο συστημικής μεταβολής (system's transformation model). Το μοντέλο αυτό ισχύει για την λήψη αποφάσεων που αφορούν <<την επέκταση ειδικών ή γενικών υποχρεώσεων, πέρα από τα όρια των αρχικών υποχρεώσεων που απορρέουν από τις συνθήκες, είτε από τη γεωγραφική, είτε από τη λειτουργική σκοπιά>>, η επέκταση αυτή <<απαιτεί μία εντελώς νέα διαδικασία δημιουργικού παζαρέματος μεταξύ των κρατών μελών, η οποία συνεπάγεται σε σημαντικό βαθμό την επανεκτίμηση των στόχων από τους εθνικούς πολιτικούς φορείς>>.

Το δεύτερο μοντέλο του Lindbergh συμβάλλει χωρίς αμφιβολία στην κατανόηση του τρόπου πραγματοποίησης των μεγάλων "ποιοτικών" αλμάτων στην πορεία ολοκλήρωσης της Δυτικής Ευρώπης μετά την ίδρυση της πρώτης Κοινότητας και ειδικότερα των διαπραγματεύσεων που οδήγησαν στην μετάβαση από την ΕΚΑΧ στην ΕΟΚ, των συμφωνιών του 1966 για το ξεπέρασμα της κρίσης και την επίσπευση της εγκαθίδρυσης της κοινής αγοράς, των συμφωνιών του 1969-70 για τους ίδιους πόρους και την πρώτη διεύρυνση και, τέλος, του υπό διαμόρφωση πακέτου συμφωνιών για την αύξηση των ίδιων πόρων, τον περιορισμό των δαπανών της ΚΑΠ, τη διεύρυνση προς την Ιβηρική Χερσόνησο και τις νέες πολιτικές.

ΣΤ. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Αντί της γενικευμένης και απλουστευμένης παρουσίασης της πραγματικότητας που συνεπάγεται η κατασκευή μοντέλων πολλοί ερευνητές προτιμούν να κάνουν μετρήσεις με την βοήθεια διάφορων μεμονωμένων δεικτών. Χαρακτηριστική ήταν η επίδραση του K. Deutsch, ο οποίος παρ' ότι υποστηριχτής μιας πολιτισμικής θεωρίας της ολοκλήρωσης, χρησιμοποίησε δείκτες που αφορούσαν τις συναλλακτικές ροές (transaction flows) για ν' αποδείξει ότι δεν προχώρησε η αφομοίωση των ευρωπαϊκών λαών. Η έρευνα για τις διαθέσεις των λαών απέναντι στην ολοκλήρωση γίνεται σήμερα κυρίως με δημοσκοπήσεις. Οι δείκτες εμπορίου καθώς κι' εκείνοι που συσχετίζουν τις εξαγωγές με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (εξάρτηση εξαγωγών) ή τις εισαγωγές με την ακαθάριστη εγχώρια δαπάνη (εξάρτηση εισαγωγών) συνδέονται κυρίως με την διερεύνηση της λειτουργικής συνοχής μέσα από την αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών. Επίσης είναι δυνατή η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των ρυθμίσεων που διέπουν την λειτουργία μιας ελεύθερης ζώνης ή κοινής αγοράς (κανόνες ελευθέρωσης) με δείκτες μικρό - οικονομικής σύγκλισης που αφορούν π. χ. τις τιμές των αγαθών ή των συντελεστών παραγωγής στις αντίστοιχες χώρες. Τέλος είναι δυνατή η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών αλληλεγγύης και αναδιανομής που υπάρχουν σε μια οικονομική κοινότητα με δείκτες μακρό - οικονομικής σύγκλισης που αφορούν π. χ. τη σύγκλιση μακροδρόμων (δομή ΑΕΠ, δομή ισοζυγίου πληρωμών κ. λ. π.).

Z. ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Κοινό σημείο της νεολεειτουργικής θεωρίας, της μαρξιστικής θεωρίας και των μοντέλων ολοκλήρωσης του Lindbergh είναι ο πρωτεύων ρόλος που αποδίδουν στις ομάδες πίεσης και ελίτ. Το νεολεειτουργικό μοντέλο και τα μοντέλα του Lindbergh περιγράφουν τους

μηχανισμούς μετάβασης από μια βαθμίδα ολοκλήρωσης σε μία ανώτερη, χωρίς να προσφέρουν μία εξήγηση του φαινομένου της ολοκλήρωσης μεταξύ κρατών στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος. Το κενό αυτό επιδιώκει να καλύψει, και μέχρι ενός σημείου καλύπτει, η μαρξιστική θεωρία της ολοκλήρωσης, που δέχεται ότι η ολοκλήρωση μεταξύ κρατών στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος συνδέεται με την πορεία διεθνοποίησης και συγκέντρωσης του κεφαλαίου.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ολοκλήρωση στη Δυτική Ευρώπη συνδέεται με μεταβολές στις οικονομικές δομές. Αλλά οι δομές αυτές αποτελούν μέρος μόνο των δομικών παραγόντων ή παραμέτρων που συνθέτουν το περιβάλλον που επιδρά στην πορεία ολοκλήρωσης. Πιο συγκεκριμένα, κρίσιμο ρόλο παίζουν και άλλες οικονομικές παράμετροι, όπως η ομοιογένεια των οικονομιών (π. χ. βιοτικό επίπεδο), η συμπληρωματικότητα ή ανταγωνιστικότητα των οικονομιών, η εξωστρέφεια, η εξάρτηση τους κ. λ. π. Καθοριστικό ρόλο παίζει εξάλλου η ιδεολογικό – πολιτική συγγένεια μεταξύ των λαών, όπως εκφράζεται μέσα από το οικονομικό σύστημα, το σύστημα διακυβέρνησης κ. λ. π. Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι η ΕΟΚ στη Δυτική Ευρώπη και ο ΚΟΜΕΚΟΝ στην Ανατολική Ευρώπη είναι όχι μόνο οικονομικοί αλλά και ιδεολογικοί συνασπισμοί. Σημαντικό ρόλο παίζουν επίσης οι πολιτισμικοί και ψυχολογικοί παράγοντες που επισημαίνει ο Κ. Deutsch, σε συνάρτηση πολλές φορές με γεωγραφικούς παράγοντες: η Βρετανία αισθανόταν μακριά από την ηπειρωτική Ευρώπη μέχρι πολύ πρόσφατα, το ίδιο και η Νορβηγία που τελικά δεν εντάχθηκε στην Ε. Ο. Κ. αλλά και τα κράτη μέλη της Ε. Ο. Κ. βλέπουν επιφυλακτικά την ένταξη μια απομακρυσμένης χώρας όπως η Τουρκία, από την άλλη πλευρά η Γιουγκοσλαβία δεν θέλησε να συμμετάσχει στον ΚΟΜΕΚΟΝ και η Αλβανία αποχώρησε απ' αυτόν τον οργανισμό, με πρωτοβουλία εξάλλου της ΕΣΣΔ, ο ΚΟΜΕΚΟΝ περιέλαβε μη ευρωπαϊκά κράτη (Μογγολία, Κούβα και Βιετνάμ) που όμως δεν μετέχουν σε όλες τις δραστηριότητες που λαβαίνουν χώρα στα πλαίσια αυτού του οργανισμού.

Εκτός από τις παραμέτρους που αφορούν το «εσωτερικό» περιβάλλον τις ολοκλήρωσης σημαντικό ρόλο παίζουν, όπως επισήμανε ο S. Hoffman, οι παράμετροι που αφορούν το «εξωτερικό» περιβάλλον, όπως π. χ. ο διπολισμός του παγκόσμιου συστήματος, η πετρελαιακή εξάρτηση της Δυτικής Ευρώπης (πλην της Βρετανίας) κ. λ. π. Οι δομικοί παράγοντες ή παράμετροι πρέπει εξάλλου ν' αξιολογούνται σε συνάρτηση με την εκάστοτε ιστορική συγκυρία. Η οικονομική συγκυρία (περίοδος επέκτασης και περίοδος ύφεσης), η διεθνής συγκυρία (περίοδος ψυχρού πολέμου και περίοδος ύφεσης στις σχέσεις Ανατολής – Δύσης) επηρέασαν την εμβέλεια των πιο πάνω παραμέτρων.

Η προηγούμενη απαρίθμηση ορισμένων παραγόντων που συνθέτουν το περιβάλλον που επιδρά στην πορεία ολοκλήρωσης, δείχνουν πόσο ελλιπής είναι η απεικόνιση αυτής της πορείας, μέσα από τα μοντέλα πολιτικής συμπεριφοράς του Lindbergh. Η εκτίμηση του Α. Γ. Μεταξά για την μέθοδο συστημικής ανάλυσης του D. Easton ισχύει *mutates mutandis* και για τα μοντέλα του Lindbergh, ότι δηλαδή, από την προβολή ορισμένων παραμέτρων μέσω της δραστηριότητας των πολιτικών φορέων (αιτήματα, υποστηρίξεις, αποφάσεις), δεν γίνεται ουσιαστικά αντιληπτή η επίδραση του περιβάλλοντος: και όμως η επίδραση αυτή ήταν καθοριστική για την ολοκλήρωση στην Ανατολική και τη Δυτική Ευρώπη. Χωρίς τη διαίρεση της Ευρώπης, μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, είναι αμφίβολο αν θα είχε συγκροτηθεί ο ΚΟΜΕΚΟΝ: το ίδιο δεν φαίνεται να ισχύει για τη συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, στον βαθμό που είχαν διαμορφωθεί και τοπ παρελθόν συνθήκες ολοκλήρωσης στη Δυτική Ευρώπη. Από την άλλη πλευρά, δύσκολα υποστηριζόταν ότι οι οικονομικές συνθήκες επέδρασαν καθοριστικά στην ίδρυση και λειτουργία του ΚΟΜΕΚΟΝ: αντίθετα είναι βέβαιο ότι οι συνθήκες αυτές επέδρασαν καθοριστικά στην ίδρυση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΔΕΑΣ

A. Η ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΕΥΡΩΠΗ.

Η κατάγωγή της Ευρώπης δεν έχει πρότυπο ιδρυτική αρχή. Η Ελληνική αρχή και η Λατινική αρχή προέρχονται από την περιφέρεια της, και είναι προγενέστερες απ' αυτήν. Η Χριστιανική αρχή προέρχεται από την Ασία, θα εξαπλωθεί δε στην Ευρώπη μόνο κατά τα τέλη της πρώτης χιλιετηρίδας. Η Ευρώπη είναι μία έννοια αβέβαιη με απροσδιόριστα σύνορα, μεταβλητή γεωγραφία, μια έννοια που υφίσταται ολισθήσεις, ρήξεις, μεταμορφώσεις. Πρόκειται λοιπόν να διερωτηθούμε για την ιδέα της Ευρώπης, να διερευνήσουμε τις ρίζες όποιας ενοποιητικής ιδέας αναπτύχθηκε μέσα σ' ένα αβέβαιο, θολό, αντιφατικό παρελθόν με περίπλοκη εξέλιξη της ιδέας μέσα στο χρόνο.

Οι Έλληνες είναι εκείνη που κατά τον Έβδομο προ Χριστού αιώνα έδωσαν αυτό το όνομα στον άγνωστο Ηπειρωτικό βορρά της χώρας τους, και αναρωτιόμαστε ήδη γιατί ο Ηρόδοτος απορεί που οι συμπατριώτες του είχαν απονείμει σ' αυτοί την περιοχή το όνομα μιας κόρης του Βασιλέα της Φοινίκης, η οποία μεταφέρθηκε στην Κρήτη από τον απαγωγέα της τον Δία. Οι Έλληνες γυρίζουν βέβαια την πλάτη στην ενδοχώρα και δεν γνωρίζουν παρά την Μεσόγειο που θα γίνει το ζωντανό και επικοινωνιακό κέντρο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Αν η Ρώμη κατακτά χώρες ωκεάνιες, την Ισπανία, την Πορτογαλία, τη Γαλατία, την Αγγλία, στην καρδιά της Ηπείρου προσκρούει δίχως επιτυχία στην Γερμανία.

Η Ευρώπη είναι ένα βόρειο άμορφο, πέραν του αρχαίου κόσμου παρ' όλο που έχει ήδη κατοικηθεί από την πανάρχαια προϊστορία, δεν είχε ακόμη εισέλθει στην ιστορία, ενώ είχε ήδη αρχίσει η παρακμή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η Ευρώπη εδώ θα βιώσει τον καταϊγισμό των βαρβαρικών επιδρομών που διαχέονται από την Ανατολή στη Δύση, από το Βορρά στο Νότο, που αλληλομάχονται, ανακατώνονται και τελικά διαμελίζουν τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία της Δύσης (476). Αν εξαιρέσουμε την Ανατολική Αυτοκρατορία από το πέμπτο έως τον όγδοο αιώνα πρόκειται να κυριαρχήσει ένα χάος από βαρβαρικά βασίλεια, μια τεράστια συρραφή πληθυσμών εκ των οποίων οι μεν κατάγονται από το προϊστορικό υπόστρωμα, μερικοί είναι Λατινοποιημένοι, άλλοι Γερμανοί, άλλοι Δε Ασιατικοί.

Με αφετηρία αυτούς τους λαούς θα σταθεροποιηθεί και θα διαφοροποιηθεί ένα μωσαϊκό αμέτρητων εθνοτήτων, εμφυτευμένων σε μια εξαιρετική ανομοιογένεια εδαφών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ήδη στο ξεκίνημα της, η υφή της Ευρώπης αποτελείται από μια εθνική ποικιλοχρωμία.

B. Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Η βαρβαρική εποχή της Ευρώπης είναι επίσης εκείνη η οποία εκχριστιανίζεται. Η κήρυξη του Ευαγγελίου στους βάρβαρους στέφεται με επιτυχία, διαδίδεται στο εσωτερικό της Ηπείρου και κατά τον Έβδομο αιώνα φθάνει στην πλήρη ανάπτυξη της. Από τότε, η Ευρωπαϊκή ταυτότητα μοιάζει να προβάλλει από τη Χριστιανική ταυτότητα. Αλλά ο Χριστιανισμός δεν είναι γενεαλογικός, ούτε ίδιον, της Ευρώπης. Η θρησκεία αυτή που προέρχεται από την Ιουδαία, διαδόθηκε κατ' αρχάς στη Μικρά Ασία, έπειτα ευθέως και ευθέως της Μεσογείου και δεν θα καλύψει την Ευρώπη πάρα πολύ αργότερα. Οι Αραβικές κατακτήσεις είναι εκείνες που εξισλαμίζουν την Ανατολή και την Βόρειο Αφρική, προκειμένου να περιορίσουν για αιώνες το Χριστιανισμό στην Ευρώπη. Μπορούμε να πούμε ότι σ' ένα πρώτο διάστημα, το Ισλάμ διαμορφώνει την Ευρώπη εγκλείοντας εκεί την Χριστιανοσύνη (Έβδομος αιώνας), και σ' ένα δεύτερο διάστημα, η Ευρώπη διαμορφώνεται εναντίον του Ισλάμ, αναγκάζοντας το να υποχωρήσει στο Πονατιέ (732).

Τριάντα χρόνια μετά την μάχη, ο Ισπανός Ισίδωρος ο Νεύς γράφει: βγαίνοντας το πρωί από τα σπίτια τους οι Ευρωπαίοι αντικρίζουν τις καλοστημένες σκηνές των Αράβων. Αργότερα ο Ιερός Αυτοκράτορας Καρλομάγνος αποκαλείτε «σεβάσμιος αρχηγός της Ευρώπης, πατέρας της Ευρώπης». Μετά τον θάνατο του η ιδέα της Χριστιανοσύνης απορροφά την ιδέα της Ευρώπης η οποία μοιάζει να εξαφανίζεται μέχρι το δέκατο τέταρτο αιώνα. Στα πλαίσια της Αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου λειτούργησε μια ενιαία πηγή πολιτικοστρατιωτικής εξουσίας η οποία όμως άφησε άθικτες τις οικονομικές κοινωνικές δομές. Η οπισθοχώρηση του Ισλαμισμού, από το Πουατιέ μέχρι την πτώση της Γρανάδας, εκχριστιανίζει οριστικά την Ευρώπη. Οι καθολικοί Βασιλιάδες μετά την πτώση της Γρανάδας (1492) κατέδιωξαν του μωαμεθανούς και τους μη προσήλυτους Εβραίους, πράγμα το οποίο επέβαλε μόνο τον Χριστιανισμό στην Ευρώπη. Επέζησαν μόνο οι Εβραίοι σε μικρά γκέτο, διασκορπισμένοι, υπό συνεχή απειλή. Ο Χριστιανισμός θριαμβεύοντας κλείστηκε υπεροπτικά στον εαυτό του, διώκοντας κάθε αμφιβολίες και αιρέσεις. Το Χριστιανικό μονοπώλιο θα βασιλεύσει στη μεσαιωνική Ευρώπη. Η ενοποιημένη από την Χριστιανοσύνη Ευρώπη χωρίστηκε στα δύο από την ίδια την Χριστιανοσύνη. Το χωρισμό της Ανατολικής Αυτοκρατορίας και της Δυτικής Αυτοκρατορίας (395), τον ακολουθεί ένα οριστικό σχίσμα μεταξύ της Ορθοδοξίας και του καθολικισμού (1054), μετά τον ανένδοτο αλληλοαφορισμό του Πάπα και του Πατριάρχη Κηρουλάριου.

Η θρησκευτική διάσπαση Ανατολής, Δύσης σφετερίστηκε ολόκληρη την Ευρώπη. Το Βυζάντιο προσεταιρίζεται τους Ρώσους, Σέρβους, Βούλγαρους. Η Ρώμη προσεταιρίζεται τους Πολωνούς, Βοημούς Ούγγρους. Όσο για τη δύση, όχι μόνο τεμαχίζετε μετά τον θάνατο του Καρλομάγνου (Βέρντεν, 843) αλλά και διχάζετε με τις δύο ανταγωνιστικές προσπάθειες που αναλαμβάνουν την επανασύνδεση της, με την προσπάθεια του Πάπα και την προσπάθεια του Αυτοκράτορα (ενδέκατος ως δωδέκατος αιώνας). Το Σύμφωνο της Βόρμς είναι η κατάληξη, κατά το οποίο θεσπίζεται ο διαχωρισμός της πνευματικής και της κοσμικής εξουσίας (1122). Ο Φίλιππος ο Ωραίος δεν θα διστάσει να εξορίσει τον Πάπα και αργότερα να εκμηδενίσει το ισχυρότερο Χριστιανικό τάγμα. (Εκκαθάριση των Ναϊτών, 1321).

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα εντείνετε και μια άλλη διαίρεση μεταξύ Ανατολής – Δύσης. Αντιπαράθετοι την παράκτια Δύση η οποία μετά την έξαρση των Σταυροφοριών είναι εγρήγορη προς τις εμπορικές συναλλαγές, στην Ηπειρωτική Ανατολή όπου ο Σλαβοβυζαντινός πολιτισμός (Κίεβο) πρόκειται να υποστεί την Μογγολική επιδρομή. (δέκατο τρίτος αιώνας). Ταυτόχρονα ο Βορράς και ο Νότος της Ευρώπης τονίζουν την οικονομικό-πολιτιστική τους διαφοροποίηση εκατέρωθεν μιας αόρατης οροθέτησης που χαράζει ο Φέρναν Μπρώντελ από τη Λυών μέχρι την Κρακοβία, μέσω Γενεύης, Βασιλέας Βιέννης. Ανατολή, Δύση, Βορράς, και ο Νότος αλληλοτέμνονται αλληλοεπιτίθεται, και μέσα από τις επικοινωνίες τους διαμορφώνονται οι τέσσερις «άτρακτοι της Ιστορίας», που επισημαίνει ο Μπρωντέλ:

- ο Ρωσικός Ισθμός
- ο Πολωνικός Ισθμός
- ο Ισθμός της Ανω Γερμανίας
- ο Γαλλικός Ισθμός.

Ανάμεσα στους διαφορετικούς, Λατινοποιημένους, Γερμανικούς, Σλαβικούς πληθυσμούς που έχουν στο εξής σταθεροποιηθεί ξεπηδούν τα πρώτα κράτη και τα έμβρυα των Εθνών. Είναι αυτά που μέσα στον διχασμό και τον πόλεμο, πρόκειται να δημιουργήσουν την σύγχρονη Ευρώπη. Από τον ενδέκατο αιώνα και εξής, η Δυτική Ευρώπη δεν θα υποστεί πλέον εισβολές, με αποτέλεσμα να συντελούνται κάθε είδους επικοινωνίες και συναλλαγές, Βορράς – Νότος, Δύση- Ανατολή κατά μήκος των ακτών της Μεσογείου, του Ατλαντικού Ωκεανού της Βόρειας θάλασσας. Οι εμποροπανήγυρις της Καμπάνιας, τον δωδέκατο αιώνα, αποτελούν το σταυροδρόμι των συναλλαγών ανάμεσα στις μεσογειακές χώρες και τις Βορειοδυτικές χώρες. Η Γένοβα, η Πίζα, η Βενετία είναι μαζί με το Δέλτα του Ρήνου, -Εσκω- Μει οι πόλοι των οικονομικών αναπτύξεων. Τον δέκατο τρίτο αιώνα οι Ιταλοί τραπεζίτες εγκαθίστανται στο Λονδίνο, Παρίσι, Μπριζ Μαδρίτη. Η πρόοδος όμως ανακόπτεται, υφίσταται παλινδρομήσεις καθώς ο εκατονταετής πόλεμος αφανίζει τις εμποροπανήγυρις της Καμπάνιας. Τον δέκατο πέμπτο αιώνα όμως οι Ιταλικές δημοκρατίες καθώς και ελεύθερες πόλεις ανθίζουν.

Κατά την διάρκεια του Μεσαίωνα οι μεγάλες τεχνικές καινοτομίες που προέρχονται από την Ασία, κατάγονται Δε συχνά από την Κίνα, διαδίνονται στην Ευρώπη. Κατ' αυτόν τον τρόπο με τις επικοινωνίες που ανοίγουν εκ νέου προς το εξωτερικό, την Ασία, που πολλαπλασιάζονται στο εσωτερικό της Ηπείρου με το εμπόριο των εδωδιμων, των καρυκευμάτων, των ειδών, των ιδεών, συγκροτούνται ζωντανά υπερευρωπαϊκά δίκτυα, ένας συνδυετικός ιστός καθαρά Ευρωπαϊκός. Δημιουργητός, πλέον, ένα νέο οικονομικό-κοινωνικό ρεύμα ένα νέο ρεύμα διανόησης.

Από τον Μεσαίωνα μέχρι της β' παγκόσμιο πόλεμο άνθρωποι των γραμμάτων όπως ο Δάντης και ο Βίκτωρ Ούγκο, οικονομολόγοι όπως ο Μπενθάμ και ο Σάιν Σίμον, φιλόσοφοι με κορυφαίο παράδειγμα τον Κάντ, νομικοί όπως ο Σύλλυ και ο Μπριαν στιγμάτισαν τον διαμελισμό της Ευρώπης, τις αντιθέσεις και τους «εμφύλιους» πολέμους που την σπάραζαν. Και δεν ήσαν μόνο αυτοί. Γαλαξίας μεγάλων Ευρωπαϊών όπως ο Κοντόρσε, ο Μπέντζαμιν Κούσταν, ο Αύγουστος Κόμη, ο Προύντον ο Νοβάλις, ο Σπέγγλερ, ο Βάλερυ, ο Ζύλ Ρομαίν, ο Ισβαίχ, ο Ζίντ, ο Μπερνανός, ο Ζόυνμπη, και ο Σαλβαντόρ ντε Μανταριάγκι θρήνησαν την καθηρημαγμένη Ήπειρο, απογοητεύτηκαν και αισιοδόησαν η πρότειναν την Ειρήνη μέσω ενότητας. Με γλώσσα προφήτη η πολιτικού, όπως παρατηρεί ο Πιέρ – Ανρί Τέντζεν, άλλοτε προσπάθησαν να θέσουν τις βάσεις και να προσδιορίσουν προοδευτικά τα μέσα επιτελεία της.

Θα παρατηρήσουμε, όμως, ότι την εποχή που η Ευρώπη με τον πολιτισμένο η μάλλον με τον γνωστό κόσμο, τα σχέδια που αποβλέπουν στην ενότητα της ήσαν, στο βάθος, σχέδια οργάνωσης της παγκόσμιας Ειρήνης. Η σύγχρονη Ευρώπη ανατινάζει την «Χριστιανοσύνη» και διαμορφώνεται μ' αυτό και μέσα σ' αυτό το ξέσπασμα, στο ξέσπασμα της Αναγέννησης μεταξύ πίστης και λόγου θρησκείας και ανθρωπισμού. Η Ιουδαίο-Χριστιανό-Λατινό-Ελληνική παιδεία παύει ν' αποτελεί μια συμβιωτική ενότητα περιτυλιγμένη καλά σε Θεολογικό πλαίσιο η κάθε συνιστώσα της γίνεται, όχι μόνο συμπληρωματική αλλά και ανταγωνιστική προς τις άλλες. Οι Ευρωπαϊκοί αυτοί ανταγωνισμοί ταραίζουν την Αναγεννησιακή Ευρώπη, προκαλούν οικονομικές, κοινωνικές τεχνικές πολιτικές, πολιτιστικές εξελίξεις οι οποίες αντίστοιχα θα προξενήσουν νέες ανισοροπίες και δημιουργικούς ανταγωνισμούς.

Όλες αυτές οι ανάμικτες, αντίθετες, συναγωνιστικές συμπληρωματικές αναπτύξεις είναι αληθινοί, ιστορικοί αναβρασμοί. Η εικόνα του αναβρασμού μας είναι χρήσιμη για τη θερμοδυναμική της συνδήλωση, όπου η θερμότητα είναι μια άτακτη διακίνηση. Το πολύ απλό πείραμα του «στροβίλου του « Μπερνάρ» δείχνει ότι θερμαίνοντας από κάτω ένα δοχείο που περιέχει νερό, το νερό αρχίζει να ταραίζεται, και μετά παίρνει πιο οργανωμένη μορφή παράγοντας έναν κατακόρυφο στρόβιλο. Κάτω από μια ορισμένη θερμότητα δεν σχηματίζετε ο στρόβιλος, το υγρό μόνο τρέμει. Πάνω απ' αυτήν όλα αναλύσκονται μέσα σε μια απείθαρχη διαταραχή κατ' αυτόν τον τρόπο, μπορεί κανείς να πει ότι μέσα στον αναβρασμό που διαμορφώνει τους νεώτερους χρόνους, η Ευρώπη έφθασε σε ένα είδος κρίσιμης θερμότητας, όπου οι δυνάμεις τις αταξίας προσεταιρίστηκαν τις δυνάμεις της τάξης και της οργάνωσης προκειμένου να δημιουργήσουν ένα, »ιστορικό στρόβιλο» Ευρωοργανωτικό. Αυτός ο στρόβιλος από τις αμέτρητες αναδρομικές και τρέχουσες αλληλεπιδράσεις μεταξύ κρατών, μεταξύ κράτους και κοινωνίας, μεταξύ των τάξεων, μεταξύ εμπόρων και καπιταλιστών κ: λ. π. Είναι ταυτόχρονα αυτοοργανωτικός και αυτορυθμιστικός, και μέσα στον κερματισμό των παλαιών μορφών και συνθέσεων, παράγει νέες μορφές και νέες συνθέσεις. Ο στρόβιλος μετατοπίζεται και το κέντρο βάρους του διαρκώς αλλάζει. Ο Φερνάρ Μπρωντέλ επικαλείται συνεχώς, δίχως να την ονομάζει αυτή την περιδίνηση που συντελείτε με την τάξη –αταξία οργάνωση, όπου αναπτύσσεται η «οικονομία-κόσμος» στην οποία αντιστοιχεί η Ευρωπαϊκή οικονομία. Κάθε φορά που γίνεται μια μετατόπιση του κέντρου, διεξάγετε και μια επανακέντρωση, σαν η, «οικονομία-κόσμος» να μην μπορούσε να επιζήσει δίχως κέντρο βάρους, δίχως πόλο.

Το πολιτικό ιδανικό και η αξία του ανθρώπου, η αίσθηση της ιστορίας και της σχετικότητας, η περιεσκεμμένη αμφιβολία η προτεραιότητα του λόγου είναι η Ελληνική κληρονομιά στην Ευρώπη. Ο Αριστοτέλης με την θεωρία του περί κλιμάτων αντιπαραθέτει την φυσική ισορροπία της Ελλάδος και του Έλληνας έναντι των

βαρβάρων και των Ασιατών. Η αίσθηση του μέτρου και της -ισορροπεί αναπτύξεως- είναι άρα όχι μόνον εύνοια αισθητική αλλά και πολιτική.

Ο Ελληνισμός εξαπλώνετε στην Μεσόγειο γεωμετρικά, ύστερα, τόπο των αμοιβαίων επιμελειών. Συνδετικός ιστός δυο περιόδων - της Ελληνικής και της Ρωμαϊκής - η Ελληνιστική σκέψη εκφράζει θεμελιώδη ρεύματα πολιτικής φιλοσοφίας όπως ατομικισμό, κοσμοπολιτισμό, αίσθηση παγκοσμιότητας. Είναι αυτή ήδη μια Ευρωπαϊκή σκέψη. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ενσωματώνει τις Ελληνικές επιδράσεις, και διαμορφώνει τη δική της πολιτιστική διαθήκη. Παράδοση οικονομικής δραστηριότητας, ιδιωτικής και δημόσιας διοικήσεως, αίσθηση οργανώσεως πολιτικής και στρατιωτικής πλήρες σύστημα κανόνων δικτύου ιδιωτικού και δημοσίου, η έννοια της έννομης τάξεως όχι μόνο σαν φιλοσοφικού κανόνος ζωής αλλά σαν κρατικής επιταγής είναι η δική της κληρονομιά. Το Ρωμαϊκό δίκαιο μετεγχειρίζονται αργότερα όλοι οι Μονάρχες (πλην Αγγλίας) θεμελιωτές κρατών. Ο Χριστιανισμός εξ άλλου, σαν θρησκεία και σαν σύστημα αξιών, δημιουργεί νέα, ηθική και νέα αισθητική. Σαν εκκλησία επιδρά βαθύτητα στην πολιτική. Στα 1814 μια στιγμή δύσκολη για την Ευρώπη των εθνοτήτων ο Σάιν Σίμον απευθυνόμενος στα Κοινοβούλια της Γαλλίας και της Αγγλίας έγραφε: « πριν το τέλος του δέκατου πέμπτου αιώνα όλα τα Ευρωπαϊκά έθνη αποτελούσαν ένα μόνο πολιτικό σώμα Ειρηνικό στο εσωτερικό του, οπλισμένου εναντίον των εχθρών της οργανώσεως και της ανεξαρτησίας του. Η Ρωμαϊκή θρησκεία, που ίσχυε από την μια ως την άλλη άκρη της Ευρώπης αποτελούσε τον παθητικό σύνδεσμο της Ευρωπαϊκής κοινωνίας. Ενώ ο Ρωμαϊκός κλήρος τον ενεργητικό, διασκορπισμένους παντού και εξαρτώμενος από τον εαυτό του, συμπατριώτης, όλων των λαών με δική του κυβέρνηση και τους δικούς του νόμους, αποτελούσε το κέντρο που εκπόρευε την εμψυχωτική θέληση αυτού του μεγάλου σώματος και την παρώθηση που το έκανε να δρα. Η εποχή εκείνη ήταν η μόνη που το Ευρωπαϊκό σύστημα τοποθετήθηκε πάνω σε γενική βάση οργανώσεως», αλλά και σε πνευματική, όπως ο Βόγιεν προσθέτει, που διέθετε τα μέσα ενοποιήσεως.

Τα Πανεπιστήμια και τη Λατινική γλώσσα, τα Θρησκευτικά τάγματα και την επέμβαση για τον διακανονισμό των πολέμων-και προπαντός - ένα αποτελεσματικότατο όργανο διαιτησίας, το Παπικό Συμβούλιο και ένα απροσμάχητο όπλο καταναγκασμού: τον αφορισμό των Δυστροπούτων. Η πνευματική ενότητα ισορρόπησε μόνο κατ' εξαίρεση τις αντιφάσεις και εμπόδισε μόνο πρόσκαιρα τις διαμάχες της Φεουδαρχίας.

Η άλλοτε χαλαρή και άλλοτε έντονη διάκριση μεταξύ πνευματικής και κοσμικής εξουσίας οδήγησε εξάλλου σε βίαιους αγώνες μεταξύ Πανεπιστημίου και Γερμανικής Αυτοκρατορίας. Το μέγεθος των τότε προσπαθειών για την εξασφάλιση της Ειρήνης αποδεικνύουν ότι ήταν συγχρόνως και επιθυμητή και απύσχα. Η ενοποιητική, όμως, τάση της Ρωμαϊκής Εκκλησίας σε συνδυασμό με τις προστριβές Πάπα και Αυτοκράτορα καταλήγει, παρά την υπάρχουσα αντίφαση, σε κοινό παρονομαστή, στην υπέρβαση του φεουδαρχικού και στην σύμπληξη των πρώτων Εθνικών Κρατών. Τη χρονική αυτή στιγμή η Ρωμαϊκή Εκκλησία πλουτίζει την Ευρωπαϊκή ιστορία με τις ιδέες της ενότητας και του πνευματικού συνδέσμου.

Είναι η σύνθεση της Ευρώπης σε εθνικά κράτη, η δημιουργία μιας Ευρώπης πολυκεντρικής, και αυτόνομης οργανώσεως μέσα στην παγκόσμια κοινότητα. Τα Εθνικά κράτη έφεραν αρκετή τάξη και ασφάλεια στο εσωτερικό των συνόρων τους και την δυνατότητα να μην είναι υποχρεωμένες ν' αναλάβουν το βάρος της Άμμωνας τους. Βεβαίως η δημιουργία εθνικών κρατών δεν είναι χωρίς εξαιρέσεις. Στην Γερμανία ο Φεουδαλισμός παραμένει ισχυρός καθώς και οι «πόλεις» της Ιταλίας που έχουν την τάση να υποτάσσουν ελεύθερες πόλεις όσο και να παραχωρούν δικαιώματα αυτονομίας στις υποτελείς των. Μία τάση που κληρονομήθηκε και από τα εθνικά κράτη. Τα κράτη-έθνη βασισμένα στην έννοια της κυριαρχίας σημαίνουν συγκεκριμένα σύνορα, εθνικούς στρατούς (εκτός της Αγγλίας), εθνικές γλώσσες, εθνικά Πανεπιστήμια, ανάπτυξη της τεχνικής των διεθνών σχέσεων και του διεθνούς δικαίου.

Χαρακτηριστικό της ηγεμονίας των εθνικών κρατών είναι η Θρησκευτική ενότητα η οποία εκφράζεται από την αρχή GUJUS REGIO, EJUS RELIGIO (: είναι θρησκευτικός αρχηγός αυτός που βασιλεύει). Η αρχή αυτή χαρακτηρίζει την μεταρρυθμίσει πολιτική

υπόθεση, φανατική αντίπαλος του Παπισμού και κατ' επέκταση, του πνεύματος οικουμενικότητας του καθολικισμού καταλήγει να δικαιώνει το εθνικό κράτος και να το δυναμώνει. Ο Αντί Χώζερ την αποκαλεί θυγατέρα των ηγεμόνων. Ο Βογέν υιοθετεί την άποψη αυτή και για την Αναγέννηση. Μεταρρυθμίζει και Αναγέννηση πλήττουν τον Καθολικισμό (Παπισμό) για να επιστρέψουν, όπως ισχυρίζονται, στις ρίζες. Η πρώτη στον Χριστιανισμό, η Δε δεύτερη σε ένα ελληνορωμαϊκό παγανισμό.

Αναγέννηση και Μεταρρυθμίζει δύο ευρύτερα κινήματα όσο αφορά την ουσία τους, χαρακτηρίζονται εθνικά εξαιτίας των οριακών και σημαντικών αποτελεσμάτων που έκαναν την εμφάνιση τους στον Ευρωπαϊκό. Ο Μάξ Βέμπερ θα διατυπώσει την εξής άποψη για την σύνδεση Καπιταλισμού και Προτεσταντισμού. Στο οικονομικό πεδίο η θεολογία της αυτονομίας, με την απελευθέρωση των συνειδήσεων από το πλέγμα απαγορεύσεως και των Εθνικών θησαυρών από τις απαιτήσεις της Ρώμης, θα επιτρέψει την ανάπτυξη του πρώτου Καπιταλισμού. Η τελωνειακή πολιτική των κρατών θα συντείνει στην δημιουργία των πρώτων εθνικών αγορών. (* παρέμβαση της 13^{ης}). Η καθολική Εκκλησία ως χριστιανοσύνη απέτυχε τελικά να ενώσει, έσπειρε όμως ιδέες ενότητας. Η Μεταρρύθμιση (επάνοδος στο Χριστιανισμό κατά τους ισχυρισμούς της) απέτυχε, ίσως, να συντρίψει την «κοσμική» οικουμενικότητα του Καθολικισμού, έφερε, όμως, σαν αποτέλεσμα να δώσει νέο περιεχόμενο στην έννοια της ενότητας. Στο μέλλον σε ότι αφορά τα θέματα της Ευρώπης κάτι το προτεσταντικό η κάτι που θ' αδελφώνει Ευρώπη και προτεσταντισμό θα επισημαίνεται. Ο Κρόισε θα εργασθεί από πλευράς προτεσταντισμού. Ο Συλλύ θα προτείνει στον Ιάκωβο τον Α΄ της Αγγλίας μια συμμαχία «προτεσταντών» (στην οποία περιλαμβάνει και την Γαλλία) εναντίον τις «Καθολικής» Ευρώπης δηλ. της Ισπανίας και των Ιησουϊτών. Ο διπλωματικός αυτός από την οποία προέκυψε περισσότερη η λιγότερη ανεξαρτησία των εθνικών κρατών της Ευρώπης και επίσης η δομή εκείνη του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας στα πλαίσια της οποίας οι δυτικές χώρες διαδραματίζουν τον ρόλο του βιομηχανικού - τεχνολογικού στοιχείου ενώ οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής πήραν την θέση του καθυστερούμενου αγροτικού συμπληρώματος.

Σε ότι αφορά τις χώρες τις Βαλκανικής, ειδικότερα, η δομή αυτή παρέμεινε ουσιαστικά ανάλλακτη έως τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, καθλώνοντας τις οικονομίες των χωρών, εγγράφοντας εις βάρος τους σοβαρή αρνητική υποθήκη που σημαδεύει τις οικονομίες αυτές στον έναν ή στον άλλο βαθμό ακόμη και σήμερα. Ο Μακιαβέλλι σχεδίασε ένα δόγμα ισορροπίας μεταξύ των Ιταλικών κρατών - πόλεων. Η Αγγλία προσπάθησε να το εφαρμόσει σε όλη την ήπειρο. Οι συμμαχίες διαμορφώνονται πάντοτε εναντίον του δεσπόζοντος σε ορισμένη χρονική στιγμή κράτους. Πριν από την Γαλλική επανάσταση η ισορροπία αυτή επιτυγχάνεται σε βάρος της διαιρεμένης σε μικρά κράτη Γερμανίας, σύμφωνα με τις συνθήκη τις Βεσφαλίας (1648).

Μετά την Γαλλική επανάσταση σημειώνεται νέα ενδυναμώση του εθνικού κράτους, λόγω της αρχής των εθνότητων. Επιτυγχάνεται έτσι μέσω της Πρωσίας και του ΖΟΙΛΒΕΡΕΙΝ (τελωνειακής ενώσεως χωρίς την Αυστρία) η ενότητα της Γερμανίας, όπως και της Ιταλίας, μέσω του Πεδεμόντιου (εναντίον της Αυστρίας και του Πάπα) και αδυνατίζουν οι πολυεθνικές Αυτοκρατορίες όπως η Οθωμανική και η Αυστροουγγρική. Τον δέκατο ένατο αιώνα η αποικιοκρατικές Αυτοκρατορίες και η διαίρεση της Αφρικής αντανακλούν τον «πολυκεντρισμό» στην πολιτική δομή της Ευρώπης. Ο εγκυκλοπαιδισμός δυνάμωσε επίσης, την έξω θρησκευτική σκέψη που έσπειρε η Αναγέννηση. Με τον Μακιαβέλι η πολιτική έχει και αυτή χάσει προ πολλού της θρησκευτικές της ρίζες και αναφορές. Ο κοσμοπολιτισμός του Διαφωτισμού και ο παγκόσμιος χαρακτήρας της θεωρίας των ατομικών φυσικών δικαιωμάτων ανατρέχουν στις Ελληνικές (Ελληνιστικές) ρίζες τους.

Η Γερμανική σκέψη - πράγμα σημαντικότερο για την μετέπειτα Ιστορία της Ευρώπης - προσπαθεί να συνδυάσει κοσμοπολιτισμό και γερμανικό εθνικισμό, ενώ ο χαρακτήρας του Ρομαντισμού φιλειρηνικός και πανευρωπαϊκός, έχει και σοσιαλιστική απόχρωση (Βίκτωρ Ουγκώ, ηνωμένες πολιτείες της Ευρώπης).

Η γενίκευση, εξάλλου, των οικονομικών ανταλλαγών καταλήγουν με μέσο το χρυσό, σε νομισματική ενότητα. Η επιστημονική, τεχνική, και αργότερα, η βιομηχανική

επανάσταση επεκτείνουν την ανάπτυξη του Καπιταλισμού. Με όλα αυτά παρακολουθούνται από την ανάπτυξη, επίσης της αστικής τάξεως, εκτός της Ανατολικής Ευρώπης που κυριαρχείται από την αριστοκρατία.

Το σύστημα της Ευρωπαϊκής κοινωνίας των Εθνικών κρατών που εξισώνεται με την διεθνή, αντιμετωπίζει τρία κυρίως καθοριστικά ανυπέβλητα όρια:

- I. την εναλλαγή ισχύος των μεγάλων κρατών της εποχής
- II. την πόλωση και την ανομοιογένεια των δυνάμεων
- III. την ανατολή της αμερικανικής συμπολιτείας και της πολιτικής της

Την Ισπανία του 1648 διαδέχονται στην υπεροχή η Γαλλία του Λουδοβίκου Ηλίου, η Αγγλία- και από το 1867- η Γερμανία. Η αντίθεση, εξ άλλου καθολικών και προτεσταντών οδήγησε σε θρησκευτικούς πολέμους, στο εσωτερικό και στον τριακονταετή, στο εξωτερικό. Μέχρι ενός ορίου η κρίση υπερπηδήθηκε από την αυτονομία της πολιτικής έναντι των θρησκευτικών ιδεών. Ενδεικτική στο σημείο αυτό είναι η συμμαχία Γαλλίας - Κωνσταντινουπόλεως η των προτεσταντών ηγεμόνων και της Σουηδίας. Αγεφύρωτη όμως έμεινε η αντίθεση απολυταρχικών και Φιλελευθέρων χωρών (με κορύφωση την Ιερά συμμαχία), στην οποία νέες διαστάσεις και νέο περιεχόμενο έδωσε η εμφάνιση του επιστημονικού σοσιαλισμού, και η δημιουργία της πρώτης διεθνούς (1864) καθώς και η ραγδαία ανάπτυξη της Βόρειου Αμερικής, ο προτεσταντισμός και το δόγμα μη επεμβάσεως, όπως το εφάρμοσε ο Πρόεδρος Μονρόε.

Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τα ενωτικά δόγματα μέχρι το 1814 ως εξής:

- I. Ο Εμερικ Κρυσέ στηρίζει την Ευρωπαϊκή ενότητα (1623) πάνω σ' ένα διαιτητικό δικαστήριο που συντίθεται από τους ηγεμόνες.
- II. Ο Σύλλυ προτείνει ένα γενικό Συμβούλιο που θα διαθέτει στρατό. Σκοπός είναι η περιστολή του οίκου της Αυστρίας.
- III. Το 1713 ο Αβάς Σάιν-Πιέρ εκπονεί το σχέδιο του περί διαρκούς Ειρήνης, που στηρίζεται σε μια διαρκή συμμαχία των 18 Ευρωπαίων ηγεμόνων και της υποταγής τους στις αποφάσεις μιας «Ευρωπαϊκής περιουσίας» της συμμετοχής όλων στις δαπάνες της Συμμαχίας, της Κοινής επεμβάσεως εναντίον εκείνων που θα παραβίαζαν το Σύμφωνο και της αναθεωρήσεως τον με απλή πλειοψηφία.
- IV. Ιδέες ομοσπονδιακές εκφράζει και ο Κάντ το 1795, ενώ ο Προύντον θέτει σαν βάση της Ευρωπαϊκής ομοσπονδιώσεως όχι το κράτος, αλλά την περιοχή.
- V. Ο Σάιν-Σίμον, τέλος, θεωρεί, δυναμικό όργανο ενότητας ένα Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή τεχνοκρατία που θα δώσει ώθηση στις «ικανότητες» της Ευρωπαϊκής «κοινωνίας» (ιντουστριαλισμός 1814-1815).

Γ. ΑΠΟ ΤΟΝ 19^ο ΣΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ.

Οι σχετικές τάσεις για Ευρωπαϊκή ενοποίηση θα ενισχυθούν από την εμφάνιση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής- μιας πετυχημένης ομοσπονδίας. Ατυχώς όμως δεν θα οδηγήσουν σε κανένα αποτέλεσμα. Και τούτο γιατί η πολιτική πραγματικότητα ήταν διαφορετική. Ο περασμένος αιώνας θα παραμείνει ο αιώνας της άνδρωσης των εθνικών κρατών. Οι ιδέες για εθνική ανεξαρτησία και κυριαρχία είναι ασύγκριτα πιο ισχυρές από τις ιδέες για υπερεθνική ενότητα. Η νεοδημιουργημένη αστική τάξη αισθάνεται ότι μπορεί να αναπτυχθεί με ασφάλεια και να επεκτείνει της οικονομικές δραστηριότητες της μέσα στα πλαίσια του εθνικού κράτους. Τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα η Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία δεν επιτίθενται η μιν κατά τον Δε κατ' ευθείαν. Διαθέτοντας την απόλυτη τεχνική και στρατιωτική κυριότητα σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο, οι δυνάμεις αυτές εφορμούν πάνω στον ίδιο τον κόσμο τον οποίο και μοιράζονται. Για όλους τους λαούς των άλλων ηπείρων η Ευρώπη αποτελεί τον μεγαλύτερο επιθετικό παράγοντα των Νεώτερων χρόνων. Είναι το απόγειο της Ευρωπαϊκής κυριαρχίας που αποτελεί το έσχατο στάδιο πριν την αυτοκτονία.

Τα κράτη τα διακρίνει τόσο η ψυχρότητα όσο και η παραφροσύνη, καταφρονώντας κάθε κανόνα του παιχνιδιού μόλις παύει να τα εξυπηρετεί.

Χαρακτηριστικό της εποχής είναι η δήλωση του Βισμαρκ: «Η Αυστρία και η Πρωσία είναι πολύ μεγάλα κράτη για να μπορέσουν να συνδεθούν με το κείμενο μιας συμφωνίας»

Στις αρχές του 20ου αιώνα, ο σοσιαλιστικός διεθνισμός και η Ευρωπαϊκή αδελφοσύνη μοιάζουν αρκετά ισχυρά για να εμποδίσουν το Γαλλικό - Γερμανικό πόλεμο.

Το καλοκαίρι του 1914 τα μεγάλα σοσιαλιστικά κόμματα Γαλλικά και Γερμανικά βυθίζονται σε μια ιερή πατριωτική ένωση.

Το 1915 ο Λένιν βγάζει το συμπέρασμα ότι είναι αδύνατον να κάνουμε την Ευρώπη ομοσπονδία προτού γίνει η επανάσταση.

Ο Κομμουνισμός θα ερμηνευτεί από τον Στάλιν κατά τέτοιο τρόπο που θα δικαιολογήσει την παρουσία του κρατικού μηχανισμού σε όλο τον κοινωνικό χώρο.

Παράλληλα με το δόγμα για «τη δυνατότητα οικοδόμησης του σοσιαλισμού σε μια χώρα» θα νομιμοποιηθεί η αναβίωση και μετεπαναστατική έκφραση του Ρωσικού εθνικισμού σε βάρος του εννοιολογικού περιεχομένου του μαρξιστικού διεθνισμού.

Η συνθήκη που εξασφάλιζε την Βελγική ουδετερότητα θα καταπατηθεί όταν οι στρατιές του Γ'Ραϊχ θα ξεχυθούν το 1914 στην Γαλλία. Είναι η αρχή ενός πολέμου παγκοσμίου και καταστρεπτικού ιδίως για την Ευρώπη.

Με το τέλος του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου η ιδέα για Ευρωπαϊκή ενοποίηση εμφανίζεται πιο ενισχυμένη διαχωρίζεται και αντιτίθεται στην συνέχεια με την διεθνιστική ιδέα των Μπολσεβίκων. Η πρώτη απόπειρα για διεθνή οργάνωση γίνεται με την κοινωνία των εθνών. Πολιτικοί όπως, ο υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας Αριστείδης Μπριάντ θα διακηρύξουν ότι ο στόχος τους είναι η οικοδόμηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης. Χρειάστηκαν αιώνες πολέμων και ιδεολογικής προπαρασκευής για να λάβει σάρκα και οστά η πρώτη κυβερνητική πρόταση (Μάιος 1930, πρώτα της Γαλλίας σε 27 κυβερνήσεις Ευρωπαϊκών χωρών), για τη δημιουργία Ευρωπαϊκής ομοσπονδίας.

Η «πρόταση» Μπριάντ μιλούσε «περί ενός είδους ομοσπονδιακού δεσμού μεταξύ των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων» διαβεβαίωνε ότι «η δημιουργία του δεν θα επηρέαζε σε καμία περίπτωση και σε κανένα βαθμό τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών μελών». Πρόσθετε ότι ο καταστατικός χάρτης της οργάνωσης όφειλε να εξασφαλίσει την προοδευτική προσέγγιση των Ευρωπαϊκών οικονομιών και διευκρίνιζε ότι η οικονομία θα ήταν εξαρτημένη από την Πολιτική.

Προέβλεπε, τέλος, τον θεσμό μιας ομοσπονδιακής Συνδιασκέψεως εφοδιασμένης με εκτελεστικό Συμβούλιο που επιφυλασσόταν να καθαρίσει τις αρμοδιότητες του, και κατέληγε στο συμπέρασμα ότι δεν επρόκειτο για την οικοδόμηση μιας ιδανικής απόψεως που ανταποκρινόταν, αφηρημένα, σε προκαθορισμένες λογικές επεξεργασίες, αλλά «για ένα τρόπο επαφής και συνεχούς αλληλεγγύης μεταξύ των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων για την κοινή ρύθμιση όλων των προβλημάτων που αναφέρονται στην οργάνωση της Ευρωπαϊκής Ειρήνης και στη λογική διευθέτηση των ζωτικών δυνάμεων της Ευρώπης». Η πρόταση έγινε δεκτή με μεγάλη επιφυλακτικότητα. Μόνη η Γιουγκοσλαβία δήλωσε ότι είναι έτοιμη να αποδεχθεί την αρχή των κοινών θεσμών.

Το σχέδιο Μπριάντ, παρ'όλο που δεν συζητήθηκε ποτέ σε διακυβερνητικό επίπεδο, λόγω των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών της δεκαετίας 1930, έμελλε ν' αποτελέσει μια παρακαταθήκη για μελλοντικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της Ευρωπαϊκής πολιτικής ολοκληρώσεις.

Στην Αγγλία δημιουργήθηκε ένα κίνημα για ομοσπονδιακή ένωση (Federal Union Movement), αλλά οι κινήσεις αυτές δεν θα καταλήξουν σε κανένα πρακτικό πολιτικό αποτέλεσμα προς την κατεύθυνση της υπερεθνικής οργάνωσης στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Αντίθετα το πιο χαρακτηριστικό φαινόμενο του μεσοπολέμου είναι ότι θα διαμορφώσει ιδεολογίες που θα «νομιμοποιήσουν» την ισχυροποίηση και παρουσία του κράτους σ' όλες τις εκφράσεις της κοινωνικής ζωής.

Από την άλλη μεριά, ο Φασισμός που ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 εγκαθιστάτε ως πολιτικό σύστημα στην Ιταλία, θα προβάλλει ως ιδανικό του τη δημιουργία του «ολοκληρωτικού κράτους» (totalitarian state) όπως ο ίδιος ο Μουσολίνι το ονόμασε.

Η καταστροφική οικονομική κρίση του 1929 θα διευκολύνει την αποσύνθεση της δημοκρατίας της Βαϊμάρης και την άνοδο ενός ακόμα ολοκληρωτικού κινήματος στην εξουσία στις 14 Σεπτεμβρίου 1930. Ο Χίτλερ θα εκφράσει την πιο βίαιη διάσταση του Γερμανικού εθνικισμού και την πιο κατηγορηματική και αδιάλλακτη πεποίθηση στην παντοδυναμία ενός Ευρωπαϊκού έθνους και μια φυλής. Η επιβολή του ηγεμονικού ρόλου αυτής της φυλής σε Ευρωπαϊκή (και παγκόσμια) κλίμακα θα οδηγήσει την Ευρώπη και τον κόσμο στην πιο αιματηρή σύγκρουση της Ιστορίας.

Αναμφίβολα η άνοδος αυτών των ιδεολογιών και κινήματων υπογράμμιζε την γενικότερη κρίση του παραδοσιακού καπιταλισμού συστήματος κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης και του Φιλελεύθερου μοντέλου αστικής δημοκρατίας. Ακόμη και στις χώρες που η κρίση δεν κατέληξε σε επαναστατικές η βίαιες μεταβολές των πολιτικών και κοινωνικών δομών, οι λύσεις και η αντιμετώπιση της κατάστασης αναζητήθηκαν όχι σε υπερεθνικές, συλλογικές προσπάθειες αλλά στην εφαρμογή, μέσα σε εθνικά πλαίσια, μιας πιο ευλύγιστης και αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής από μέρους του κράτους.

Ο John Maynard Keynes και οι ιδέες του για το ρόλο της οικονομικής πολιτικής σε περιόδους ύφεσης θα οπλίσουν τους πολιτικούς ηγέτες με ισχυρά επιχειρήματα υπέρ της επέμβασης του κράτους (μέσω του προϋπολογισμού) στον οικονομικό χώρο για την επίτευξη «πλήρους απασχόλησης» και οικονομικής σταθερότητας. Αλλά τίποτα δεν στάθηκε ικανό να οδηγήσει την Ευρώπη σε σταθερότητα, πολιτική η οικονομική.

Το 1939 η Ευρώπη θα ριχτεί στην πιο σκληρή πολεμική δοκιμασία. Μετά έξι χρόνια, όταν ο πόλεμος θα τελειώσει με την ήττα του ναζισμού, πολλές ιδέες, ιδανικά και θεσμοί θα έχουν ξεπεραστεί.

Δ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος αποτέλεσε, χωρίς αμφιβολία το μεγάλο σταθμό, τη μεγάλη καμπή για την Ευρώπη. Η Ευρωπαϊκή οικονομία είχε, κάτω από το βάρος των πολεμικών δαπανών και επιχειρήσεων, καταρρεύσει. Οι οικονομικοί πόροι είχαν εξαντληθεί. Η Βιομηχανία είχε διαλυθεί. Σ' όλη την Ήπειρο ερείπια, εξαθλίωση, καταστροφή. Το τέλος του πολέμου άφησε την Ευρώπη σε δευτερεύουσα θέση από πολιτικής, οικονομικής και στρατηγικής σημασίας. Μέχρι τότε το παγκόσμιο σύστημα ισορροπίας ήταν «ευρωκεντρικό». Η Ευρώπη αποτελούσε δηλαδή το κέντρο της πολιτικής και στρατηγικής δύναμης. Με το τέλος του πολέμου όμως δυο νέες δυνάμεις, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση, αρχίζουν να κυριαρχούν στο διεθνή χώρο. Το κέντρο της διεθνούς πολιτικής είχε μετατοπιστεί μακριά από τις παραδοσιακές ευρωπαϊκές χώρες. Η Ευρώπη είχε ηττηθεί. Όπως αρκετά επιγραμματικά παρατηρεί ο Johan Galtung:

«Η είσοδος της Σοβιετικής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών στον πόλεμο το 1941 σήμανε την ήττα όχι μόνο της Γερμανίας αλλά και της Ευρώπης γενικά. Από το Brest (Bretagne) μέχρι το Brest (Litovsk) η Ευρώπη δεν ήταν πια σε θέση να χειρισθεί τις υποθέσεις της. Το 1945 οι πραγματικοί νικητές ήταν οι Η. Π. Α και η Ε. Σ. Σ. Δ. Ακόμη και το Ηνωμένο Βασίλειο είχε φθαρεί».

Πράγματι, για πρώτη φορά, τα κέντρα πολιτικής δύναμης - η Ουάσινγκτον και η Μόσχα - έχουν μεταφερθεί έξω από τα ευρωπαϊκά σύνορα. Ο πόλεμος όμως θα επιφέρει και την ίση κατανομή πολιτικής μέσα στον Ευρωπαϊκό χώρο. Καμία ευρωπαϊκή δύναμη δεν βγήκε από τον πόλεμο νικήτρια ή με επαρκείς δυνάμεις για να επιβάλλει την ηγεμονία της στο Ευρωπαϊκό περιβάλλον ή για να αναλάβει το ρόλο ηγέτη. Όλες η χώρες μαζί είχαν

υποστεί την καθίζηση. Πολιτικά και στρατηγικά, ο Ευρωπαϊκός χώρος είχε ισοπεδωθεί. Για αυτό και όλες σχεδόν οι χώρες αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι μόνο σε μια συλλογική προσπάθεια θα μπορέσουν να ανακτήσουν μέρος από το χαμένο έδαφος. «Μία ενωμένη Ευρώπη θα μπορούσε να αποκαταστήσει στους λαούς από κοινού μέρος από την δύναμη και ίσως από τις κτήσεις που καθένας ξεχωριστά είχε χάσει». Είναι γνωστό ότι η κατανομή ίσης δύναμης - πολιτικής ή οικονομικής - ανάμεσα σε πολιτικές μονάδες είναι μια σημαντική προϋπόθεση που οδηγεί σε εθελοντική πολιτική συνεργασία και τελικά σε ολοκλήρωση. Με το τέλος του παγκοσμίου πολέμου θα αρχίσει και η κατάρρευση του αποικιοκρατικού συστήματος που θα περιορίσει ακόμα περισσότερο της δυνάμεις και την οικονομική ισχύ μερικών Ευρωπαϊκών χωρών όπως της Γαλλίας, Αγγλίας, Ολλανδίας.

Παράλληλα πολλές πολιτικές αξίες ή μύθοι άρχισαν να παραγκωνίζονται και να χάνουν την λειτουργική τους σημασία. Ιδιαίτερα η έννοια του Εθνικού κράτους θα υποστεί με τον πόλεμο ένα καίριο πλήγμα. Το Εθνικό κράτος, που έπαιξε έναν τόσο αποφασιστικό ρόλο στην εδραίωση του καπιταλισμού στο δέκατο ένατο αιώνα, αμφισβητείται σαν πλαίσιο και μέσο που εξασφαλίζει διεθνή σταθερότητα, ειρήνη και πρόοδο. Ο πόλεμος είχε δείξει ακριβώς τούτο: ότι δηλαδή το εθνικό κράτος ήταν όχι μόνο ανήμπορο να εγγυηθεί τη διεθνή σταθερότητα και ειρήνη, αλλά αντίθετα οδηγούσε σε παρακμή, αιματηρές συγκρούσεις και χάος. Όπως παρατηρεί ο Altiero Spirelli:

«Το είδωλο του εθνικού κράτους, το οποίο απολάμβανε του σεβασμού, άρχισε να προκαλεί απέχθεια και να καταρρέει. Εκατοντάδες χιλιάδες ευρωπαίοι είχαν παραβλέψει εθνικές πεποιθήσεις για να αγωνισθούν πολλές φορές ενάντια σε συμπατριώτες τους που είχαν ταχθεί με το μέρος του εχθρού. Η συνειδητοποίηση αυτού του γεγονότος δημιουργεί μια κατάσταση ευνοϊκή για την εξάπλωση της κίνησης για την ευρωπαϊκή ενότητα, για τη δημιουργία μιας τάξης πραγμάτων που θα αντικαθιστούσε την απαρχαιωμένη και διαβρωμένη φόρμουλα των εθνικών κρατών».

Ο πόλεμος λοιπόν κλονίζει την έννοια της εθνικής κυριαρχίας. ' Η, όπως τόνισε ο Harold Laski, ο πόλεμος έδειξε ότι «Η έννοια της εθνικής κυριαρχίας είχε εκπληρώσει τη χρησιμότητά της». Αναχρονισμός γιατί δεν ανταποκρινόταν ούτε στις πολιτικές ούτε στις οικονομικές ανάγκες.

Μετά τον πόλεμο το εθνικό κράτος έπαυσε βαθμιαία να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του προχωρημένου καπιταλισμού και της μεταβιομηχανικής κοινωνίας. Τα εθνικά σύνορα αρχίζουν να αποτελούν εμπόδιο στην ραγδαία διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων, στην μετακίνηση του κεφαλαίου και στην εξάπλωση των γιγαντιαίων πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ένα ευρύτερο, υπερεθνικό πλαίσιο για την λειτουργία του σύγχρονου καπιταλισμού παρουσιάζεται ως αναγκαίο. Όπως αναγκαίος παρουσιάζεται επίσης και ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών των διαφόρων χωρών. Η θεαματική ανάπτυξη των ευρωπαϊκών οικονομιών στα μέσα της δεκαετίας του 1950 δημιούργησε την ανάγκη για την κινητικότητα της εργασίας και για την αναζήτηση εργατικών χεριών από άλλες χώρες λιγότερο ανεπτυγμένες, όπως οι μεσογειακές. Πράγματι οι χώρες αυτές - Τουρκία, Ισπανία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία -, οι χώρες δηλαδή του ευρωπαϊκού Νότου, θα προσφέρουν το εργατικό δυναμικό που θα καταστήσει δυνατή την εντυπωσιακή ανάπτυξη των οικονομιών του Ευρωπαϊκού Βορρά.

Οι τάσεις και οι εξελίξεις στον οικονομικό χώρο υπογραμμίζουν ότι η οικονομία του «προχωρημένου καπιταλισμού» ξεπερνούσε τα εθνικά σύνορα, είχε διεθνοποιηθεί. Αυτή η διεθνοποίηση θα έπρεπε να εκφρασθεί πολιτικά και να θεσμοποιηθεί οργανωτικά. Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας αποτελούσε μια απάντηση σ' αυτά τα αιτήματα. Όπως παρατηρεί ο Βρετανός καθηγητής R. Miliband:

«Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα είναι μια θεσμική έκφραση αυτού του φαινομένου και αντιπροσωπεύει μια προσπάθεια να ξεπερασθεί μέσα στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος μια από τις μεγαλύτερες "αντιφάσεις" του ίδιου του συστήματος: Ο διαρκής και βαθμιαίος παραγκωνισμός του εθνικού κράτους σαν της βασικής μονάδος της διεθνούς ζωής».

E. ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Το θέμα της Γερμανίας ήταν αποφασιστικής σημασίας. Η χώρα αυτή θα μπορούσε να αποκτήσει ένα ρόλο στη διεθνή σκηνή μόνο σ' ένα ευρύτερο συλλογικό πλαίσιο. Όπως είναι γνωστό, οι νικήτριες δυνάμεις κατέλαβαν, με το τέλος του πολέμου και την ήττα του ναζισμού, τη Γερμανία και τη χώρισαν σε τέσσερις ζώνες κάτω από στρατιωτικές διοικήσεις. Το Συμμαχικό Συμβούλιο Ελέγχου (Allied Control Council) αποτελούσε τη μοναδική κεντρική εξουσία. Έτσι η μελλοντική ανάπτυξη της χώρας θα εξαρτάτο αποκλειστικά από τις κυβερνήσεις της Αμερικής, Σοβιετικής Ένωσης, Γαλλίας, και Αγγλίας.

Η σύγκρουση όμως ανάμεσα στις νικήτριες και «σύμμαχες» δυνάμεις, ανάμεσα δηλαδή στις Ηνωμένες Πολιτείες και στη Σοβιετική Ένωση, οδήγησε στη συγκρότηση των δύο χωριστών Γερμανικών κρατών. Το 1949 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες εκλογές. Ο συνασπισμός των Χριστιανοδημοκρατών με ηγέτη τον Αντενάουερ θα ανέβει στην εξουσία. Με άφθονη αμερικανική βοήθεια ο τελευταίος θα πέσει στις βάσεις του Γερμανικού οικονομικού θαύματος. Στα πλαίσια του σχεδίου Μάρσαλ η Αμερική θα δώσει μεταξύ 1948 και 1952 1. 585 εκ. δολάρια βοήθεια. Στην Εξωτερική πολιτική ο Αντενάουερ θα υιοθετήσει ανεπιφύλακτα την αρχή της «Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης». Αντίθετα το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα (SPD) - όπως και άλλα σοσιαλιστικά κόμματα - θα τηρήσει μια στάση επιφυλακτική, αν όχι εχθρική, απέναντι στις προσπάθειες για Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Για τον Αντενάουερ όμως και την κυβερνώσα elite, το υπερεθνικό Ευρωπαϊκό πλαίσιο θα επέτρεπε στη Γερμανία να βρει ένα διεθνή ρόλο.

Παράλληλα οι ευρωπαϊκές χώρες, και ιδιαίτερα η Γαλλία, που υπέφεραν από τη Γερμανική υπεροχή δεν ήσαν διατεθειμένες να αφήσουν τη Γερμανία να αποκτήσει ξανά κυριαρχική θέση στην Ευρώπη. Απεναντίας όλοι ενδιαφερόντουσαν να ενσωματώσουν τη Γερμανία σ' ένα υπερεθνικό σύστημα, που θα έθετε περιορισμούς στην κυριαρχία της χώρας αυτής. Επεδίωκαν κατά κάποιο τρόπο τον ευρωπαϊσμό του Γερμανικού προβλήματος. Όπως παρατήρησε ένας γάλλος σοσιαλιστής, ο Αντρέ Φιλίπ:

«Ο μόνος τρόπος που θα εγγυηθεί ότι η Νέα Γερμανία Δε θα κυριαρχήσει πάνω στην Ευρώπη έγκειται στην κυριαρχία της περιοχής Ρουρ από την Ευρώπη».

Έτσι άρχισε η προσέγγιση Γερμανίας - Γαλλίας μετά από μια ανεπιτυχή προσπάθεια δημιουργίας Αγγλο- Γαλλικής συνεργασίας με τη συνθήκη Dunkirk (1947). Το άμεσο αποτέλεσμα της Γερμανο- Γαλλικής προσέγγισης ήταν φυσικά το σχέδιο Σούμαν για την κοινή εκμετάλλευση του άνθρακα και χάλυβα. Όπως ο ίδιος ο Σούμαν τόνισε, το σχέδιο απέβλεπε «στο να τερματίσει μια για πάντα την Γαλλο - Γερμανική εχθρότητα». Και σύμφωνα με τον Σούμαν, η συμφωνία του 1951 που δημιούργησε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) αποσκοπούσε «στο να επιτρέψει στη Γερμανία να αποδεχθεί περιορισμούς στην κυριαρχία που βαθμιαία της αποδίδεται».

Είναι φανερό, συνεπώς, ότι η ανάγκη να αναγνωρισθεί στη Δυτική Γερμανία ένας διεθνείς ρόλος, μια θέση στη νέα τάξη πραγμάτων θα επιβοηθήσει σημαντικά τη διαδικασία Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Δ. Γερμανία έπρεπε να αποκτήσει μια ισχυρή φωνή στην Ευρώπη αλλά όχι τόσο ισχυρή ώστε να προκαλέσει νέα προβλήματα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, που ήθελαν να μετατρέψουν τη Δ. Γερμανία σ' ένα φρούριο ενάντια στην Ανατολική Ευρώπη, έβλεπαν επίσης την Ευρωπαϊκή ενοποίηση σαν το μέσο που θα επέτρεπε την ανοικοδόμηση της Ευρώπης και της Γερμανίας, καθώς και την ένταξη της τελευταίας στο Δυτικό σύστημα ασφαλείας. Ένα σύνδρομο λοιπόν συνθηκών, παραγόντων και πιέσεων εργάζεται προς την κατεύθυνση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας και ενοποίησης. Πολιτικά, οικονομικά και διεθνή προβλήματα απαιτούσαν λύσεις που δεν μπορούσαν να δοθούν μέσα στα πλαίσια του εθνικού κράτους. Έτσι αρχίζει η πορεία που θα οδηγήσει στην δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, για να καταλήξει - ίσως - στις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΔΕΑ ΣΕ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΠΡΩΤΗ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η επίσημη πρωτοβουλία που κατέληξε στην δημιουργία της πρώτης Ευρωπαϊκής Κοινότητας πάρθηκε από τον Γάλλο υπουργό Εξωτερικών Ρόμπερτ Σούμαν στις 9 Μαΐου του 1950. Ο Σούμαν πρότεινε να τεθεί η γαλλική και γερμανική παραγωγή άνθρακα και χάλυβα κάτω από τον κοινό έλεγχο μιας Ανώτατης Εξουσίας << στα πλαίσια μιας οργάνωσης ανοιχτής και σ' άλλες ευρωπαϊκές χώρες >>. Ο Σούμαν είδε όμως αυτή την ενέργεια σαν το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της πραγματοποίησης ενός ευρύτερου στόχου: της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής ομοσπονδίας κρατών. Όπως παρατήρησε τον Αύγουστο του 1951 το σχέδιο αυτό << θα μας οδηγήσει σύντομα στην πλήρη οικονομική και πολιτική εννοποίηση της Ευρώπης >>.

Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα πέντε άλλες χώρες - Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Δ. Γερμανία - απάντησαν ευνοϊκά στις προτάσεις Σούμαν. Τον Απρίλιο του 1951 υπογράφηκε στο Παρίσι η σχετική συμφωνία. Έτσι γεννήθηκε η πρώτη Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) που, με έδρα το Λουξεμβούργο άρχισε την λειτουργία της το καλοκαίρι του 1952. Το πρώτο και αποφασιστικό βήμα είχε γίνει.

Αλλά η διαδικασία που κατέληξε στην υπογραφή της συνθήκης των Παρισίων πέρασε από πολλά και δύσκολα στάδια. Οι πρώτες συγκεκριμένες προσπάθειες για Ευρωπαϊκή συνεργασία άρχισαν ενώ ακόμα ο πόλεμος εμαίνετο. Οι οργανώσεις αντίστασης αποτέλεσαν την πρώτη δύναμη που κατάλαβε ότι τα εθνικά σύνορα πρέπει να αντικατασταθούν από ένα ευρύτερο, υπερεθνικό ευρωπαϊκό πλαίσιο. Ακόμα κατά τη διάρκεια του πολέμου τρεις χώρες, το Βέλγιο, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, αποφάσισαν να δημιουργήσουν μια τελωνιακή ένωση (Benelux). Το 1940 ο Ζαν Μοννέ πρότεινε μια Γαλλο-Βρετανική ένωση.

Το Σεπτέμβριο του 1946 ο <<πατέρας της νίκης >> Ουίνστον Τσώρτσιλ, σ' ένα μνημειώδη λόγο στη Ζυρίχη θα διακηρύξει την ανάγκη <<δημιουργίας ενός είδους Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης>> για αποτροπή νέων συγκρούσεων. << Η διαδικασία είναι απλή >> είπε ο Τσώρτσιλ. << Αυτό που χρειάζεται είναι η αποφασιστικότητα εκατοντάδων εκατομμυρίων ατόμων>>. Το ίδιο έτος θα αρχίσει και ο <<ψυχρός πόλεμος >> όταν ο << πατέρας της νίκης >> σ' ένα λόγο του στο Φούλτον της Αμερικής θα χρησιμοποιήσει για πρώτη φορά τη φράση << σιδηρούν παραπέτασμα >> (iron curtain) για να περιγράψει την πολιτική πραγματικότητα της Ανατολικής Ευρώπης.

Ο << ψυχρός πόλεμος >> - η ιδεολογική σύγκρουση ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Σοβιετική Ένωση -, η δημιουργία της Κόμινφορμ (1947) και η πολιτική της << αναχαίτισης >> (containment) του κομμουνισμού θα ενισχύσουν τις πιέσεις για Ευρωπαϊκή εννοποίηση. Οι ΗΠΑ θα υποβοηθήσουν τη διαδικασία εννοποίησης στα πρώτα στάδιά της γιατί εξυπηρετεί στα στρατηγικά συμφέροντα και τον ηγεμονικό τους ρόλο. Ο φόβος της Σοβιετικής επέκτασης, πραγματικός ή τεχνικός αδιάφορο, οδηγεί τους Δυτικοευρωπαίους στην αναζήτηση μορφών συνεργασίας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες που μέχρι τότε δεν συμπαθούσαν την ιδέα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης θα αρχίσουν να αναζητούν τρόπους εξαναγκασμού των Ευρωπαίων για συνεργασία. Όπως παρατηρούμε ο Ουίλλιαμ Κλέυτον, υφυπουργός Εξωτερικών για τις οικονομικές υποθέσεις, πολλοί φοβόντουσαν ότι εάν οι ΗΠΑ δε βοηθούσαν την οικονομική ανάρρωση και συνεργασία των ευρωπαϊκών χωρών το αποτέλεσμα θα ήταν μια κοινωνική επανάσταση.

Η πρώτη συγκεκριμένη εκδήλωση της αμερικάνικης πολιτικής για την Ευρώπη ήταν φυσικά το Σχέδιο Μάρσαλ. Το σχέδιο που εξαγγέλθηκε το 1947 από τον υπουργό Εξωτερικών, στρατηγό Μάρσαλ, επέβλεπε στην παροχή οικονομικής βοήθειας στις Ευρωπαϊκές χώρες υπό μία προϋπόθεση: Οι χώρες θα πρέπει να επεξεργαστούν από κοινού ένα πρόγραμμα για οικονομική ανασυγκρότηση. Η προϋπόθεση αυτή οδήγησε στη σύσταση του πρώτου οργανισμού Ευρωπαϊκής συνεργασίας: του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΕΕΚ) που δημιουργήθηκε το 1948 για την αξιοποίηση της

βοήθειας. Η πρώτη αυτή εκδήλωση συνεργασίας πέτυχε σημαντικά αποτελέσματα. Η Ευρώπη άρχισε να ορθοποδεί οικονομικά. Η επιτυχία του ΟΕΕC φαίνεται και από το γεγονός ότι επέζησε του Σχεδίου Μάρσαλ για να μετατραπεί το 1961 σε Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD).

Αυτά στην αρχή. Αργότερα οι Ηνωμένες Πολιτείες θα θελήσουν να <<φρενάρουν >> την διαδικασία Ευρωπαϊκής ενοποίησης όταν η Κοινή Αγροτική Πολιτική (CAP) της ΕΟΚ θα απειλήσει τα αμερικανικά οικονομικά συμφέροντα. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι μεγάλοι Ευρωπαῖστές -οι πατέρες της Ενωμένης Ευρώπης- όπως ο Μοννέ, ο Σούμαν, ο Σπάακ, ο Ντε Γκάσπαρι, πίστευαν ότι η αμερικανική υποστήριξη ήταν απαραίτητη για την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Παράλληλα με τις προσπάθειες του ΟΕΕC η κίνηση για συνεργασία στον πολιτικό και οικονομικό τομέα κερδίζει συνεχώς έδαφος. Το Μάρτιο του 1948 το Βέλγιο, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, και η Βρετανία υπέγραψαν τη Συνθήκη των Βρυξελλών για την δημιουργία ενός κοινού αμυντικού συστήματος. Το Μάιο του ίδιου χρόνου θα χρησιμοποιηθεί στην Χάγη με συμμετοχή 800 αντιπροσώπων και με πρόεδρο τον Τσώρτσιλ το ομώνυμο συνέδριο για προαγωγή της ιδέας της Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Εκεί εκδηλώθηκαν οι πρώτες έντονες αντιθέσεις γύρω από το ρόλο του εθνικού κράτους. Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Οι κεντροευρωπαϊκοί εκπρόσωποι υποστήριζαν θέσεις που θα μείωναν σημαντικά τον κυρίαρχο ρόλο του εθνικού κράτους. Βρετανοί και Σκανδιναβοί επιθυμούσαν στενότερη συνεργασία αλλά ανάμεσα στις εθνικές μονάδες. Αλλά όπως διαπίστωσε το συνέδριο, πολλά άτομα επιθυμούσαν τώρα <<μια ενωμένη Ευρώπη σε όλη την έκταση της οποίας θα αποκαθίστατο η ελεύθερη κίνηση ατόμων, ιδεών και αγαθών>>.

Εν πάση περιπτώσει, το Συνέδριο της Χάγης έθεσε σε κίνηση τη διαδικασία που κατέληξε στη σύσταση, το Μάιο του 1949, του Συμβουλίου της Ευρώπης. Οι βρετανικές απόψεις επικράτησαν. Το συμβούλιο έλαβε διακυβερνητικό χαρακτήρα με περιορισμένες εξουσίες. Και, όπως θα αποδειχθεί, η ουσιαστικότερη συμβολή του θα σημειωθεί στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στο στρατιωτικό τομέα οι τελικές προσπάθειες θα χάσουν βαθμιαία τον ευρωπαϊκό τους χαρακτήρα για να λάβουν ατλαντική διάσταση. Με την ανάπτυξη των ατομικών όπλων και την όξυνση του ψυχρού πολέμου που διαμόρφωσε το διεθνές διπολικό σύστημα δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά. Έτσι το 1949 θα εμφανισθεί το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (NATO) που θα διευρυνθεί αργότερα για να περιλάβει δέκα πέντε χώρες με τις Ηνωμένες Πολιτείες σε ηγεμονική θέση. Το NATO θα λύσει κατά κάποιον τρόπο το στρατιωτικό πρόβλημα της Δυτικής Γερμανίας αν και αναπόφευκτα θα καταδικάσει την Ευρώπη σε απόλυτη εξάρτηση από τις ΗΠΑ.

Η ιδέα και φαντασία για τη σύσταση της Κοινοπραξίας Άνθρακα και Χάλυβα προήλθε από τον Ζαν Μοννέ, διευθυντή του Commissariat au Plan της Γαλλίας. Με πολύχρονη πείρα σε θέματα διεθνούς συνεργασίας, ο Μοννέ κατάλαβε ότι χρειαζόταν ένα θαρραλέο βήμα για την επίτευξη συνεργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο που θα ξεπερνούσε την παραδοσιακή Γαλλο-Γερμανική εχθρότητα. Ο υπερεθνικός έλεγχος της βαριάς βιομηχανίας άνθρακα και χάλυβα που τροφοδοτούσε την πολεμική μηχανή ήταν ιδιαίτερα επιθυμητός και αναγκαίος. Αλλά ο Μοννέ προχώρησε ακόμη περισσότερο: την ιδέα του για την κοινοπραξία άνθρακα και χάλυβα την είδε σαν πρώτο βήμα για την δημιουργία των <<Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης>>. Μια έννοια πραγματικά ριζοσπαστική, πραγματικά θαρραλέα.

Στην ιδέα αυτή κατάφερε, με σχετική ευκολία, να μνήσει τον υπουργό Εξωτερικών Σούμαν και την Γαλλική κυβέρνηση. Το Μάιο του 1950 θα παρουσιασθεί στη συγκεκριμένη μορφή ως <<σχέδιο Σούμαν >>. Η άμεση ευνοϊκή απάντηση του Καγκελάριου Αντενάουερ της Ομοσπονδιακής Γερμανίας -που, σαν καθολικός, επιθυμούσε μαζί με τον Σούμαν τον ενταφιασμό της Γαλλο-Γερμανικής εχθρότητας - άρχισε να μετατρέπει το σχέδιο σε πραγματικότητα. Ο Ντε Γκάσπαρι, ο πρωθυπουργός της Ιταλίας, είδε επίσης ότι η χώρα του θα ξανάβρισκε ένα διεθνή ρόλο με την βοήθεια ενός υπερεθνικού πλαισίου. Αποδείχθηκε συνεπώς με ενθουσιασμό και αυτός το σχέδιο. Η μόνη σοβαρή αντίδραση στο σχέδιο προήλθε από την Εργατική Κυβέρνηση της Βρετανίας. Η τελευταία, που μόλις είχε

εθνικοποιήσει την βιομηχανία χάλυβα και προγραμμάτιζε να κάνει το ίδιο για την βιομηχανία άνθρακα, αρνήθηκε να μεταβιβάσει εξουσίες ελέγχου σ' ένα πρωτοποριακό και θεσμικά αδιαμόρφωτο οργανισμό. Η άρνηση όμως είχε και πολιτικές διαστάσεις: η μορφολογία των πολιτικών δυνάμεων που κυριαρχούσε στην Κεντρική Ευρώπη και προωθούσε την ιδέα της ευρωπαϊκής ενότητας αποτελείτο από καθολικά, χριστιανοδημοκρατικά, συντηρητικά κόμματα, κυρίως της Γερμανίας και Ιταλίας και την Mouvement Republicaine Populaire (MRP) της Γαλλίας.

Σ' αυτή την περίοδο το Γερμανικό SPD και οι Σοσιαλιστές του Νένι στην Ιταλία ήσαν αντίθετοι στο σχέδιο Σούμαν. Και καθώς η προοπτική για τα σοσιαλιστικά κόμματα να ανέβουν στην εξουσία φαινόταν αρκετά απομακρυσμένη, οι <Σοσιαλιστικές Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης >> φαίνονταν επίσης ένας απραγματοποίητος στόχος. Το Βρετανικό Εργατικό Κόμμα ήταν συνακόλουθα επιφυλακτικό. Αλλά, πάνω απ' όλα, η Βρετανία δεν ήταν ακόμη έτοιμη να αποδεχθεί τον Ευρωπαϊκό της ρόλο. Πίστευε ότι ήταν μια δύναμη παγκοσμίων διαστάσεων. Η αυτοκρατορία δεν είχε κατά ρεύσει. Η συνειδητοποίηση της παρακμής θα αργήσει να έλθει.

Έτσι με συμμετοχή υπογράφηκε το 1951 η συνθήκη των Παρισίων και από το 1952 άρχισε να λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Ο βασικός στόχος ήταν η δημιουργία μιας κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα, η επεξεργασία κανόνων για τη λειτουργία της αγοράς, και η εγκαθίδρυση των αναγκαίων θεσμών για την επίβλεψη της αγοράς. Η Κοινότητα έπρεπε να έχει υπερεθνικό χαρακτήρα. Στο τελευταίο σημείο παρουσιάσθηκαν και οι περισσότερες δυσκολίες. Ιδιαίτερα οι εξουσίες της Ανώτερης Αρχής, που προτάθηκε από την Γαλλία σαν ένα υπερεθνικό σώμα, προκάλεσαν διαιρέσεις. Αλλά ο θεσμός δημιουργήθηκε. Με πίεση όμως των Ολλανδών ένα σώμα, το Συμβούλιο Υπουργών, συστάθηκε επίσης για να εκφράζει τα εθνικά συμφέροντα. Ένα δικαστήριο στο οποίο μπορούσαν να καταφύγουν οι κυβερνήσεις ή ακόμα η Ανώτερη Αρχή, δημιουργήθηκε επίσης. Τέλος, μια κοινοβουλευτική συνέλευση συγκροτήθηκε, στην οποία η Ανώτατη Εξουσία ήταν υπεύθυνη και υποχρεωμένη να υποβάλει μια ετήσια έκθεση. Η συνέλευση μπορούσε να καταργήσει την επιτροπή.

Με πρώτο πρόεδρο της Ανώτατης Εξουσίας των Μοννέ, η ΕΚΑΧ εγκαινίασε την κοινή αγορά άνθρακα το Φεβρουάριο του 1953 και την αγορά χάλυβα τον Μάιο του ίδιου χρόνου. Παράλληλα άρχισε η κατάστρωση των διευθετήσεων για τον συναγωνισμό και τις τιμές. Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της κοινότητας κύλησαν γενικά ομαλά. Ήταν η περίοδος της ταχύρυθμης οικονομικής ανάπτυξης και πολιτικής σταθερότητας. Οι πρώτες σημαντικές δυσκολίες θα παρουσιασθούν το 1958 όταν τα αποθέματα απόλυτου άνθρακα άρχισαν να αυξάνονται γρήγορα. Μια σύγκρουση ανάμεσα στην Ανώτερη Αρχή και το Συμβούλιο ακολούθησε, ενώ οι διάφορες κυβερνήσεις άρχισαν να υιοθετούν μονομερή μέτρα. Η κρίση συνέπεσε όμως με την δημιουργία δύο άλλων κοινοτήτων. Το κέντρο του ενδιαφέροντος είχε τώρα μεταφερθεί στις Βρυξέλλες. Η ΕΚΑΧ θα συνεχίσει την λειτουργία της αλλά με μειωμένη προσοχή και δραστηριότητα. Τον Ιούλιο του 1967 οι εκτελεστικοί θεσμοί της ΕΚΑΧ συγχωνεύτηκαν μ' αυτούς των άλλων κοινοτήτων. Έτσι, αν και είχε διατηρήσει την ιδιαίτερη νομική της παρουσία, η ΕΚΑΧ έπαψε να έχει μια σαφή οργανωτική παρουσία. Η ΕΚΑΧ είχε επιτελέσει μια τεράστια λειτουργία: είχε ανοίξει τον δρόμο της συνεργασίας δείχνοντας ότι οι εθνικές αντιθέσεις μπορούν να παραμεριστούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Μέσα στο κλίμα ευφορίας που είχε δημιουργηθεί μετά την ίδρυση της ΕΚΑΧ, καταρτίστηκε και υπογράφηκε τον Μάιο του 1952, από τα έξι μέλη της πρώτης Κοινότητας, η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα. Η συνθήκη αυτή πρόβλεπε τη δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού με τη συγχώνευση των ενόπλων δυνάμεων των έξι μελών της Κοινότητας. Βασικό κίνητρο αυτής της συνθήκης που ήταν αποτέλεσμα γαλλικής εισήγησης (σχέδιο Pleven) ήταν να εμποδιστεί η δημιουργία γερμανικού κράτους (1949) στο έδαφος της Δυτικής Γερμανίας. Υπέρ της δημιουργίας γερμανικού στρατού είχαν ταχθεί οι Η. Π. Α. που είχαν διαθέσει μεγάλο μέρος των στρατευμάτων τους στον πόλεμο της Κορέας και ανησυχούσαν για την ισορροπία δυνάμεων στην Κεντρική Ευρώπη. Παρά το γεγονός ότι η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα είχε ξεκινήσει με γαλλική πρωτοβουλία, όταν υποβλήθηκε για έγκριση στο γαλλικό κοινοβούλιο τον Αύγουστο του 1954, καταψηφίστηκε μετά από συσπείρωση βουλευτών όλων των παρατάξεων και ιδιαίτερα της Δεξιάς που αντιδρούσαν στην ιδέα της διάλυσης των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων, και του Κομμουνιστικού Κόμματος που θεωρούσαν ότι η ίδρυση της κοινότητας θα προκαλούσε ένταση στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης. Μια από τις συνέπειες της αποτυχίας της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας ήταν η συμμετοχή της Δυτικής Γερμανίας στο ΝΑΤΟ το 1955 και η παγίωση της αμερικάνικης κηδεμονίας στη στρατιωτική οργάνωση της Δυτικής Ευρώπης.

Η αποτυχία της Ευρωπαϊκής αμυντικής Κοινότητας συμπαρέσυρε και το σχέδιο συνθήκης για την Ευρωπαϊκή (πολιτική) Κοινότητα που είχε επεξεργαστεί η κοινοβουλευτική συνέλευση της ΕΚΑΧ σε διευρυμένη σύνθεση. Οι αποτυχίες αυτές, σε συνδυασμό με την επιτυχία της πρώτης προσπάθειας οικονομικής ολοκλήρωσης, της ΕΚΑΧ, έδειξαν ότι ο δρόμος προς την πολιτική ολοκλήρωση, δηλαδή τη δημιουργία φορέων που θα εξυπηρετούσαν συγκεκριμένες οικονομικές ανάγκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ Ε. Ο. Κ

Μεταξύ 1952 και 1957 -έτος δημιουργίας της ΕΟΚ - οι προσπάθειες για διεύρυνση της συνεργασίας στον πολιτικό και στρατιωτικό τομέα θα δοκιμάσουν σημαντικές αποτυχίες. Ο πολιτικο-στρατιωτικός εφάπτεται αμεσότερα με θέματα εθνικής κυριαρχίας παρά ο οικονομικός. Και παρά τις επιθυμίες για ενοποίηση ελάχιστοι ήταν διατεθειμένοι να προχωρήσουν με του σημείου παραχώρησης κυριαρχικών δικαιωμάτων για την δημιουργία μιας αμυντικής (ή πολιτικής)κοινότητας. Έτσι ο ενθουσιασμός που δημιούργησε η σχετικά εύκολη αποδοχή του σχεδίου Σούμαν μετατράπηκε σε απογοήτευση. Η χαρακτηριστικότερη αποτυχία αφορούσε την προσπάθεια για την σύσταση της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ).

Ο πόλεμος της Κορέας (Ιούνιος 1950) οδήγησε τις ΗΠΑ να απαιτήσουν μια άμεση συμβολή της Δυτικής Γερμανίας στην ευρωπαϊκή άμυνα. Η Γαλλία αντιτάχθηκε όμως τόσο στον επανεξοπλισμό της Γερμανίας όσο και στην ένταξη της τελευταίας στο ΝΑΤΟ. Ανάμικτα αισθήματα και στην Βρετανία. Ο Μοννέ είχε ξανά μια ιδέα: την δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας ανάλογης με την Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, που θα περιλάμβανε την Γερμανία. Την ιδέα αυτή κατάφερε να κάνει αποδεκτή από το γάλλο πρωθυπουργό Rene Pleven. Έτσι τον Οκτώβριο του 1950 ο τελευταίος πρότεινε την συγκρότηση ενός Ευρωπαϊκού στρατού από δυνάμεις των ευρωπαϊκών χωρών και κάτω από κοινό έλεγχο. Το Φεβρουάριο του 1951 η γαλλική κυβέρνηση συγκάλεσε μια σύσκεψη πάνω στο «σχέδιο Pleven». Εν τω μεταξύ οι έξι χώρες της ΕΚΑΧ συμφώνησαν να συστήσουν την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα (ΕΑΚ) κάτω από τον κοινό έλεγχο μιας Αμυντικής επιτροπής και με θεσμούς παρόμοιους με αυτούς της ΕΚΑΧ. Η σχετική συμφωνία υπογράφηκε τον Μάιο του 1952.

Στην προσπάθεια αυτή η Βρετανία αρνήθηκε πάλι να συμμετάσχει παρά την αλλαγή της κυβέρνησης που ακολούθησε την ήττα των Εργατικών το 1951. Η άρνηση αυτή υπήρξε «ένας από τους βασικούς λόγους που οδήγησαν στην αποτυχία της ΕΑΚ». Η γαλλική κυβέρνηση είχε ισχυρές επιφυλάξεις αν θα μπορούσε να πετύχει την επικύρωση της συνθήκης από το Κοινοβούλιο. Οι Γκωλιστές - ανερχόμενη δύναμη - και οι κομμουνιστές είχαν συνασπισθεί ενάντια στο σχέδιο. Μετά από αρκετή καθυστέρηση ο Πιέρ Μαντές Φρανς υπέβαλε το σχέδιο στην εθνοσυνέλευση. Η κρίσιμη ψηφοφορία έγινε στις 30 Αυγούστου του 1954: με 319 ψήφους κατά, 264 υπέρ και 43 αποχές το σχέδιο απορρίφθηκε. Ένα από τα επιχειρήματα ήταν ότι η Γαλλία θα μπορούσε να συμμετάσχει σ' ένα Ευρωπαϊκό στρατό μαζί με την Γερμανία αλλά μόνο αφού ελάμβανε μέρος και η Βρετανία.

Παράλληλα με την αποτυχία της ΕΑΚ απέτυχε και η προσπάθεια για την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας. Η ιδέα της Ευρωπαϊκής ενοποίησης είχε υποστεί ένα δεινό πλήγμα. Ο ενθουσιασμός που προκλήθηκε από την δημιουργία της ΕΚΑΧ αντικαταστάθηκε από απογοήτευση, αμφιβολίες, προβληματισμό. Οι νέες εξελίξεις έδειχναν ότι η «κοικοδόμηση της ενωμένης Ευρώπης» δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Αντίθετα ήταν αρκετά δύσκολη, επίμονη και ίσως αντιφατική.

Το θέμα της συμβολής της Γερμανίας στη Δυτική Άμυνα λύθηκε τελικά με την ένταξη της χώρας αυτής στο ΝΑΤΟ. Τον Οκτώβριο του 1954 υπογράφηκε η συμφωνία μεταξύ Βρετανίας και των χωρών μελών της ΕΚΑΧ για την δημιουργία της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (Western European Union) που αντικατέστησε την συμφωνία των Βρυξελλών. Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση περιλάμβανε στους κόλπους της την Ιταλία και την Γερμανία. Η Ένωση απειτέλεσε ένα αναπόσπαστο τμήμα του ΝΑΤΟ και έτσι η Γερμανία εντάχθηκε κάτω από αυτή τη φόρμουλα και ορισμένες συνθήκες στη συμμαχία. Αυτό σήμαινε ότι αμυντικά η Ευρώπη θα παραμείνει εξαρτημένη από της Ηνωμένες Πολιτείες.

Μετά την αποτυχία των σχεδίων για ολοκλήρωση στον πολιτικό και αμυντικό τομέα οι προσπάθειες στράφηκαν ξανά τον οικονομικό χώρο. Τον Ιούνιο του 1955 οι υπουργοί

Εξωτερικών των χωρών -μελών της ΕΚΑΧ συνήλθαν στη Μεσσήνα για να εξετάσουν νέους τρόπους προώθησης της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Εκεί διακήρυξαν την πρόθεσή τους:

«να επιδιώξουν την οικοδόμηση της ενωμένης Ευρώπης με την ανάπτυξη κοινών θεσμών, τη βαθμιαία συγχώνευση των εθνικών οικονομιών, την δημιουργία μιας κοινής αγοράς και την εναρμόνιση των κοινών πολιτικών».

Μια επιτροπή με επικεφαλής τον Βέλγο υπουργό Εξωτερικών Χένρυ Σπάακ συστήθηκε για αυτό το σκοπό. Από τις σημαντικότερες αποφάσεις της επιτροπής αυτής ήταν ότι το επόμενο βήμα «οικονομικής ολοκλήρωσης» θα πρέπει να λάβει την μορφή τελωνειακής ένωσης. Η απόφαση αυτή συνεπάγετο όχι μόνο την κατάργηση των δεσμών αλλά και την δημιουργία κοινού εξωτερικού δασμολογίου και την επεξεργασία κοινών πολιτικών σε ορισμένους τομείς. Η Βρετανία για μια ακόμη φορά αρνήθηκε να μετάσχει στην προσπάθεια. Αρχικά έλαβε μέρος στις εργασίες της επιτροπής αλλά αργότερα αποσύρθηκε.

Η επιτροπή Σπάακ παρουσίασε την έκθεσή της (Spaak Report) τον Απρίλιο του 1956. Πρότεινε μεταξύ άλλων ότι οι νέες προσπάθειες θα πρέπει να αποβλέπουν τόσο στην δημιουργία της Κοινής Αγοράς όσο και στην «ολοκλήρωση» ορισμένων συγκεκριμένων τομέων όπως της ατομικής ενέργειας. Σε μια συνάντησή τους στην Βενετία (Μάιος 1956), οι υπουργοί Εξωτερικών υιοθέτησαν την έκθεση και άρχισαν να προετοιμάζουν το κείμενο των σχετικών συνθηκών. Το βασικό πρόβλημα ήταν η επεξεργασία ενός σχεδίου που δεν θα καταψήφιζε για δεύτερη φορά η Γαλλική εθνοσυνέλευση. Έτσι η Γαλλία βρέθηκε σε ισχυρή θέση. Και κατάφερε να επιβάλει τις απόψεις της, όπως την ανάγκη υιοθέτησης της κοινής αγροτικής πολιτικής και μέτρων για την προστασία της βιομηχανίας της. Η Γερμανία είχε αρκετά διαφορετικές θέσεις (και συμφέροντα) απ' αυτές της Γαλλίας.

Μια τελική διευθέτηση απόψεων όμως μεταξύ των δύο χωρών επέτρεψε στη Γαλλία να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της και να καταλήξουν οι προσπάθειες σε θετικό αποτέλεσμα. Στις 25 Μαρτίου 1957 οι υπουργοί Εξωτερικών υπέγραψαν στη Ρώμη τις συνθήκες για την δημιουργία δυο νέων κοινοτήτων: της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ). Σε σύντομο χρονικό διάστημα τα κοινοβούλια των έξι χωρών επικύρωσαν τις συμφωνίες. Μ έδρα τις Βρυξέλλες οι νέες Κοινότητες άρχισαν τη λειτουργία τους την 1^η Ιανουαρίου 1958.

Αντίθετα με τη συμφωνία για την ΕΚΑΧ, η συμφωνία για την δημιουργία της ΕΟΚ (Συμφωνία της Ρώμης) ήταν κυρίως ένα πλαίσιο για δράση με εξαίρεση ορισμένους τομείς όπως η τελωνειακή ένωση και η οργάνωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Η συμφωνία απαριθμούσε βασικά τους στόχους της Κοινότητας και άφηνε στους θεσμούς την ελευθερία δράσης για την εκπλήρωσή τους. Συνεπώς οι κοινοτικοί θεσμοί αποκτούσαν ένα αποφασιστικό ρόλο στη προώθηση της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. . Εν τούτοις η υπερεθνική τους διάσταση είχε σημαντικά περιορισθεί σε σχέση με τους θεσμούς της ΕΚΑΧ.

Στις εξωτερικές τους σχέσεις οι νέες Κοινότητες απολάμβαναν ακόμη την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά όχι βέβαια της Βρετανίας. Η τελευταία, μετά την αποχώρησή της από την επιτροπή Σπάακ, εργάσθηκε προς την κατεύθυνση της δημιουργίας μιας Ζώνης Ελευθέρου Εμπορίου (Free Trade Area) με την συμμετοχή των χωρών της ΕΟΚ και μελών του ΟΟΣΑ. Μετά όμως από διαφωνίες μεταξύ Γαλλίας και Βρετανίας και πιέσεις των Σκανδιναβικών χωρών, εγκαινιάσθηκε το 1960 η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) με αρχική συμμετοχή επτά χωρών - Βρετανίας, Δανίας, Νορβηγίας, Σουηδίας, Πορτογαλίας, Ιρλανδίας και Αυστρίας.

Σκοπός της ΕΖΕΣ ήταν να δείξει ότι μια ένωση ελευθέρου εμπορίου μπορούσε να φέρει καρπούς και να ασκήσει πίεση πάνω στην ΕΟΚ. Το πρακτικό αποτέλεσμα ήταν όμως ότι η ΕΖΕΣ απομάκρυνε την άμεση βρετανική πίεση από τις Κοινότητες. Και με την αποδοχή των τελευταίων από τον Ντε Γκώλ - που είχε επανέλθει στην εξουσία μετά την

πτώση της 4^{ης} Δημοκρατίας το 1958- οι Κοινότητες κατάφεραν να πραγματοποιήσουν αξιόλογη πρόοδο στην ολοκλήρωση των αρχικών τους στόχων. Η τελωνιακή ένωση άρχισε να πραγματοποιείται με την κατάργηση των πρώτων δασμών την 1^η Ιανουαρίου του 1959. Παράλληλα άρχισε (1961) και η επεξεργασία της κοινής αγροτικής πολιτικής.

Το 1961 ο βρετανός πρωθυπουργός Χ. Μακμίλλαν, με μια θεαματική στροφή πολιτικής, προσπαθεί να οδηγήσει την χώρα του στην Κοινότητα. Ο Ντε Γκώλ όμως που τότε κυριαρχούσε στον κεντροευρωπαϊκό χώρο, θα ασκήσει «VETO» στη βρετανική αίτηση. Το ίδιο θα συμβεί και το 1967. Η Βρετανία που τόσες φορές είχε αρνηθεί να συμμετάσχει στην διαδικασία Ευρωπαϊκής ενοποίησης θα βρει τώρα την πόρτα της Ευρώπης κλειστή. Ο Ντε Γκώλ με το «όχι» του στη βρετανική αίτηση θα εκφράσει την αναβίωση του γαλλικού εθνικισμού. Αλλά ευτυχώς όχι για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η αποχώρηση του γάλλου ηγέτη από το πολιτικό προσκήνιο το 1969 ανοίγει το δρόμο για την διεύρυνση της Κοινότητας. Μετά από λεπτομερείς διαπραγματεύσεις υπογράφεται τον Ιανουάριο του 1972 η συμφωνία των Βρυξελλών με την οποία τρεις νέες χώρες -Βρετανία, Δανία, Ιρλανδία - εντάσσονται στην Κοινότητα. Μια τέταρτη χώρα, η Νορβηγία, θα αρνηθεί τελικά τη θέση στην κοινότητα: σ' ένα δημοψήφισμα ο λαός της θα απαντήσει «όχι στην ένταξη». Έτσι η Ευρώπη των Έξι θα γίνει η «Ευρώπη των Εννέα». Η διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που άρχισε με την δημιουργία της ΕΚΑΧ είχε κάνει ένα σημαντικό βήμα.

Την 1η Ιανουαρίου 1981 τα εννέα μέλη της κοινότητας θα γίνουν δέκα, μετά την ένταξη της Ελλάδας, με την προοπτική σε σύντομο χρονικό διάστημα να γίνουν δώδεκα με την προσχώρηση της Ισπανίας και Πορτογαλίας. (την 1^η Ιανουαρίου 1986 έγιναν πράγματι δώδεκα με την προσχώρηση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας).

Ο «Ευρωπαϊσμός» - η ιδέα και διαδικασία για την ενοποίηση του Ευρωπαϊκού χώρου - που μπορεί να θεωρηθεί ως μια ιδεολογικοπολιτική κίνηση με ρίζες αρκετά βαθιές αλλά και μια σύγχρονη έκφραση και προοπτική. Μέχρι πρόσφατα το εννοιολογικό ιδεολογικοπολιτικό περιεχόμενο του Ευρωπαϊσμού προσδιοριζόταν:

- I. συγκρούσεων και αντινομιών της καπιταλιστικής οικονομίας που οδήγησαν την Ευρώπη στο αιματοκύλισμα και την απώλεια της ηγεμονικής θέσης που κατείχε στο διεθνές σύστημα,
- II. από το αίτημα για την αποκατάσταση της Ευρώπης σαν σημαντικού «συντελεστή δύναμης» στο διεθνές σύστημα. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες (ΕΚΑΧ, ΕΟΚ ΕΚΑΕ), αποτελούν λίγο - πολύ την έκφραση των παραπάνω από τον Ευρωπαϊκό χώρο - από το αίτημα με άλλα λόγια, για την άρση των στενών εθνικιστικών αξιών και σχέσεων.

Αλλά ο «Ευρωπαϊσμός» θέλει να έχει κάποιο εννοιολογικό περιεχόμενο «αντίστοιχο» με τη σύγχρονη πραγματικότητα (και προβλήματα). Τότε θα πρέπει να στοχεύει όχι απλώς σε μια «ενοποιημένη Ευρώπη» αλλά και μια Ευρώπη με διαφορετική διάρθρωση. Με άλλα λόγια, ο Ευρωπαϊσμός, με τους θεσμούς που τον εκφράζουν, θα πρέπει να αποκτήσει συγκεκριμένο πολιτικοκοινωνικό περιεχόμενο. Οι σύγχρονες στοχεύσεις θα πρέπει να είναι: η δημιουργία μιας ανεξάρτητης Ευρώπης με αρμονικά επίπεδα ανάπτυξης, η εξάλειψη των περιφερειακών και κοινωνικών ανισοτήτων, η διαφύλαξη της ποιότητας ζωής, η προαγωγή ορισμένων αισθητικών και πολιτιστικών αξιών. Όπως παρατήρησε ο καθηγητής Γ. Κ. Βλάχος:

«Κατά το μέτρο που η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, βαδίζοντας επάνω στα ίχνη ελληνικών πολιτικών προτύπων, προβάλλει ως μέτρο των βασικών της επιδιώξεων την αποκατάσταση ή την ολοκλήρωση των αρχών της δικαιοκρατίας, της κοινής ευρωπαϊκής ασφάλειας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, είναι μοιραίο να επενεργεί καταλυτικά επάνω στις αυταρχικές δομές της εξουσίας και να επαναφέρει την εθνική ιδέα στις αληθινές ιστορικές διαστάσεις της και προοπτικές»

Ίσως οι στοχεύσεις και αξίες αυτές να φαίνονται ουτοπικές μπροστά στα τρέχοντα προβλήματα της Ευρώπης. Αλλά από την φύση της, κάθε πολιτική κίνηση πρέπει να περιέχει μια ουτοπική διάσταση και στοιχείο. . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΙ Η ΖΩΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Σ' όλη την προπαρασκευαστική περίοδο, για την συγκρότηση των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, η Αγγλία προσκλήθηκε να μετάσχει στις εργασίες, αλλά αρνήθηκε κατηγορηματικά. Η πολιτική «της Ευρώπης των επτά» που η Γαλλία εγκαινίασε την επομένη της κατάρρευσης της ΕΚΑΧ μπήκε στην «κατάψυξη» περιμένοντας πιο εύθετο χρόνο. Η Αγγλία όμως δεν αρνήθηκε μόνο. Ανησύχησε με την επιτυχία των προσπαθειών των έξι και την υπογραφή της συνθήκης της Ρώμης. Όπως έχει την δυνατότητα να επηρεάζει αποφασιστικά τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Οικ. Συνεργασίας (ΟΟΣΑ), προσπαθεί να δημιουργήσει με τα υπόλοιπα ένδεκα κράτη του οργανισμού, μια ζώνη ελευθέρων συναλλαγών, που πάντοτε, μέσα στο πλαίσιο του θα έκλεινε μια συμφωνία συνδέσεως με την τελωνειακή ένωση των έξι.

Η πρόταση της Μ. Βρετανίας που εξετάστηκε από το Συμβούλιο Υπουργών του ΟΟΣΑ κατέληξε σε μια ειδική ομάδα μελέτης που είχε ενταχθεί να παρουσιάσει τις προτάσεις τις μέχρι την 31 Ιανουαρίου του 1956. Στις 10 Ιανουαρίου 1957 το Συμβούλιο συγκλήθηκε για να εξετάσει την έκθεση των ειδικών που δεχόταν την δυνατότητα δημιουργίας συστήματος ελευθέρων συναλλαγών και της ικανοποιητικής λειτουργίας του. Τον Φεβρουάριο, το Συμβούλιο Υπουργών συγκλήθηκε και πάλι και αποφάσισε κάτω από την αγγλική επιρροή, να συνεχίσει τις προσπάθειες προς πραγματοποίηση της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών που θα διηύρυνε την Κοινή Αγορά. Κατά μίμηση της διαδικασίας των έξι, ανέθεσε τις διαπραγματεύσεις σε μια διακυβερνητική επιτροπή υπό την προεδρία του Ρέζιναλτ Μώλτινγκ, υπουργού ευρωπαϊκών υποθέσεων στην Κυβέρνηση Ηντεν. Από τις νέες δυνάμεις του συντηρητισμού και από τις ελπίδες των Τόρρυς, εκκινούσε από δύο βασικές ιδέες που υπεστήριζε με εμμονή και ευφύια: όλες οι χώρες είναι «προστατευτικές» όσον αφορά την γεωργία. Και ότι θα ήταν καταστροφή να κοπεί στα δυο η Ευρώπη. Οι περισσότερες η βασικότερες αντιρρήσεις εναντίον της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών ήταν λοιπόν ψευδοπροβλήματα.

Όταν στις 3 Ιουνίου 1958 ο στρατηγός Ντε Γκώλλ επανέρχεται στην εξουσία, η προσπάθεια δημιουργίας της ελεύθερης ζώνης βιάδιζε με βήματα ραγδαία. Οι κίνδυνοι για την προσπάθεια των έξι ήσαν μέγιστοι. Οι οπαδοί της τελωνειακής ενώσεως και εμπνευστές της Κοινής Αγοράς κινδύνευαν να κατηγορηθούν σαν διασπαστές της Ευρώπης, ενώ την ίδια στιγμή και στις τάξεις των συνεταίρων της συνθήκης Ρώμης είχαν αρχίσει να παρουσιάζονται ρωγμές. Η ζώνη ελευθέρων συναλλαγών που μέσο του Οργανισμού Εθν. Οικ. Συνεργασίας, η Αγγλία, προωθούσε, δεν θα παρέσυρε άραγε προς την κατεύθυνση της του Μπενελούξ η και την Γερμανία κάτω από την πίεση των απόψεων Έρχαρτ; Ο τελευταίος, που μόνο δρόμο επιτυχίας στην οικονομία θεωρούσε τον φιλελευθερισμό, δεν ήταν αδιάφορος προς την ιδέα (έστω και παραλλήλου) ελεύθερας ζώνης συναλλαγών. Ο γερμανικός εργοδοτικός κόσμος θεωρούσε τον εξωτερικό δασμό, τον κοινό δασμό δηλ. Έναντι των τρίτων (το χαρακτηριστικό της τελωνειακής ενώσεως και την διαφορά της από την ζώνη ελευθέρων συναλλαγών) αντίθετο προς τα συμφέροντα Γερμανικών εξαγωγών. Στην Γαλλία, όμως η αντίθεση προς την ιδέα της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών έπαιρνε περίπου, τις διαστάσεις που πήρε η αντίθεση προς την ΚΕΑ. Το οικονομικό Συμβούλιο, ομόθυμο, έλαβε θέση εναντίον της. Ο εργοδοτικός και αγροτικός κόσμος το ίδιο. Εκτός από τον φόβο του γερμανικού ανταγωνισμού, έχει και άλλους λόγους να είναι εναντίον της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών η Γαλλία.

Τα ευρωπαϊκά προϊόντα - αγροτικά η βιομηχανικά - θα έπρεπε να τυχαίνουν στον ευρωπαϊκό χώρο μίας ειδικής προτιμήσεως. Στην αγγλική αγορά είναι τα μέλη της Κοινοπολιτείας που έχουν αυτήν την προτίμηση. Τα προϊόντα τους μπαίνουν στην Αγγλία με τελωνειακό καθεστώς ευνοϊκότερο των ευρωπαϊκών. Και θα εξακολουθήσουν σε περίπτωση δημιουργίας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών. Το 1)3περίπου του πληθυσμού της Γαλλίας όμως είναι οι γεωργοί. Της Μ. Βρετανίας μόνο το 8 ο). Στην όλη προβληματική του θέματος πρέπει να προστεθεί ότι η γαλλική βιομηχανία εμποδίζεται σε ανάπτυξη και «ανταγωνιστικότητα» λόγω ακριβώς των βαρών που δημιουργεί η ύπαρξη πολυάριθμης αγροτικής τάξεως. Την ίδια στιγμή η Αγγλία, διαθέτοντας την αγορά και της Ευρώπης και της

Κοινοπολιτείας, βρίσκεται σε πολύ ευνοϊκότερη θέση από τους συνεταίρους της αναφορικά προς τις επενδύσεις. Το 20% του Κομμουνιστικού κόμματος ήταν παράγων που έπρεπε να βαρύνει πάνω στην οποιοδήποτε ποτέ γαλλική απόφαση. Το χαρακτηριστικό της κοινής Αγοράς - τελωνειακής ενώσεως, ήταν η δημιουργία μίας οικονομικής επικρατείας, κατά το πρότυπο της εσωτερικής αγοράς μίας μόνης χώρας. Άρα η απομάκρυνση των κινδύνων, λόγω των βρετανικών απαιτήσεων και της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών, μόνο με την τελωνειακή ένωση αντιμετωπιζόνταν. Αυτήν την χρονική στιγμή ο γκωλλισμός έσωσε ίσως την ευρωπαϊκή προσπάθεια, όπως την εννοούσαν οι εμπνευστές της Κοινής Αγοράς.

Η «διάχυση» της ιδέας της ευρωπαϊκής ενότητας μέσα στον αχανή και χαλαρό χώρο της ζώνης των ελευθέρων συναλλαγών, που θα εμπλέκονταν και η Κοινοπολιτεία, την στιγμή μάλιστα που η Αγγλία δεν ήταν διατεθειμένη για ουσιαστικές παραχωρήσεις, μάλλον δεν βοηθούσε την ενωτική διαδικασία. Το κοφτό «όχι» του γκωλλισμού στην ελεύθερα ζώνη συναλλαγών είναι, μάλλον, η πιο φιλευρωπαϊκή στιγμή του, παρά τα αμφίβολα, ενδεχομένως, κίνητρα. Όπως κι αν έχουν τα πράγματα, οι διαπραγματεύσεις υπό την προεδρία του Μώντλινγκ, διακόπηκαν την 16^η Νοεμβρίου 1958, λόγω μιας δηλώσεως του Ζακ Σουστελλ, υπουργού πληροφοριών στην πρώτη Κυβέρνηση ντε Γκωλλ, που αρνιόταν να δεχθεί την ζώνη ελευθέρων συναλλαγών, ακριβώς λόγω ελλείψεως κοινού εξωτερικού δασμού, εναρμονίσεως των κοινωνικών βαρών, καθεστώτος γεωργικών προϊόντων, προστατευτικών ρητρών κλπ. Η Αγγλία ήταν αδύνατο να δεχθεί διαπραγματεύσεις πάνω σ' αυτές τις βάσεις. Αλλά κατάλαβε επίσης ότι δεν μπορούσε να διασπάσει τους ξέη.

Είναι, κάπως, από τα ιστορικά παράδοξα - χωρίς να αγνοούμε τις ανάγκες που του το επέβαλαν- ότι ο γκωλλισμός κίνημα εθνικιστικό υποστηρίζει, δια του Κούβ ντε Μυρβίλλ - στις 15 Δεκεμβρίου 1958 στο Συμβούλιο του Οργ. Οικ. Συνεργασίας (Σατώ ντε λα Μυέτ, Παρίσι)- έναντι του Μώντλινγκ και του ταχύτατου Σέρ Νταίβιντ Ήκλες, την Κοινή Αγορά (έναν οργανισμό με φιλοσοφία ενσωματώσεως, INTEGRATION) εις βάρος ενός οργανισμού απλής συνεργασίας (COOPERATION), της ζώνης δηλ Ελευθέρων συναλλαγών. Αυτός είναι ο «δόλος» της Ιστορίας.

Η « πρόκληση» των ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της τελωνιακής ενώσεως δεν μπορούσε να μείνει αναπάντητη από την Αγγλία. Κατά την διάρκεια του 1959, αυτή και όσοι έμειναν εκτός της Κοινής Αγοράς, απεφάσισαν να δημιουργήσουν έναν άλλον οργανισμό (οργανισμό-«αντίποινα») για να αναγκάσουν μελλοντικά την Κοινή Αγορά να διαπραγματευθεί (συνθηκολογήσει). Πλην της Αγγλίας, η Σουηδία, η Νορβηγία, η Δανία, η Αυστρία, η Ελβετία και η Πορτογαλία είναι μέλη. Στις 19 Νοεμβρίου 1959, οι υπουργοί των επτά μονογράφουν στην Στοκχόλμη μια συμφωνία περί δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Ενώσεως Ελευθέρων Συναλλαγών (ASSOCIATION EUROPEENNE DE LIBRE ECHANGE - EUROPEAN FREE TRADE AREA - A. E. L. E, E. F. T. A) και στις 4 Ιανουαρίου 1960 την σχετική Σύμβαση. Η Σύμβαση της Στοκχόλμης βραχύτερη από την συνθήκη της Ρώμης (έχει μόνο 49 άρθρα έναντι 115 της ΕΟΚ, αλλά περισσότερα και μακρύτερα παραρτήματα) προβλέπει ένα Συμβούλιο, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται, κατ' αρχήν, με παμψηφία και όπου κάθε μέλος έχει μόνο μία ψήφο. Προβλέπει άρση των τελωνειακών δασμών και των ποσοτικών περιορισμών, όσον αφορά τις ανταλλαγές βιομηχανικών προϊόντων, προερχομένων από τις χώρες - μέλη η τις εξομοιούμενες προς αυτές. Ο καθορισμός της τελωνειακής πολιτικής «προς τα έξω», τις τρίτες χώρες, είναι της αποκλειστικής αρμοδιότητας καθεμιάς (σαν πιο χαρακτηριστικό της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών κατ' αντίθεση προς την τελωνειακή ένωση όπου υπάρχει κοινός εξωτερικός δασμός). Άλλ' όπως παρατηρεί ο Τεντζέν, η ουσία βρισκόταν στην πολιτική πρόθεση της συνθήκης. Κατά το αρ. 41, το Συμβούλιο μπορεί να διαπραγματευθεί μία συμφωνία μεταξύ των κρατών μελών η οποιοδήποτε άλλο κράτος, ένωση κρατών η διεθνή οργάνωση δημιουργώντας σύνδεσμο, χαρακτηριζόμενο από τα αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις, τις κοινές ενέργειες και τις ιδιαίτερες διαδικασίες που θα εκτιμούσε καταλληλότερες. Μ' αυτόν τον τρόπο, η Αγγλία νόμιζε ότι ίσως η Κοινή Αγορά συρόταν κάποτε να διαπραγματευθεί την σύνδεση (συνύπαρξη) των δύο συστημάτων και να της επιβάλει αργότερα ότι δεν μπόρεσε να της επιβάλει στην γέννηση της.

Ο αρχικός σκοπός της E. F. T. A. είναι η καθιέρωση της ελευθερίας διακινήσεως των εμπορευμάτων μεταξύ των μελών της μ' ένα ρυθμό που ακολουθεί όσο πιο πιστά γίνεται τον ρυθμό μειώσεως των τελωνειακών δασμών μεταξύ των Μελών της Κοινής

Αγοράς, για να υπάρχει κάθε στιγμή, η δυνατότητα συλλογικής διαπραγματεύσεως με ίσους όρους μαζί της. Η σύμβαση παρέχει ακριβές χρονοδιάγραμμα, πάνω σ' αυτό το σημείο. Για να αποφευχθεί ο σκόπελος, η ελευθέρα διακίνηση δεν αφορά ούτε τα αγροτικά προϊόντα, άλλ' ούτε και τα θαλάσσια. Πέντε χώρες από τις επτά είναι θαλασσινές και οι δυσκολίες ρυθμίσεως των συναφών προβλημάτων, τεράστιες. Ότι θέλει η Αγγλία είναι ένα πολιτικό όργανο αντεπιθέσεως - διαπραγματεύσεως. Ο παγκόσμιος ρόλος που θέλει η που νομίζει ότι μπορεί ακόμη να παίξει, μέσο της Κοινοπολιτείας, η αγροτική της πολιτική που καθορίζεται, σε μεγάλο βαθμό, απ' αυτήν, η θαλασσινή «κλήση» της, επιβάλλουν να δημιουργήσει ένα αντίβαρο στον ευρωπαϊκό χώρο. Αυτό όσοι υποστηρίζουν (πρβλ. LECERE), ότι η ανθρωπότητα έμεινε πάντοτε διηρημένοι σε δύο βασικούς τύπους πολιτισμού: οι θαλασσινές χώρες είναι ατομιστικές και φιλελεύθερες, οι ηπειρωτικές είναι «κοινωνικές» και «αυταρχικές», όπου κοινωνικές σημαίνει την ροπή προς την ιεράρχηση.

Το ότι η Αυστρία και η Ελβετία μετέχουν στην Ε. F. T. A. , την θαλασσινή Ευρώπη - όσο κι αν φαίνεται παράδοξο έχει την εξήγησή του. Και δύο είναι ουδέτερες. Είσοδος στην Κοινή Αγορά (σε οργανισμό ενσωματώσεως, INTEGRATION) ίσως σημαίνει έξοδο από την ουδετερότητα. Την γνώμη αυτή έχει πάντως η Ρωσία, για την περίπτωση της Αυστρίας. Η Ελβετία, εξ' άλλου, έστω κι αν είναι ηπειρωτική, μοιάζει στην δομή της οικονομίας της με τις χώρες της θάλασσας. Ζει, όπως αυτές, με τις ανταλλαγές, η βιομηχανία λόγω της στενής εσωτερικής αγοράς της στρέφεται εξ' ορισμού προς τον κόσμο, έχει όπως αυτές χαμηλούς εισαγωγικούς δασμούς. «βρέχεται» από μία θάλασσα χωρών διαφορετικών παραδόσεων και η ουδετερότητα της διακυβεύεται από την ένταξη της στους Έξη. Η συμμετοχή Πάλι της Ολλανδίας στους «ηπειρωτικούς» δεν αλλάζει το γεωπολιτικό και οικονομικό τοπίο. Όπως η Αυστρία εκφράζει λόγω θέσεως και απόψεϊς των Έξη εντός των Επτά το ίδιο η Ολλανδία, αντίθετα.

Για την «θαλασσινή» Ιταλία μία απλή σκέψη θα αρκούσε. Στην απόφαση για την συμμετοχή στους Έξη βαρύνει η Ιταλία του βορρά περισσότερο από την Ιταλία του νότου. Το «ηπειρωτικό» και βιομηχανικό της μέρος θεώρησε, πάντοτε, το μέλλον της συνδεδεμένο με μία αντίληψη περί της Ευρώπης που βασιζόταν στην παράδοση του ρωμαϊκού δικαίου, την φιλελεύθερη οικονομία, στον καθολικισμό, στην κοινωνική πρόνοια· που θεμελιωτής του θα ήταν ο πολιτικός τύπος του χριστιανοδημοκράτη «κεντροδεξιού», που πιστεύει στην κοινοβουλευτική δημοκρατία σαν «θεσμό», στο «κέρδος» σαν κίνητρο, στον «βιομήχανο» - επενδυτή σαν την βασικότερη παρουσία της παραγωγής, που θεωρεί ένα μεγάλο αριθμό κοινωνικών αγώνων σαν μάταιη «αναταραχή». Πόσο άραγε μοιάζει, από άποψη προβλημάτων και προοπτικών, το Μιλάνο με το Παλέρμο; Όπως εύστοχα πάντως ειπώθηκε με την Κοινή Αγορά « οι Έξη θέλησαν να δημιουργήσουν μια οικογένεια. Οι Επτά, έναν απλό συγγενικό δεσμό».

Τέλη του 1959, την ίδια εποχή που οι διαπραγματεύσεις για την Ε. R. T. A. κορυφώνονται και καταλήγουν στην δημιουργία της, ο υφυπουργός των Εξωτερικών των Η. Π. Α. Ντάγκλας Ντίλλον επισκέπτεται την Ευρώπη με αποστολή να προπαρασκευάσει μία ευρύτατη οικονομική διάσκεψη. Οι κυβερνήσεις Γαλλίας, Γερμανίας, Αμερικής που τις ακολουθεί η αγγλική, συρόμενη από τα πράγματα, αποφασίζουν να προκαλέσουν τις χώρες - μέλη του ΟΟΣΑ, την Επιτροπή της Κοινής Αγοράς (COMMISSION) και τον Καναδά σε διάσκεψη στο Παρίσι με αντικείμενο τις οικονομικές σχέσεις και την κραταίωση της συνεργασίας του δυτικού κόσμου.

Στις 14 Ιανουαρίου του 1960 η διάσκεψη διακήρυτε ότι το πρόβλημα των εμπορικών σχέσεων ήταν παγκοσμίου ενδιαφέροντος και το στένευε επικίνδυνα η συνάρτησή του μόνο με τον ΟΟΣΑ η την Ε. F. T. A. «Οι Η. Π. Α. υποστηρίζοντας τις θέσεις αυτές, υποστήριζαν χωρίς αμφιβολία τα συμφέροντα τους αλλά συντελούσαν στην ενδυνάμωση της οικονομικής κοινότητας, ελευθερώνοντας της από τις πιέσεις της βρετανικής ζώνης συναλλαγών, με το να υπερακοντίζουν» (Τεντζέν πρβλ. Και Λεσέρφ). Η διάσκεψη αυτή άλλωστε, πρότεινε την μεταβολή του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας σε Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως. Η απεγνωσμένη (και αποτυχημένη) προσπάθεια της Ε. F. T. A. υπέρ της οποίας ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνεργασίας πήρε μέρος ενεργό τον είχε απονευρώσει. Αμερική και Καναδάς αποφασίζουν την είσοδο τους σε μία καινούργια οργάνωση 20 κρατών. Των έξη της Κοινής Αγοράς των

Επτά της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών, της Ιρλανδίας, της Τουρκίας, της Ελλάδος, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας.

Το 1964 η Ιαπωνία εισέρχεται και αυτή. Η αποτελεσματική οικονομική συνεργασία και η προσπάθεια εξομαλύνσεως των συναφών διαφορών μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής εύρισκαν, έτσι, ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορούσαν να αναπτυχθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ FOUCHET ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Οι ιδέες, πρωτοβουλίες και προτάσεις του στρατηγού Ντε Γκώλ - ο οποίος το 1958 επανήλθε στην εξουσία ως Πρόεδρος της Πέμπτης Γαλλικής Δημοκρατίας - για την προώθηση της Πολιτικής Ένωσης με την εγκαθίδρυση της «Ένωσης Των Κρατών» συνιστούν ένα σημαντικό κεφάλαιο στη διαδικασία οικοδόμησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιαίτερα καθώς φωτίζουν ορισμένες από τις πρόσφατες προτάσεις της Γαλλίας στα πλαίσια της διακυβερνητικής διάσκεψης που συνέταξε την συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι ιδέες και πρωτοβουλίες του στρατηγού Ντε Γκώλ για την οργάνωση της Ευρώπης στηρίχθηκαν σε τρεις συγκεκριμένες πεποιθήσεις που είχαν αναχθεί σε δόγματα πολιτικής φιλοσοφίας:

- I. στην πεποίθηση για τον ακλόνητο ρόλο των κρατών ως βασικών θεσμών έκφρασης κυριαρχίας και συνεπώς ως των μοναδικών συντελεστών «ικανών να εκφράσουν την Πολιτική Ένωση στον Ευρωπαϊκό χώρο»
- II. στη συνακόλουθη απέχθεια προς την έννοια της «υπερεθνικότητας» και προς την Κοινότητα η οποία υλοποιούσε την υπερεθνικότητα και ιδιαίτερη απέχθεια προς την Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως των κατ' εξοχήν υπερεθνικών θεσμών, και
- III. στην έμφαση στην ανόθευτη «Ευρωπαϊκή διάσταση» του όλου εγχειρήματος της Πολιτικής Ένωσης χωρίς «Ατλαντικές αλλοιώσεις».

Στα στοιχεία αυτά θα πρέπει να προστεθεί οπωσδήποτε η εμμονή του Ντε Γκώλ να αναδείξει την Γαλλία σε ηγετική δύναμη του ευρωπαϊκού και ευρύτερου συστήματος.

Ευθύς μετά την άνοδο στην εξουσία (Ιούνιος 1958), ο στρατηγός Ντε Γκώλ επιχείρησε την σύσταση ενός διευθυντηρίου, Γαλλίας -Βρετανίας -ΗΠΑ στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας (Σεπτέμβριος 1958). Όταν η πρόταση αυτή απέτυχε, εγκαινίασε σειρά από διμερείς συναντήσεις σε Βόννη και Ρώμη καθώς και διασκέψεις κορυφής των ηγετών των Κρατών -Μελών της Κοινότητας, με στόχο να διαμορφώσει τις προϋποθέσεις για την προώθηση της Πολιτικής Ένωσης στη βάση των αρχών της διακυβερνητικής συνεργασίας έξω από το κοινοτικό πλαίσιο και την μέθοδο της υπερεθνικής ολοκλήρωσης. Σε μια από τις επισκέψεις του Ντε Γκώλ στη Ρώμη τον Ιούνιο του 1959 αποφασίστηκε να αρχίσουν οι τακτικές συναντήσεις των υπουργών Εξωτερικών των έξι για διαβουλεύσεις πάνω στα θέματα της διεθνούς πολιτικής.

Μετά από διαδοχικές συναντήσεις κορυφής στο Παρίσι και τη Βόννη, το 1961 οι ηγέτες των έξι αποφάσισαν τη σύσταση επιτροπής, κάτω από την προεδρία του Πρέσβη της Γαλλίας Chr. Fouchet και με στόχο την επεξεργασία συνθήκης για την «ένωση των κρατών»- για την Πολιτική Ένωση που θα συμπεριλάμβανε πολιτική συνεργασία και «ενοποιημένη εξωτερική πολιτική».

Το Νοέμβριο του 1961, η επιτροπή Fouchet παρουσίασε ένα σχέδιο συνθήκης για την «ένωση των κρατών» που είχε ως στόχους:

- I. τη θέσπιση κοινής εξωτερικής πολιτικής
- II. τη συνεργασία στους τομείς της επιστήμης και του πολιτισμού
- III. την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- IV. την ενίσχυση της άμυνας των κρατών-μελών.

Το θεσμικό σύστημα της Ένωσης προέβλεπε:

- I. την σύσταση Συμβουλίου που θα συνεδρίαζε κάθε τέσσερις μήνες σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων και στο ενδιάμεσο διάστημα σε επίπεδο υπουργών Εξωτερικών
- II. Ευρωπαϊκή Κοινοβουλευτική Συνέλευση αποτελούμενη από μέλη των κοινοβουλίων των κρατών - μελών

III. Ευρωπαϊκή Πολιτική Επιτροπή με έδρα το Παρίσι αποτελούμενη από αξιωματούχους των υπουργείων Εξωτερικών των κρατών - μελών για να επικουρεί και να προετοιμάζει το έργο του Συμβουλίου Υπουργών.

Η Ένωση θα ήταν ανοιχτή σε προσχωρήσεις κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα οποία όμως προηγούμενα θα είχαν ενταχθεί στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Τρία χρόνια μετά την έναρξη ισχύος, η Συνθήκη θα υποβαλλόταν σε γενική αναθεώρηση με στόχο «την προοδευτική δημιουργία μιας οργάνωσης που να συγκεντρώνει μέσα στην Ένωση τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. . . ».

Όπως είναι εμφανές, το σχέδιο αυτό εκφράζει πλήρως τις απόψεις του γάλλου Προέδρου. Είχε αμιγώς διακυβερνητικό χαρακτήρα και απέβλεπε «να υποτάξει» την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στο διακυβερνητικό θεσμικό σχήμα της Πολιτικής Ένωσης. Το σχέδιο αυτό συνάντησε έντονη αντίθεση από τη μεριά των μικρότερων κρατών - μελών της Κοινότητας και ειδικότερα από την Ολλανδία, αν και οι μεγαλύτερες χώρες (Γερμανία, Ιταλία) δεν ήταν επίσης ιδιαίτερα ευχαριστημένες από το περιεχόμενό του. Ο ολλανδός υπουργός εξωτερικών J. Luns υπήρξε σταθερά αντίθετος στη διακυβερνητική μορφή της Πολιτικής Ένωσης, η οποία θα «υπονόμειε το ρόλο και τη θεσμική αυτονομία της Κοινότητας», καθώς και στις ρυθμίσεις για την άμυνα χωρίς καμία ιδιαίτερη αναφορά στο ρόλο του NATO. Η Ολλανδία ακόμη ήταν αντίθετη στην εγκαθίδρυση Πολιτικής Ένωσης χωρίς την συμμετοχή της Βρετανίας, η οποία είχε ήδη αποφασίσει να επιδιώξει την ένταξή της στην ΕΟΚ με την υποβολή σχετικής αίτησης το Ιούλιο 1961. Το Βέλγιο με υπουργό Εξωτερικών τον H. Spaak, πρόβαλλε επίσης αντιρρήσεις συγκλίνοντας προς τις απόψεις της Ολλανδίας. Γερμανία, Ιταλία και Λουξεμβούργο, μολονότι κατ' αρχήν ήταν ευνοϊκά διακείμενες προς το σχέδιο, ζήτησαν σειρά από τροποποιήσεις προκειμένου να εξασφαλίσουν την «συμβατότητα» του σχεδίου με την Ατλαντική Συμμαχία.

Οι αντιδράσεις αυτές επέβαλαν μια διαδικασία επανεξέτασης του σχεδίου, στα πλαίσια της οποίας η Γαλλία φάνηκε αρχικά να κάνει ορισμένες υποχωρήσεις, κυρίως αναφορικά με τον ρόλο της Ατλαντικής Συμμαχίας και με την προοπτική μελλοντικής «κοινοτικοποίησης» της Πολιτικής Ένωσης. Έτσι διαφάνηκε η δυνατότητα επίτευξης συμφωνίας. Ωστόσο, όταν στις 18 Ιανουαρίου 1962 ο πρόεδρος της επιτροπής Ch. Fouchet παρουσίασε το δεύτερο σχέδιο συνθήκης (δεύτερο σχέδιο Fouchet) το οποίο προηγούμενα είχε ελέγξει προσωπικά ο Ντε Γκώλ, οι υποχωρήσεις αυτές είχαν αποσυρθεί. Ο γάλλος Πρόεδρος αποφάσισε να προχωρήσει με ένα σχέδιο που να αντανακλά πιστότερα τις απόψεις του τόσο σε σχέση με την Ατλαντική Συμμαχία όσο και με τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της Πολιτικής Ένωσης. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την έντονη αντίδραση των υπολοίπων πέντε χωρών, οι οποίες συνασπίστηκαν για πρώτη φορά και παρουσίασαν στις 25 Ιανουαρίου 1962 ένα αντισχέδιο συνθήκης. Το σχέδιο αυτό είχε ιδιαίτερη σημασία δεδομένου ότι για πρώτη φορά προέβλεπε σε κείμενο συνθήκης, τον όρο «Ευρωπαϊκή Ένωση». Συγκεκριμένα με το σχέδιο συνθήκης ιδρύονταν «μια Ένωση Ευρωπαϊκών Κρατών και λαών που στο εξής ορίζεται Ευρωπαϊκή Ένωση». Στους σκοπούς της Ένωσης συμπεριλαμβανόταν η υιοθέτηση «μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής» καθώς και «μιας κοινής άμυνας» μέσα στο πλαίσιο του Ατλαντικού Συμφώνου. Το θεσμικό πλαίσιο της Ένωσης ανταποκρινόταν στη λογική της διακυβερνητικής συνεργασίας. Προβλεπόταν όμως ρήτρα γενικής αναθεώρησης ταυτόχρονα με το πέρασμα στο δεύτερο στάδιο ενοποίησης που προέβλεπε η συνθήκη ΕΟΚ, με σκοπό «η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες να ενταχθούν σε ένα θεσμικό πλαίσιο με σεβασμό των δομών που προβλέπεται στις συνθήκες του Παρισιού και της Ρώμης».

Ωστόσο παρά το κοινό αυτό σχέδιο, οι πέντε χώρες δεν είχαν διαμορφώσει μια συμπαγή και αρμονική προσέγγιση πάνω στα επίμαχα θέματα της διαπραγμάτευσης και κυρίως πάνω στη θέση της Βρετανίας στην Πολιτική Ένωση. Το γεγονός αυτό επέτρεψε στη Γαλλία να αναλάβει μια νέα προσπάθεια για την προώθηση της Πολιτικής Ένωσης με βάση τις ιδέες της. Σειρά συναντήσεων των υπουργών Εξωτερικών καθώς και η διακυβερνητική επιτροπή με νέο πρόεδρο, τον αξιωματούχο του ιταλικού Υπουργείου Εξωτερικών Attilio Cattani, επεξεργάστηκαν συμβιβαστικές προτάσεις χωρίς όμως να οδηγήσουν σε αποτέλεσμα. Όταν στις 10 Απριλίου 1962 η Βρετανία ζήτησε να συμμετάσχει στις συζητήσεις «για το μελλοντικό πολιτικό πλαίσιο της Ευρώπης», η κατάσταση οδηγήθηκε σε αδιέξοδο. Στις 27 Απριλίου 1962, σε συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών

επισφραγίστηκε το αδιέξοδο και το τέλος των προσπαθειών για την Πολιτική Ένωση. Βέλγιο και Ολλανδία αρνήθηκαν να συνεχίσουν την διαπραγμάτευση χωρίς προηγούμενα να έχει ξεκαθαριστεί η θέση και ο ρόλος της Βρετανίας στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η αποτυχία του σχεδίου για την Πολιτική Ένωση με βάση τις γαλλικές ιδέες και με την συμμετοχή των έξι οδήγησε τελικά στην υπογραφή, τον Ιανουάριο 1963, της Γαλλογερμανικής Συνθήκης, αφού προηγούμενα μια προσπάθεια για σύναψη Συνθήκης μεταξύ Γερμανίας, Γαλλίας και Ιταλίας απορρίφθηκε από την τελευταία. Η Γαλλογερμανική Συνθήκη του 1963 αποτέλεσε το θεμέλιο για την διαμόρφωση του άξονα Βόννης - Παρισίων, το βασικό « κινητήριο παράγοντα» στην προώθηση της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η ανεπιτυχής κατάληξη των προσπαθειών για την Πολιτική Ένωση και άσκηση VETO από την Γαλλία, τον Ιανουάριο 1963, στην αίτηση ένταξης της Βρετανίας στην Κοινότητα, έθεσαν τέλος στις προσπάθειες για πολιτική ενοποίηση καθώς και στις διασκέψεις κορυφής το υπόλοιπο διάστημα της Δεκαετίας '60. Μέσα στην δεκαετία σημειώθηκαν ωστόσο δυο εξελίξεις στο θεσμικό τομέα με πολιτικές προεκτάσεις:

- I. η κρίση των κενών καρεκλών με την άρνηση της Γαλλίας (στρατηγού Ντε Γκώλ) να δεχθεί, το 1965, την ειδική πλειοψηφία για την λήψη αποφάσεων στο Συμβούλιο Υπουργών της ΕΟΚ, κρίση που « διευθετήθηκε» με τον συμβιβασμό του Λουξεμβούργου τον Ιανουάριο 1966, και
- II. η σύναψη της Συνθήκης των οργάνων των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1965), η οποία άρχισε να ισχύει από το 1967.

Δύο προσπάθειες που έγιναν μέσα στην δεκαετία για την θέσπιση συστήματος συνεργασίας στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής δεν κατέληξαν σε κανένα πρακτικό αποτέλεσμα (το 1968 μετά από πρόταση του Βέλγου υπουργού Εξωτερικών P. Harmel στα πλαίσια της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και 1969 από την Ιταλία).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η Σύσταση το 1970 του Μηχανισμού της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ) αντιπροσωπεύει ιδιαίτερα σημαντική πράξη στην πορεία της Κοινότητας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Και τούτο γιατί μετά την αποτυχία της προσπάθειας για την εγκαθίδρυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας (1954) και την αποτυχία των σχεδίων Fouchet για την Πολιτική Ένωση, η ΕΠΣ «έφερε» για πρώτη φορά στο πεδίο της ευρύτερης κοινοτικής δραστηριότητας τα θέματα της «υψηλής πολιτικής» (εξωτερική πολιτική) αν και στην βάση των αρχών της διακυβερνητικής συνεργασίας - της μόνης όμως εφικτής επιλογής κάτω από τις κρατούσες συνθήκες.

Η δημιουργία της ΕΠΣ αποτέλεσε μια από τις κύριες αποφάσεις της διάσκεψης κορυφής που πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 1969 στη Χάγη. Η διάσκεψη αυτή συνήλθε μετά την αποχώρηση του στρατηγού Ντε Γκολ από την πολιτική σκηνή και αφού η Κοινότητα των έξι κρατών - μελών είχε ήδη συμπληρώσει ένα σημαντικό κύκλο ανάπτυξης με την ολοκλήρωση - την 1^η Ιουλίου 1968 - της τελωνιακής ένωσης δεκαοχτώ μήνες νωρίτερα από την ημερομηνία που προέβλεπε η Συνθήκη (τέλος 1969) και με την διαμόρφωση ορισμένων κοινών πολιτικών και ιδιαίτερα της κοινής αγροτικής πολιτικής (ΚΑΠ).

Τα γεγονότα αυτά επέβαλαν μια «νέα ώθηση» στην ενοποιητική διαδικασία, η οποία όφειλε να λάβει υπόψη εκτός από τους εσωτερικούς συντελεστές και τις διεθνείς ευθύνες και το ρόλο της Κοινότητας ο οποίος, μετά την σύσταση του κοινού εξωτερικού δασμολογίου (ΚΕΔ) και της κοινής εμπορικής πολιτικής, άρχισε να εμφανίζεται ως υπολογίσιμος. Από την άλλη μεριά, είχαν συνειδητοποιηθεί τα όρια και οι περιορισμοί της νεολειτουργικής προσέγγισης, πράγμα που σήμαινε ότι εάν η Κοινότητα επρόκειτο να προχωρήσει σε πολιτική ενοποίηση θα έπρεπε να υπάρξουν συγκεκριμένες πολιτικές αποφάσεις για τον σκοπό αυτόν.

Η διάσκεψη της Χάγης εγκαινίασε την διαδικασία για τη « νέα ώθηση» με Δέσμη αποφάσεων που, μεταξύ άλλων προέβλεπαν:

- I. την διεύρυνση της Κοινότητας με την Βρετανία, Δανία, Ιρλανδία (και Νορβηγία)- χώρες οι οποίες τον Μάιο του 1967 υπέβαλαν νέες αιτήσεις ένταξης που παρέμειναν αναπάντητες,
- II. την προώθηση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ΟΝΕ),
- III. την προώθηση της πολιτικής ενοποίησης με την σύσταση της ΕΠΣ
- IV. την σύσταση του συστήματος των ίδιων πόρων για την χρηματοδότηση του κοινοτικού προϋπολογισμού.

Αναλυτικότερα, σχετικά με την πολιτική ενοποίηση η διάσκεψη της Χάγης διακήρυξε την πρόθεσή της

«... να προετοιμάσει το δρόμο για μια ενωμένη Ευρώπη ικανή να αναλάβει τις ευθύνες της στον κόσμο του αύριο και να πραγματοποιήσει μια συμβολή ανάλογη με τις παραδόσεις της και την αποστολή της»

Για τον σκοπό αυτό, ανέθεσε στους υπουργούς Εξωτερικών να «μελετήσουν τρόπους για την επίτευξη προόδου στο χώρο της πολιτικής ενοποίησης» και να υποβάλουν σχετικές προτάσεις πριν από τον Ιούλιο του 1970. Έτσι σχηματίστηκε «ομάδα εργασίας» με πρόεδρο τον V. E. Davignon, διευθυντή του βελγικού υπουργείου Εξωτερικών, η οποία υπέβαλε την έκθεσή της στις 20 Ιουλίου 1970. Η έκθεση αυτή εγκρίθηκε από τους υπουργούς Εξωτερικών στο Λουξεμβούργο στις 27 Οκτωβρίου 1970. Η έκθεση έγινε γνωστή ως «έκθεση του Λουξεμβούργου» ή «Έκθεση Davignon» και αποτελεί ληξιαρχική πράξη γέννησης της ΕΠΣ. Η έκθεση τόνιζε ότι «οι προσπάθειες θα πρέπει αρχικά να συγκεντρωθούν προς την κατεύθυνση του συντονισμού των εξωτερικών πολιτικών, πράγμα που θα καταδείξει στον κόσμο ότι η Ευρώπη έχει πολιτική αποστολή» και θα

συμβάλει στην προώθηση της πολιτικής ενοποίησης. Οι στόχοι του συντονισμού αυτού διατυπώθηκαν ως εξής:

- I. να επιτευχθεί μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών και διαβουλεύσεων μια καλύτερη κατανόηση πάνω στα μεγάλα διεθνή προβλήματα.
- II. να ενισχυθεί η αλληλεγγύη ανάμεσα στα κράτη - μέλη με την εναρμόνιση των απόψεων τον συντονισμό των θέσεων και, όπου είναι επιθυμητό ή δυνατό, την υιοθέτηση κοινών μορφών δράσης

Όπως γίνεται σαφές, οι στόχοι αυτοί ήταν αρκετά μετριοπαθείς ιδιαίτερα αν συγκριθούν με τις προτάσεις Fouchet του 1961, οι οποίες προέβλεπαν ότι «ο στόχος θα είναι [. . .] η οικοδόμηση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος των κρατών - μελών».

Το επόμενο βήμα για την ανάπτυξη της Πολιτικής Συνεργασίας σημειώθηκε στη διάσκεψη κορυφής των Παρισίων του Οκτωβρίου 1972 που αποφασίστηκε:

- I. οι υπουργοί Εξωτερικών να συναντώνται τέσσερις φορές το χρόνο
- II. να ενισχυθούν οι επαφές ανάμεσα στο Μηχανισμό Πολιτικής Συνεργασίας και στους δεσμούς της Κοινότητας
- III. οι υπουργοί Εξωτερικών να συντάξουν νέα έκθεση για την βελτίωση του μηχανισμού πολιτικής συνεργασίας

Η έκθεση αυτή, που εγκρίθηκε τον Ιούλιο του 1973 στη διάσκεψη κορυφής της Κοπεγχάγης, μεταξύ άλλων έλεγε:

- I. οι υπουργοί Εξωτερικών να συνέρχονται τέσσερις φορές τον χρόνο.
- II. τη δημιουργία μιας ομάδας «Ευρωπαϊών ανταποκριτών» (Correspondents) πάνω σε θέματα πολιτικής συνεργασίας. Κάθε υπουργείο Εξωτερικών τοποθέτησε ένα αξιωματικό του ως ανταποκριτή.
- III. οι πρεσβείες των Εννέα (τότε) στα κράτη - μέλη της Κοινότητας θα συνεργάζονται και θα «διαβουλεύονται» πάνω σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Οι πρεσβείες σε τρεις χώρες ή οι μόνιμοι αντιπρόσωποι σε διεθνείς οργανισμούς θα τηρούνται ενήμεροι και θα προσπαθούν να συντάσσουν από κοινού εκθέσεις πάνω σε ορισμένα θέματα. Οι μόνιμοι αντιπρόσωποι θα προσπαθούν επίσης να διαμορφώνουν κοινές θέσεις πάνω σε σημαντικά θέματα που απασχολούν τους διεθνείς οργανισμούς.
- IV. τη δημιουργία ενός ειδικού συστήματος επικοινωνίας ανάμεσα στα Υπουργεία Εξωτερικών των Εννέα (Coreunet)
- V. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή «θα καλείται να γνωστοποιεί τις απόψεις της» πάνω σε θέματα πολιτικής συνεργασίας

Το Δεκέμβριο του 1973, οι υπουργοί Εξωτερικών της Κοινότητας υιοθέτησαν στην Κοπεγχάγη ένα κείμενο για την «Ευρωπαϊκή Ταυτότητα» με το οποίο ορίστηκαν οι βασικές αρχές για την εσωτερική ανάπτυξη της Κοινότητας (αρχές αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, κράτος δικαίου, σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κοινωνικής δικαιοσύνης) καθώς και οι αρχές για την συμπεριφορά της τελευταίας στο διεθνές σύστημα τονίζοντας την ανάγκη τα κράτη- μέλη « να μιλούν με μια φωνή» πάνω στα μεγάλα διεθνή θέματα.

Με τα κείμενα αυτά διαμορφώθηκε η βασική θεσμική διάρθρωση και οι λειτουργίες του μηχανισμού της ΕΠΣ. Μέχρι την εφαρμογή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (1987) δυο κείμενα συνέβαλαν ακόμη στην ανάπτυξη της ΕΠΣ: η « έκθεση του Λονδίνου» που υιοθέτησαν οι υπουργοί Εξωτερικών το 1981 και η Πανηγυρική Διακήρυξη που υιοθέτησε τον Ιούνιο του 1983 στη Στουτγάρδη το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Μέσα στο περιορισμένο πλαίσιο και με τους περιορισμένους στόχους, η απόδοση της ΕΠΣ στην περίοδο 1970-1987, που λειτούργησε εντελώς «έξω» από το πλέγμα των συνθηκών, υπήρξε γενικά ικανοποιητική. Τα κράτη - μέλη της Κοινότητας κατάφεραν να διαμορφώσουν κοινές θέσεις πάνω σε μια αξιολογη σειρά διεθνών θεμάτων. Βεβαίως, τα περισσότερα από τα θέματα που απασχόλησαν την ΕΠΣ επιβλήθηκαν από το «εξωτερικό περιβάλλον» και προκάλεσαν την «αντίδραση» του μηχανισμού. Από την άποψη αυτή, η συμπεριφορά της ΕΠΣ υπήρξε

λιγότερο «ανταποδοτική» (reactive) και λιγότερο «ενεργητική» ή πρωτοβουλιακή στη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής και διαχείρισης κρίσεων ή στην επίλυση προβλημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΟΙ ΔΙΑΣΚΕΨΕΙΣ ΚΟΡΥΦΗΣ 1972/1974 ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ TINDEMANS

Τον Οκτώβριο 1972, λίγο πριν την επίσημη ένταξη των τριών χωρών - Βρετανία, Δανία, Ιρλανδία - στην Κοινότητα και μετά από πρόταση του Προέδρου της Γαλλίας G. Pompidou, οι ηγέτες των εννέα κρατών - μελών συναντήθηκαν στο Παρίσι σε διάσκεψη κορυφής. Στόχος της διάσκεψης υπήρξε η εξέταση των προοπτικών της ενοποίησης ενόψει της επικείμενης διευρύνσεις και η ανασκόπηση της προόδου που είχε συντελεστή για την υλοποίηση των μέτρων και των στόχων που είχαν αποφασιστεί στην συνάντηση κορυφής της Χάγης το Δεκέμβριο 1969. Ήταν η πρώτη συνάντηση της διευρυμένης Κοινότητας. Στη διάσκεψη αυτή « γεννήθηκε» επίσημα ο στόχος της εγκαθίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μολονότι όπως επισημάναμε ο όρος είχε χρησιμοποιηθεί από τα πέντε κράτη - μέλη της Κοινότητας (εκτός Γαλλίας) στο σχέδιο συνθήκης που είχαν επεξεργασθεί το 1962. Το ανακοινωθέν της διάσκεψης τόνισε:

«οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων έχουν θέσει ως βασικό στόχο την μετατροπή πριν από το τέλος αυτής της δεκαετίας και με απόλυτη τήρηση των Συνθηκών που έχουν υπογραφεί όλων των σχέσεων μεταξύ των κρατών - μελών σε Ευρωπαϊκή Ένωση. Ζητούν συνεπώς από τα θεσμικά όργανα να καταρτίσουν πριν από το τέλος του 1975, σχετική έκθεση που θα εξεταστεί σε μεταγενέστερη διάσκεψη κορυφής».

Η διάσκεψη δεν προσδιόριζε το ακριβές περιεχόμενο του όρου Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι ωστόσο σαφές από την όλη διάρθρωση και το περιεχόμενο του ανακοινωθέντος ότι με τον όρο Ευρωπαϊκή Ένωση οι εννέα ηγέτες υπονοούσαν συνολική πρόοδο σε όλους τους τομείς διαδικασίας ενοποίησης και όχι απλά στην διεύρυνση της ενοποιητικής διαδικασίας στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και άμυνας και, μάλιστα, « έξω από το κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο», όπως εμφανίστηκε στο σχέδιο των πέντε το 1962. Άλλωστε, για την «πολιτική ώθηση» της Ευρωπαϊκής Ένωσης το ανακοινωθέν διελάμβανε μέτρα, αποφάσεις και πρωτοβουλίες που κάλυπταν ένα ευρύτατο σύνολο θεμάτων όπως της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, περιφερειακής και κοινωνικής πολιτικής, περιβάλλοντος, βιομηχανίας, εξωτερικών σχέσεων, πολιτικής συνεργασίας και θεσμικής ανάπτυξης της Κοινότητας.

Έτσι από το 1972 και μετά η αναφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπονοεί την συνολική πρόοδο της ενοποιητικής διαδικασίας τόσο στον πολιτικό, όσο και στον οικονομικό τομέα.

Μεταξύ 1972 και 1974, μια σειρά από εκθέσεις, κείμενα και συζητήσεις συνέβαλαν στην διαδικασία αποσαφήνισης των δυνατοτήτων και προοπτικών της ενοποιητικής διαδικασίας με στόχο την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως αναφέραμε, το 1973, σε μια συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών και σε νέα διάσκεψη κορυφής των εννέα στην Κοπεγχάγη, έγινε προσπάθεια να οριστεί η «Ευρωπαϊκή Ταυτότητα» και να ενισχυθεί ο ρόλος της Κοινότητας στο διεθνές σύστημα.

Στο μεταξύ, τόσο στον Ευρωπαϊκό χώρο όσο και στο ευρύτερο διεθνές περιβάλλον είχαν λάβει χώρα ορισμένες σημαντικές αλλαγές, όπως η οριστική κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος του Bretton Woods, η ενεργειακή μετά τον πόλεμο του Υορτ Κίρρυρ (Οκτώβριος 1973), η προώθηση της Ostpolitik από τον γερμανό καγκελάριο W. Brandt, και, βεβαίως, η επίσημη διεύρυνση της Κοινότητας σε εννέα μέλη από την 1^η Ιανουαρίου 1973 με την είσοδο της Βρετανίας, της Δανίας και της Ιρλανδίας. Ταυτόχρονα, στη Γαλλία και στη Γερμανία υπήρξαν αλλαγές πολιτικής ηγεσίας. Στη Γαλλία Πρόεδρος εκλέχτηκε ο V. Giscard d' Estaing, ενώ στη Γερμανία ο H. Schmidt διαδέχθηκε τον W. Brandt στην καγκελαρία. Οι δύο νέοι ηγέτες έδειξαν ευθύς αμέσως ότι μπορούσαν να αναπτύξουν μια ιδιαίτερα στενή συνεργασία, κυρίως πάνω στους στόχους και στην εμβάδιση της Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Έτσι το Δεκέμβριο 1974, μετά από πρόσκληση του Giscard d' Estaing συνήλθαν στο Παρίσι οι ηγέτες των εννέα κρατών - μελών της Κοινότητας σε νέα διάσκεψη κορυφής. Η διάσκεψη αυτή έλαβε τρεις ιδιαίτερα σημαντικές

πολιτικές αποφάσεις με συνέπειες για την διαδικασία εγκαθίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

- I. αποφάσισε την σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με την θεσμοποίηση των διασκέψεων κορυφής των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων της Κοινότητας τρεις φορές τον χρόνο.
- II. αποφάσισε την εκλογή των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με άμεση καθολική ψηφοφορία από το 1978 (αν και οι πρώτες εκλογές πραγματοποιήθηκαν το 1979).
- III. ανέθεσε στον Πρωθυπουργό του Βελγίου L. Tindemans να επεξεργαστεί και να υποβάλει πριν από το τέλος του 1975 έκθεση για έναν συνολικό προσδιορισμό της έννοιας Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, με πρωτοβουλία του Giscard d'Estaing και αφού ξεπεράστηκαν οι επιφυλάξεις των μικρών χωρών, ανταποκρινόταν πλήρως στις παραδοσιακές γαλλικές ιδέες - όπως εκφραζόταν στις αρχές της δεκαετίας του '60 με το σχέδιο Fouchet - για την προώθηση διακυβερνητικών μορφών πολιτικής συνεργασίας και ενοποίησης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την λειτουργία του (η πρώτη σύνοδός τους πραγματοποιήθηκε στις 10-11 Μαρτίου 1975 στο Δουβλίνο) χωρίς καμία αναφορά στην Συνθήκη (η πρώτη αναφορά έγινε στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη) ως πολιτικό όργανο, «έξω» από το θεσμικό πλαίσιο της Κοινότητας. Αναπόφευκτα και παρά την πολιτική χρησιμότητα του Συμβουλίου, ο διακυβερνητικός χαρακτήρας του συνέβαλε στην εξασθένηση του υπερεθνικού ρόλου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η έκθεση Tindemans

Αναμφίβολα η έκθεση Tindemans, η οποία δημοσιεύτηκε το 1976, αντιπροσωπεύει την πρώτη συστηματική προσπάθεια για ένα συνολικό προσδιορισμό της έννοιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αν και χωρίς καταληκτική οριοθέτηση του περιεχομένου της. Όπως ο ίδιος ο συντάκτης της έκθεσης επεσήμανε, στόχος του «δεν ήταν να επεξεργαστεί το σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή να διαγράψει το τελικό της στάδιο, αλλά να διατυπώσει μια σειρά από προτάσεις για ένα ποιοτικά νέο βήμα προς την Ευρωπαϊκή Ένωση». Το γεγονός αυτό απογοήτευσε βέβαια τους ένθερμους οπαδούς της ομοσπονδιακής άποψης, οι οποίοι περίμεναν μια έκθεση παρόμοια με αυτή που προετοίμασε το 1956 ο H. Spaak, και οδήγησε στη σύνταξη της Συνθήκης της Ρώμης.

Η έκθεση Tindemans «θεώρησε» την Ευρωπαϊκή Ένωση ως το «επόμενο στάδιο» στη διαδικασία της ενοποίησης που ξεκίνησε με την εγκαθίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας - ως μια νέα φάση στην ενοποιητική προσπάθεια «που θα υλοποιηθεί μ μέσα από μια συνεχή διαδικασία». Το κύριο χαρακτηριστικό (και συμβολή) της έκθεσης Tindemans είναι ότι προσέδωσε στην Ευρωπαϊκή Ένωση « συνολικό περιεχόμενο» με προτάσεις για την προώθηση της ενοποίησης τόσο στους τομείς της εσωτερικής ανάπτυξης (κοινών πολιτικών) όσο και της εξωτερικής παρουσίας (κοινής εξωτερικής πολιτικής, άμυνας) και θεσμών.

Το περιεχόμενο και οι προτάσεις της έκθεσης αρθρώθηκαν σε πέντε κύρια κεφάλαια, τα οποία είναι ενδεικτικά της συνολικής προσέγγισης που υιοθέτησε:

- I. κοινό όραμα για την Ευρώπη,
- II. η Ευρώπη στον κόσμο,
- III. Ευρωπαϊκές Οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές,
- IV. η Ευρώπη των πολιτών,
- V. η ενίσχυση των θεσμών

Αποκλίνοντας εμφανώς προς το « ομοσπονδιακό πρότυπο», η έκθεση υποστήριξε την ανάγκη ύπαρξης ενός « ενιαίου κέντρου λήψης αποφάσεων» (single decision - making center) με την ανάδειξη ενός ισχυρού υπερεθνικού θεσμού, που θα ήταν υπόλογος σε ένα ισχυρό Κοινοβούλιο. Το Κοινοβούλιο θα ήταν ομοσπονδιακού τύπου - με ένα σώμα για την εκπροσώπηση του εκλογικού σώματος και ένα δεύτερο για την εκπροσώπηση των κρατών - μελών (bicameral system).

Μια από τις προτάσεις της έκθεσης Tindemans που προκάλεσε εντονότερες αντιδράσεις, αφορούσε την προώθηση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης με κατ' αρχήν μόνο τις χώρες που πληρούσαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις (ενοποίηση δύο ταχυτήτων).

Η έκθεση Tindemans εξετάστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 30 Νοεμβρίου 1976 στη Χάγη, το οποίο όμως δεν έδωσε καμιά συγκεκριμένη συνέχεια στο περιεχόμενό της. Η μόνη πρακτική ιδέα που προέκυψε ήταν η απόφαση για την σύνταξη από την Επιτροπή και το Συμβούλιο μιας ετήσιας έκθεσης για την πρόοδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια έκθεση χωρίς καμιά επίπτωση ή αξία. Χρειάστηκαν 15 χρόνια για να γίνουν αποδεκτές ορισμένες από τις προτάσεις της έκθεσης Tindemans με την Συνθήκη του Maastricht για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Παρά την αδυναμία να δώσει οποιαδήποτε συνέχεια στις προτάσεις της έκθεσης Tindemans, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο 1978 στις Βρυξέλλες ανέθεσε, μετά από πρωτοβουλία του γάλλου προέδρου, σε μια « επιτροπή τριών σοφών» να εξετάσει τις απαιτούμενες προσαρμογές στους μηχανισμούς, διαδικασίες και θεσμούς των Κοινοτήτων και τις δυνατότητες προόδου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η επιτροπή αυτή παρουσίασε την έκθεση της για τους ευρωπαϊκούς θεσμούς τον Οκτώβριο 1979 με μια δέσμη μετριοπαθών προτάσεων για την βελτίωση της λειτουργίας των θεσμών χωρίς την τροποποίηση της Συνθήκης. Ωστόσο, και οι προτάσεις της έκθεσης δεν υλοποιήθηκαν παρά την θετική τους υποδοχή από τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια.

Γενικά, εκτός από τις παραπάνω εξελίξεις στη δεκαετία του '70, μπορούν να καταγραφούν ως θετικά στοιχεία για την προώθηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης η σύσταση του μηχανισμού της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ), οι πρωτοβουλίες για την προώθηση της νομισματικής ένωσης με το σχέδιο Werner και η σύσταση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (ΕΝΣ), η επέκταση των αρμοδιοτήτων της Κοινότητας (σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΕΤΠΑ, κ. α.), η δημιουργία του συστήματος των ιδίων πόρων της Κοινότητας και οι άμεσες εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου (1979). Οι θετικές αυτές εξελίξεις είχαν ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, έμμεσες υπονομευτικές συνέπειες στην διάρθρωση και λειτουργία των υπερεθνικών κοινοτικών θεσμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Το «σχέδιο συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», που ψήφισε 14 Φεβρουαρίου 1984 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με 237 ψήφους υπέρ, 31 κατά και 43 αποχές, αντιπροσωπεύει, ιστορικά, το πρώτο ολοκληρωμένο κείμενο συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση με ρυθμίσεις που καλύπτουν τόσο τις οικονομικές όσο και πολιτικές πτυχές της ενοποίησης. Όπως ήδη αναφέραμε, το σχέδιο για την Ευρωπαϊκή Ένωση που συντάχθηκε το 1952 για την ίδρυση της Πολιτικής Κοινότητας από την εθνοσυνέλευση της ΕΚΑΧ, αφορούσε πολιτικές πτυχές της ενοποίησης, όπως επίσης στις πολιτικές μόνο πτυχές αναφερόταν και το σχέδιο συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση που οι πέντε χώρες παρουσίασαν το 1962.

Το σχέδιο συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση του 1984 υπήρξε επίσης το μοναδικό κείμενο συνθήκης που προήλθε από ένα εκλεγμένο κοινοβουλευτικό σώμα, το οποίο διεκδίκησε το ρόλο της « συνταγματικής συνέλευσης». Επρόκειτο για το πρώτο άμεσα εκλεγμένο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που απέβλεπε με κάθε δυνατό τρόπο να αποτυπώσει τη συμβολή και σφραγίδα του στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης και της εγκαθίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιαίτερα σε μια περίοδο που η διαδικασία αυτή εμφανιζόταν να βρίσκεται σε αδιέξοδο.

Η πρωτοβουλία για την σύνταξη του σχεδίου προήλθε τον Ιούλιο του 1980 από τον Altiero Spinelli, ιταλό ευρωβουλευτή (μέλος της κομμουνιστικής ομάδας) και μαχητικό πρόσωπο της « ομοσπονδιακής προσέγγισης» για την Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Η πρωτοβουλία υποστηρίχθηκε από μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προερχόμενα από όλες τις πολιτικές ομάδες αλλά με διαφοροποιημένο βαθμό ενθουσιασμού. Με την σύσταση, των Ιουλίου 1981, της επιτροπής θεσμικών θεμάτων (institutional committee) άρχισε η διαδικασία επεξεργασίας της συνθήκης κάτω από την συντονιστική καθοδήγηση του Α. Spinelli, η οποία κατέληξε το Φεβρουάριο 1984 στην υιοθέτηση του σχεδίου συνθήκης.

Το σχέδιο της συνθήκης αποτελείται από 87 άρθρα και χωρίζεται σε 6 μέρη:

- I. Το πρώτο, με τον τίτλο η Ένωση, αναφέρεται στις βασικές αρχές, στόχους και προσωπικότητα της Ένωσης,
- II. το δεύτερο, καλύπτει τους σκοπούς, μεθόδους, δράσης και αρμοδιότητες Ένωσης
- III. το τρίτο, καλύπτει τις θεσμικές διατάξεις,
- IV. το τέταρτο, τις Πολιτικές της Ένωσης,
- V. το πέμπτο, τα « οικονομικά της Ένωσης», και
- VI. το έκτο, τις γενικές διατάξεις

Το σχέδιο της συνθήκης παρουσιάζει ιδιαίτερο πολιτικό και θεωρητικό ενδιαφέρον ως το πρώτο άνοιγμα « συνολικό κείμενο» για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με το σχέδιο, η Ένωση αποτελεί τη « συνέχεια» ή τη « διάδοχη κατάσταση» της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η τελευταία απορροφάτε στην Ένωση αλλά το « κοινοτικό κεκτημένο» και οι διατάξεις των συνθηκών που δεν τροποποιούνται ή καταργούνται ρητά αποτελούν τμήμα του δικαίου της Ένωσης.

Η Συνθήκη για την Ένωση προέβλεπε την εγκαθίδρυση, μέσα από μια εξελικτική διαδικασία, ενός πολιτικού συστήματος που δεν ανταποκρινόταν σε κανένα γνωστό πρότυπο. Το σύστημα εμφανίζεται να πλησιάζει προς το «ομοσπονδιακό πρότυπο», αν και δεν γινόταν καμία αναφορά στον όρο «ομοσπονδία». Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα στηριζόταν σε δημοκρατικές βάσεις και διαδικασίες και δεν επρόκειτο να «απορρόφηση» τα κράτη - μέλη που θα την συγκροτούσαν, ούτε βεβαίως την κυριαρχική παρουσία των τελευταίων. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στη λογική του εξελικτικού χαρακτήρα της διαδικασίας εγκαθίδρυσης της Ένωσης, το σχέδιο προέβλεψε την δυνατότητα για τα κράτη - μέλη να επικαλούνται - για μεταβατική περίοδο 10 ετών και κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις την αρχή του « ζωτικού εθνικού συμφέροντος» για να αποτρέψουν τη λήψη αποφάσεων με

(ειδική) πλειοψηφία - θεσμοποίησε δηλαδή το «συμβιβασμό του Λουξεμβούργου» (άρθρο 23).

Εξάλλου και τούτο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, το άρθρο 12 του σχεδίου θέσπιζε ως νομικά δεσμευτική ρύθμιση την αρχή της επικουρικότητας (subsidiarity), σύμφωνα με την οποία η Ένωση «παρεμβαίνει μόνο για την εκπλήρωση καθηκόντων που μπορούν να αναληφθούν από κοινού κατά τρόπο πιο αποτελεσματικό από ότι κάθε κράτος -μέλος ενεργούσε μεμονωμένα. . ». Το σχέδιο προέβλεπε δύο κατηγορίες αρμοδιοτήτων για την Ένωση:

- I. αποκλειστικές αρμοδιότητες (exclusive competences) , για μια σειρά από θέματα όπως ελεύθερη διακίνηση προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών, εμπορική πολιτική, πολιτική ανταγωνισμού,
- II. συντρέχουσες αρμοδιότητες (concurrent competences) σε εκτεταμένο αριθμό περιπτώσεων (οικονομική πολιτική, κοινωνική πολιτική, εξωτερικές σχέσεις). Η έννοια των « συντρεχουσών αρμοδιοτήτων» προήλθε από τον Βασικό Νόμο της Γερμανίας και η ενσωμάτωσή της στο σχέδιο της συνθήκης θεωρήθηκε ως ένα καινοτομικό στοιχείο.

Το σχέδιο προέβλεπε επίσης, ότι οι στόχοι της Ένωσης μπορούν να υλοποιηθούν είτε με «κοινή δράση» (common action) είτε με την «μέθοδο της συνεργασίας μεταξύ των κρατών - μελών». Η «κοινή δράση» ορίστηκε ως η πράξη που εκδίδεται από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και απευθύνεται είτε στα ίδια τα όργανα, είτε στα κράτη, είτε στα άτομα. Αντίθετα, η μέθοδος της «συνεργασίας» κάλυπτε τις υποχρεώσεις που τα κράτη - μέλη αναλάμβαναν στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Το σχέδιο προέβλεπε ωστόσο τη δυνατότητα περάσματος από την «συνεργασία» στην « κοινή δράση» (άρθρο 11).

Γενικά το σχέδιο της συνθήκης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπήρξε « μετριοπαθές» και « περιοριστικό», ιδιαίτερα αν εξεταστεί με την σημερινή οπτική και εμπειρία αλλά και συγκεντρωμένο με το περιεχόμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση που συμφωνήθηκε το 1991. Βεβαίως το σχέδιο αντιπροσώπευε το συμβιβασμό θέσεων ανάμεσα στις πολιτικές ομάδες που συγκρότησαν το πρώτο άμεσα εκλεγμένο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Και από αυτήν την άποψη, εγείρει ερωτήματα ως προς τις δυνατότητες που έχει το πολυμελές Κοινοβούλιο να πετύχει την σύνταξη συνθήκης «σε υψηλό παρονομαστή» σε σχέση με το αποτέλεσμα που επιτυγχάνει η κλασική διακυβερνητική διάσκεψη, στην οποία εκπροσωπούνται οι κυβερνήσεις των κρατών - μελών.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι σε δύο τομείς καίριας σημασίας για την Ένωση, της νομισματικής Ένωσης και της εξωτερικής πολιτικής, το σχέδιο του Κοινοβουλίου δεν προέβλεπε την ανάπτυξη κοινών πολιτικών ή κοινών δράσεων με αποκλειστική αρμοδιότητα στην Ένωση. Δεν προέβλεπε επίσης την πλήρη νομισματική ένωση με την θέσπιση ενιαίου νομίσματος ή την ανάπτυξη κοινής αμυντικής πολιτικής. Στους τομείς της νομισματικής ένωσης, όπως και των εξωτερικών σχέσεων, το σχέδιο της συνθήκης αναγνώρισε «συντρέχουσα αρμοδιότητα» ή δυνατότητα απλής συνεργασίας στην Ένωση (αν και προέβλεπε την πλήρη συγχώνευση ΕΠΣ και Κοινότητας).

Στην θεσμική συγκρότηση της Ένωσης, το σχέδιο αφιέρωσε συγκριτικά το μεγαλύτερο μέρος των ρυθμίσεων ως αποτέλεσμα της άποψης ότι η οικοδόμηση της Ένωσης απαιτεί πρώτα απ' όλα τη βελτίωση του θεσμικού συστήματος που είχε εγκαθιδρύσει η Συνθήκη της Ρώμης. Ωστόσο , το σχέδιο συνθήκης δεν πρότεινε ένα νέο θεσμικό σύστημα ούτε ιδιαίτερα ριζοσπαστικές καινοτομίες στο υφιστάμενο κοινοτικό σύστημα (με ενδεχόμενη πρόβλεψη π. χ. της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Κυβέρνησης). Στις βασικές γραμμές ακολούθησε το πρότυπο της Συνθήκης της Ρώμης, προσθέτοντας στους τέσσερις βασικούς θεσμούς (Κοινοβούλιο, Επιτροπή, Συμβούλιο, Δικαστήριο) και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (άρθρο 8). Ταυτόχρονα επιχείρησε να ενισχύσει την «δημοκρατική νομιμότητα» μεταθέτοντας εξουσίες από το Συμβούλιο στο Κοινοβούλιο. Έτσι οι δύο αυτοί θεσμοί «ασκούν από κοινού την νομοθετική εξουσία με την ενεργό συμμετοχή της Επιτροπής» (άρθρο 36) και για τον σκοπό αυτό θεσπίζεται «διαδικασία συναπόφασης» (άρθρο 38), ενώ παράλληλα αναγνωρίζεται η εξουσία συμμετοχής του Κοινοβουλίου στην τοποθέτηση της Επιτροπής.

Ένα εντελώς νέο στοιχείο του σχεδίου υπήρξε η έναρξη για τα ρύθμιση ισχύος της Συνθήκης. Σύμφωνα με το σχετικό άρθρο (άρθρο 82) « μόλις επικυρωθεί η Συνθήκη από την πλειοψηφία των κρατών - μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων των οποίων ο πληθυσμός ανέρχεται στα δύο τρίτα του συνολικού πληθυσμού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι κυβερνήσεις των κρατών - μελών που έχουν επικυρώσει την Συνθήκη θα συνέλθουν αμελλητί για να καθορίσουν με κοινή συμφωνία τις διαδικασίες για την ημερομηνία έναρξης της ισχύος της Συνθήκης καθώς και τις σχέσεις με τα κράτη - μέλη που δεν την επικύρωσαν ακόμη». Είναι προφανές η ρύθμιση αυτή διαφέρει ριζικά από τη διαδικασία που προβλέπει το σχετικό άρθρο της Συνθήκης της Ρώμης (άρθρο 236 - «κύρωση από τα κράτη - μέλη»).

Παρά την υποστήριξη προς το σχέδιο που εκφράστηκε από δύο πλευρές, ουδέποτε υπήρξε σοβαρή προοπτική από τα κράτη - μέλη και συνεπώς να τεθεί σε εφαρμογή. Οι σχετικά περιορισμένης φύσης ρυθμίσεις για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι συνιστούν συνταγματικό χάρτη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, απορρίφθηκαν ως «προωθημένες» από τις κυβερνήσεις και από τις περισσότερες πολιτικές elites των κρατών - μελών. Από πρακτικής πλευράς, η συμβολή του σχεδίου συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση έγκειται στο γεγονός ότι δημιούργησε πιέσεις που, σε συνάρτηση με άλλους παράγοντες, οδήγησαν στη διαδικασία για την θέσπιση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΞΗ

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) συνιστά αναμφίβολα τη σημαντικότερη συμβολή στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και εγκαθίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (1957) και μέχρι την υιοθέτηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1991). Παρά σχεδόν την καθολική αρχική εκτίμηση της Πράξης ως ένα «δειλό» κείμενο μιας περιορισμένης εμβέλειας, η Πράξη δημιούργησε την δυναμική εκείνη η οποία επέτρεψε στην ευρωπαϊκή οικονομία βαθμιαία να ανακάμψει και στην ενοποιητική διαδικασία να προσλάβει επιταχυνόμενους ρυθμούς με νέο περιεχόμενο, στόχους και προοπτική σε μια περίοδο που θεωρήθηκε ότι « η διαδικασία της ολοκλήρωσης είχε φτάσει στα όριά της».

Η Ενιαία Πράξη υπήρξε το αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων που αθροιστικά δημιούργησαν (το 1985) τις πολιτικές προϋποθέσεις για την τροποποίηση και επέκταση της Συνθήκης της Ρώμης. Ανάμεσα στους παράγοντες αυτούς συγκαταλέγονται :

- I. η επικείμενη τότε (1985) διεύρυνση της κοινότητας σε δώδεκα μέλη με την ένταξη της Ισπανίας και Πορτογαλίας, γεγονός που επέβαλε την προσαρμογή του κοινοτικού θεσμικού συστήματος και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων,
- II. οι πιέσεις που ασκούσε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με την υιοθέτηση του σχεδίου συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση,
- III. οι πιέσεις σημαντικών τμημάτων της ευρωπαϊκής οικονομίας που επιθυμούσαν την προσαρμογή του Ευρωπαϊκού οικονομικού συστήματος στις νέες συνθήκες της διεθνούς κατανομής οικονομικών δραστηριοτήτων με την εγκαθίδρυση γνήσιας εσωτερικής αγοράς.

Εκτός από τους τρεις αυτούς βασικούς παράγοντες, η τοποθέτηση νέας Επιτροπής με πρόεδρο τον J. Delors συνέβαλε επίσης στην διαδικασία σύνταξης της ΕΕΠ.

Η έναρξη της διαδικασίας για την εμβάδιση της ενοποίησης και την πολιτική και θεσμική ανάπτυξη της Κοινότητας, έγινε εφικτή μετά την ολοκλήρωση της διαπραγματεύσεως για την διόρθωση των δημοσιονομικών ανισορροπιών και την χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Fontainebleau (Ιούνιος 1984). Με πρωτοβουλία του γάλλου προέδρου M. Mitterand προβλέφθηκε στα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου η σύσταση μιας ad hoc Επιτροπής για τα θεσμικά θέματα, αποτελούμενο από προσωπικούς αντιπροσώπους των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων. Αποστολή της ήταν «η διατύπωση προτάσεων για την βελτίωση της λειτουργίας του κοινωνικού συστήματος (θεσμοί, πολιτικές) και της Πολιτικής Συνεργασίας». Η επιτροπή αυτή έγινε γνωστή ως «Επιτροπή Dooge» από το όνομα του προέδρου της J. Dooge.

Η επιτροπή Dooge παρουσίασε μια προσωρινή έκθεση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου (3-4 Δεκεμβρίου 1984) και την οριστική έκθεση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (29-30 Μαρτίου 1985). Μολονότι η έκθεση κάλυπτε το σύνολο της κοινοτικής δραστηριότητας (θεσμοί, πολιτικές), οι σημαντικότερες προτάσεις αφορούσαν «την αναζήτηση μιας εξωτερικής ταυτότητας για την Κοινότητα», την ενίσχυση των θεσμών και την απλοποίηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων.

Οι προτάσεις καθώς και η γενικότερη προβληματική που έθεσε η έκθεση Dooge αποτέλεσαν το αντικείμενο εξέτασης ότι Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε στο Μιλάνο τον Ιούνιο 1985 υπό την προεδρία του Ιταλού πρωθυπουργού B. Craxi. Η Ιταλία υποστηριζόμενη από την Γαλλία και την Γερμανία, έθεσε ως κύριο στόχο την σύγκλιση διακυβερνητικής διάσκεψης με βάση το άρθρο 236 της Συνθήκης ΕΟΚ για την αναθεώρηση της Συνθήκης. Γαλλία και Γερμανία καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασαν μάλιστα σειρά προτάσεων και σχεδίων για την αναθεώρηση ή συμπλήρωση της Συνθήκης.

Κεντρικό σημείο των προτάσεων αυτών υπήρξε η απλοποίηση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων με τον περιορισμό της ομοφωνίας και την υιοθέτηση της αρχής της ειδικής πλειοψηφίας, στα άρθρα εκείνα της Συνθήκης που συνδεόταν με την εγκαθίδρυση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς (άρθρα 57, 59 και 100 της Συνθήκης της ΕΟΚ) καθώς και η θεσμοποίηση, με την υιοθέτηση σχετικής Συνθήκης, της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ).

Στην πρόταση της σύγκλησης της διακυβερνητικής αντιτάχθηκε η Βρετανία, Δανία και η Ελλάδα. Οι τρεις χώρες αντέδρασαν κυρίως στις προτάσεις αναθεώρησης της Συνθήκης, που είχαν ως στόχο τον περιορισμό της ομοφωνίας στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η Βρετανία, ακριβώς για να αποτρέψει την τυπική αναθεώρηση πρότεινε κείμενο με «πρακτικές βελτιώσεις» στη λειτουργία του Συμβουλίου καθώς και σχέδιο Συνθήκης για τη θεσμοποίηση της ΕΠΣ. (τα οποία όμως δεν έγιναν αποδεκτά).

Η τυπική σύγκληση της διάσκεψης έγινε από το Συμβούλιο Υπουργών στις 26 Ιουλίου 1985 με την συγκατάθεση της πλειοψηφίας των επτά κρατών - μελών καθώς και της Ισπανίας και Πορτογαλίας. Παρά το γεγονός ότι εντάχθηκαν στην αναθεώρηση της Συνθήκης, Βρετανία, Δανία και Ελλάδα συμμετείχαν ενεργά στην διαδικασία αναθεώρησης από την στιγμή που η πλειοψηφία έθεσε σε κίνηση την εν λόγω διαδικασία.

Οι εργασίες της διακυβερνητικής σύσκεψης διήρκησαν πέντε μήνες περίπου. Τερματίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου (3-4 Δεκεμβρίου 1985) με συμφωνία πάνω σε ένα πακέτο τροποποιήσεων (και προσθηκών) της Συνθήκης καθώς και ένα κείμενο συνθήκης με «διατάξεις για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής» (ΕΠΣ). Το σύνολο των διατάξεων αυτών ενσωματώθηκε σε ένα ενιαίο κείμενο - την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη - το οποίο συνέδεσε σε θεσμικό και πολιτικό επίπεδο τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία και καθόρισε ως γενικό στόχο «τον μετασχηματισμό του συνόλου των μεταξύ των κρατών σχέσεων σε μια Ευρωπαϊκή Ένωση».

Το σοβαρότερο τμήμα και σοβαρότερη συμβολή της Ενιαίας Πράξης στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης υπήρξε η δέσμη των ρυθμίσεων για την εγκαθίδρυση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς μέχρι το τέλος του 1992 (καθορισμός στόχου και περιορισμένου εσωτερικής αγοράς, απλοποίηση διαδικασίας λήψης αποφάσεων με την θέσπιση της ειδικής πλειοψηφίας σε σειρά άρθρων κ. λ. π.). Ωστόσο, από την γενικότερη άποψη προώθησης της διαδικασίας εγκαθίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (και πολιτικής ενοποίησης), η Ενιαία Πράξη αναγνώρισε και νομιμοποίησε για πρώτη φορά καταστατικά (σε νομικά δεσμευτικό κείμενο συνθήκης) το στόχο της εγκαθίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το άρθρο 1 της Πράξης όρισε ότι «Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία έχουν ως στόχο να συμβάλουν από κοινού στην ουσιαστική πρόοδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Στο ίδιο πνεύμα, το προοίμιο της Πράξης αναφέρεται στην βούληση των κρατών - μελών να μετασχηματίσουν «το σύνολο των σχέσεων» σε Ευρωπαϊκή Ένωση σύμφωνα με την Πανηγυρική Διακήρυξη της Στουτγάρδης.

Στον τομέα της πολιτικής ενοποίησης, η Ενιαία Πράξη έκανε ένα πρώτο βήμα για την υπέρβαση της διάκρισης ανάμεσα στα θέματα «χαμηλής πολιτικής» (οικονομικά θέματα) που ανήκουν στα πεδία δράσης της Κοινότητας και στα θέματα «υψηλής πολιτικής» (εξωτερική πολιτική, άμυνα) που ανήκουν στο πεδίο διακυβερνητικής συνεργασίας (Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας - ΕΠΣ). Η Ενιαία Πράξη «έφερε» μέσα σε ένα ενιαίο κείμενο της ΕΠΣ, χωρίς ωστόσο να αλλάξει ουσιαστικά το περιεχόμενο, τους στόχους και το χαρακτήρα της ως σύστημα διακυβερνητικής συνεργασίας. Η Πράξη απλά «κωδικοποίησε» στο κείμενο της Συνθήκης το περιεχόμενο, τις διαδικασίες, τις πρακτικές και τη θεσμική διάρθρωση της ΕΠΣ, όπως είχαν διαμορφωθεί από το 1970 με τη σύσταση του μηχανισμού.

Η μόνη θεσμική καινοτομία υπήρξε η σύσταση Γραμματείας για την υποβοήθηση της Προεδρίας παράλληλα με την έμμεση ενίσχυση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, της Προεδρίας και της Επιτροπής. Ο ρόλος της Επιτροπής της ΕΠΣ καταχωρήθηκε θεσμικά. Παράλληλα δημιουργήθηκαν δυνατότητες ευρύτερης συμμετοχής της στη διαδικασία με τη θέσπιση ρύθμισης σύμφωνα με την οποία «οι εξωτερικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής

Κοινότητας και οι πολιτικές που θα στα πλαίσια της ΕΠΣ θα πρέπει να έχουν συνοχή μεταξύ τους». Η εξασφάλιση της συνοχής αυτής ανατέθηκε στην Επιτροπή (περίπτωση π. χ. των σχέσεων της Κοινότητας με τις χώρες της Ανατ. Ευρώπης μετά το 1989).

Στο θεσμικό τομέα, η ενοποιητική σημασία της Ενιαίας Πράξης έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι συνέβαλε στην ενίσχυση του νομοθετικού ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με δύο κύριες ρυθμίσεις:

- I. τη θέσπιση της « διαδικασίας συνεργασίας» (cooperation procedure) , η οποία επέτρεψε στο Κοινοβούλιο να συμμετάσχει κυρίως στην υιοθέτηση του προγράμματος για την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς και την διαμόρφωση της διαρθρωτικής πολιτικής,
- II. την πρόβλεψη της « σύμφωνης γνώμης» (avis conforme) σε δύο περιπτώσεις - άρθρο 237 της Συνθήκης ΕΟΚ που αναφέρεται στην ένταξη νέων μελών και άρθρο 238 που αναφέρεται στην «σύνδεση» κρατών με την Κοινότητα.

Σε συνάρτηση με την « διαδικασία της συνεργασίας», η Ενιαία Πράξη διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής της «ειδικής πλειοψηφίας» για την λήψη αποφάσεων (άρθρα 28, 57, 2, 59, 70, 1, 84, 2, 100, 7), πράγμα που επίσης θα πρέπει να θεωρηθεί ως σημαντική συμβολή στην ενοποιητική διαδικασία. Η Ενιαία Πράξη προέβλεπε επίσης την περιορισμένη ενίσχυση που δεν υλοποιήθηκε ωστόσο με πρακτικά μέτρα. Στις θεσμικές ρυθμίσεις της ΕΕΠ θα πρέπει να επισημανθεί η καταστατική αναγνώριση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, το οποίο μέχρι τότε λειτουργούσε εντελώς άτυπα. Η καταστατική αυτή αναγνώριση δεν μετέβαλε τον χαρακτήρα του Συμβουλίου ως « όργανο διακυβερνητικής συνεργασίας».

Όπως ήδη επισημάναμε, η κεντρική συμβολή της Ενιαίας Πράξης στην ενοποιητική διαδικασία υπήρξε η δέσμη των ρυθμίσεων για την εγκαθίδρυση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς σύμφωνα με το πρόγραμμα της Λευκής Βίβλου που είχε ήδη παρουσιάσει τον Ιούνιο του 1985 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Εκτός όμως από τις ρυθμίσεις για την εσωτερική αγορά , η Ενιαία Πράξη διηύρυνε αισθητά το οικονομικό περιεχόμενο της ενοποίησης με διατάξεις για την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής για την μείωση του χάσματος μεταξύ των διαφόρων περιοχών και την μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών , την ανάπτυξη της κοινοτικής δράσης σε νέους τομείς, όπως κοινωνικής πολιτικής, έρευνας και τεχνολογίας, περιβάλλοντος. Ακόμη η Ενιαία Πράξη εισήγαγε ένα νέο κεφάλαιο στη Συνθήκη για την νομισματική συνεργασία (άρθρο 102 Α), αλλά με εντελώς μετριασθείς ρυθμίσεις.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, αφού επικυρώθηκε από τα κράτη - μέλη και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987, άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο στην πορεία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Με αφετηρία την Πράξη, η Κοινότητα εγκαινίασε σειρά από νέες πρωτοβουλίες και θέσπισε νέες πολιτικές και δέσμη μέτρων που επέτρεψαν τη διεύρυνση του πεδίου της ενοποιητικής διαδικασίας. Στα μέτρα και τις πρωτοβουλίες αυτές περιλαμβάνονται στο «πακέτο Delors» για την «επιτυχή υλοποίηση της Ενιαίας Πράξης» (αναμόρφωση ΚΑΠ, θέσπιση νέου συστήματος ιδίων πόρων, ανάπτυξη διαρθρωτικής πολιτικής) που υιοθέτησε το Φεβρουάριο του 1988, ο χάρτης των βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων που υπέγραψαν τα έντεκα κράτη - μέλη της Κοινότητας το Δεκέμβριο του 1989 και, φυσικά, η έναρξη της διαδικασίας για την πλήρη οικονομική και νομισματική ένωση (ΟΝΕ) - οι πρώτες προσπάθειες για την ΟΝΕ εκδηλώθηκαν λίγους μήνες μετά την έναρξη ισχύος της ΕΕΠ , το Φεβρουάριο του 1988. Η δυναμική αυτή, σε συνάρτηση με τις γενικότερες ανακατατάξεις στον ευρωπαϊκό χώρο (κατάρρευση ολοκληρωτικών καθεστώτων στην Ανατ. Ευρώπη, ενοποίηση Γερμανίας), οδήγησαν την ενοποιητική διαδικασία στην θέσπιση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Δεκέμβριος 1991).

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ:
ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Στις 11 Δεκεμβρίου 1991 οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των δώδεκα ενέκριναν την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία και υπογράφηκε επίσημα στο Maastricht της Ολλανδίας στις 7 Φεβρουαρίου 1992.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ είναι το αποτέλεσμα πολύχρονης προσπάθειας, που άρχισε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Αννόβερου τον Ιούνιο του 1988. Σκοπός της υπήρξε η συμπλήρωση της ενιαίας αγοράς με την δημιουργία της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) - σημαντικό γεγονός στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η συνθήκη της ΕΟΚ τροποποιείται για πρώτη φορά, επεκτείνοντας όχι απλώς τις αρμοδιότητες της Κοινότητας στις αγορές, αλλά χαράσσοντας κοινή νομισματική πολιτική, ενιαία νομισματική πολιτική ως προς τις τρίτες χώρες και αυστηρά δημοσιονομική πολιτική. Παράλληλα βέβαια τίθενται οι βάσεις για την δημιουργία μιας Κοινής Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής και πολιτικής άμυνας, εν καιρώ, καθώς και οι βάσεις για τη συνεργασία στους τομείς των εσωτερικών υποθέσεων και της δικαιοσύνης, ενισχύεται η δημοκρατική νομιμότητα, θεσπίζεται η ιδέα της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και περαιτέρω διευρύνονται οι αρμοδιότητες της κοινότητας σε νέους τομείς, όπως είναι η παιδεία, η υγεία και το περιβάλλον. Η οντότητα λοιπών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, σαν σύνολο, τίθεται σε βάσεις γερές και συμπαγείς, ικανή πλέον να αντιμετωπίσει δυναμικά κάθε πρόβλημα και πρόκληση, θέτοντας τέρμα στη διαίρεση της Ευρωπαϊκής ηπείρου και βαδίζοντας σταθερά προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση.

A. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

I. Κοινή Εξωτερική Πολιτική Και Πολιτική Ασφαλείας

Οι πρώτες συζητήσεις για την Ευρωπαϊκή πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ) ξεκίνησαν το 1950 και υλοποιήθηκαν μόλις στο τέλος του 1970. Από τότε χρονολογούνται οι πρώτες προσπάθειες των κρατών - μελών να εναρμονίσουν τις θέσεις τους στα διεθνή θέματα. Τον Ιούλιο του 1987 τέθηκε σε εφαρμογή η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) και η ΕΠΣ αποτέλεσε μέρος του κειμένου της, χωρίς όμως μέχρι σήμερα να επιτευχθεί αυτή η ένωση (πολιτική).

Σήμερα όμως, με δεδομένες τις ραγδαίες εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη και τον επικίνδυνο πολλαπλασιασμό των κινδύνων συγκρούσεως, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Μάαστριχτ απασχολήθηκε για πρώτη φορά με την κοινή (και όχι ενιαία) εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας και δεσμεύτηκε για αυτήν με την υπογραφή της Συνθήκης. Η δέσμευση του αυτή φαίνεται:

- I. στην κοινή δήλωση των 12, οι οποίοι αποφάσισαν να ιδρύσουν την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου μεταξύ άλλων δηλώνουν «... ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να εφαρμόσουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, που συμπεριλαμβάνονται την εν καιρώ διαμόρφωση μιας κοινής πολιτικής, η οποία μπορεί να σε δεδομένη στιγμή να οδηγήσει σε κοινή άμυνα, ενισχύοντας έτσι την Ευρωπαϊκή ταυτότητα και ανεξαρτησία για την προαγωγή της ειρήνης, της ασφάλειας και της προόδου στην Ευρώπη και ανά την υφήλιο...»
- II. στις κοινές διατάξεις «Η Ένωση θέτει ως στόχους... να επιβεβαιώσει την ταυτότητα της στη διεθνή σκηνή, ιδίως με την εφαρμογή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα...»
- III. ομοίως σε κοινές διατάξεις « Η Ένωση μεριμνά ειδικότερα για την συνοχή του συνόλου της εξωτερικής της δράσης στα πλαίσια των πολιτικών της στον τομέα των εξωτερικών μερικών σχέσεων, της ασφάλειας, της οικονομίας και της ανάπτυξης...»

Με την δέσμευσή τους αυτή οι 12 αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων αναλαμβάνουν να δώσουν στην Κοινότητα την δική της πολιτική ταυτότητα .

II. Η Ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με την υπογραφή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το 1986 τα κράτη - μέλη της ΕΟΚ ανέλαβαν την υποχρέωση έως τις 31 - 12 - 1992 να δημιουργήσουν ένα ενιαίο χώρο , χωρίς εσωτερικά σύνορα μεταξύ τους , εντός του οποίου θα εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων των εμπορευμάτων , των υπηρεσιών και των κεφαλαίων . Όσον αφορά Δε την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων , υπηρεσιών και κεφαλαίων , αυτή σχετίζεται άμεσα με την ολοκλήρωση της Εσωτερικής Αγοράς της ΕΟΚ και άμεσα με την Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) , ενώ αντίθετα η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σχετίζεται άμεσα με την θέληση των 12 να δημιουργήσουν την «Ευρώπη των Πολιτών» και να προωθήσουν την ιδέα του «Πολίτη της ΕΟΚ ».

Έτσι λοιπόν θεσπίζεται , για πρώτη φορά, η ιθαγένεια της Ένωσης και δημιουργείται πραγματικά με τη νέα Συνθήκη η «Ευρωπαϊκή ιθαγένεια», η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του πολίτη της Ένωσης (του Ευρωπαϊκού Πολίτη). Αυτό το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του Ευρωπαϊκού Πολίτη περιλαμβάνει όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από την ιδιότητα του πολίτη ενός κράτους - μέλους , αλλά και όλα τα ειδικά δικαιώματα του Ευρωπαϊκού Πολίτη , που προκύπτουν από το γεγονός της συμμετοχής της χώρας του στην Κοινότητα. Είναι ευνόητο ότι δεν τίθεται θέμα κατάργησης της εθνικότητας των Πολιτών της Κοινότητας , απλώς ταυτόχρονα θα είμαστε και πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

III. Η Ομογένεια και Ισορροπία στην Οικονομική, Πολιτική και Πολιτιστική ανάπτυξη της κοινότητας - Διεύρυνση της κοινότητας

Με την Συνθήκη του Μάαστριχτ διευρύνονται οι αρμοδιότητες της Κοινότητας σε ορισμένους τομείς , με την προοπτική της υλοποίησης της μεγάλης εσωτερικής αγοράς, στο πλαίσιο της ισορρόπησης της κοινής πολιτικής και δράσης της Κοινότητας , πάντοτε τηρούμενης της βασικής αρχής για την ισορροπία της Ένωσης δηλ. της αρχής της επικουρικότητας. Η αρχή της επικουρικότητας συνίσταται στην ιδέα ότι το κράτος πρέπει να απέχει από την επιδίωξη σκοπού ο οποίος μπορεί να επιδιωχθεί καλύτερα από την ιδιωτική δραστηριότητα , δηλαδή η ιδιωτική δραστηριότητα στην κοινωνία είναι προσφορότερη από την δημόσια για την επιδίωξη του κοινωνικού συμφέροντος και μόνο επικουρικά προς την ιδιωτική μπορεί να αναπτυχθεί η δημόσια . Ειδικά τονίζεται ότι ανοίγεται « . . . νέα φάση στη διαδικασία μιας διαρκώς στενότερης Ένωσης των λαών της Ευρώπης , στην οποία οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν κοντά στους πολίτες . . . » Με άλλα λόγια Η Κοινότητα δεν καθορίζει μόνη της τις αρμοδιότητές της , αλλά ενεργεί μόνο στους τομείς που της αναθέτουν τα κράτη - μέλη. Με την αρχή αυτή αποκλείστηκε η λειτουργία ενός κοινοτικού υπερκράτους .

Η νέα συνθήκη συμπληρώνει τις ήδη υπάρχουσες διατάξεις για τις αρμοδιότητες της Κοινότητας στους ακόλουθους τομείς:

- I. κοινωνικός τομέας
- II. οικονομική και κοινωνική συνοχή
- III. έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη
- IV. περιβάλλον

Επίσης η Συνθήκη αναφέρεται για πρώτη φορά στην δράση της Κοινότητας στους εξής τομείς:

- I. βιομηχανία
- II. μεγάλα διευρωπαϊκά δίκτυα
- III. προστασία καταναλωτών
- IV. εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση
- V. υγεία

- πολιτισμός

IV. Η Κοινωνική Πολιτική της Ενωμένης Ευρώπης

Στην Συνθήκη της ΕΟΚ που υπογράφηκε στην Ρώμη , προβλέφθηκε ότι « τα κράτη - μέλη συμφωνούν περί της ανάγκης να προαγάγουν την βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας του εργατικού δυναμικού κατά τρόπο που να επιτρέπει την εναρμόνισή τους με στόχο την πρόοδο» . Η συνεργασία αυτή μεταξύ των κρατών-μελών στον κοινωνικό τομέα αφορούσε κυρίως τα εξής θέματα:

- I. την απασχόληση,
- II. το εργατικό δυναμικό και τους όρους εργασίας ,
- III. την επαγγελματική εκπαίδευση και επιμόρφωση,
- IV. την προστασία κατά των επαγγελματικών ατυχημάτων και ασθενειών ,
- V. την υγιεινή της εργασίας ,
- VI. το συνδικαλιστικό δικαίωμα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων.

Από τότε επιβεβαιώθηκε πολλές φορές και ριζώθηκε στην συνείδηση των οραματιστών της Ενωμένης Ευρώπης ότι η πραγματοποίηση της εσωτερικής αγοράς είχε και την κοινωνική της πλευρά , διότι πίστευαν ότι η κοινωνική συναίνεση ασκεί ευεργετική επίδραση στην οικονομία , στον κοινοτικό χώρο και κάθε κράτος - μέλος.

Παρά ταύτα η έγκριση του Χάρτη των εργαζόμενων συνάντησε σοβαρές αντιδράσεις και από το Ηνωμένο Βασίλειο. Έτσι , ύστερα από δυσκολίες εγκρίθηκε ο Κοινωνικός Χάρτης το Δεκέμβριο του 1989 από τα 11 κράτη - μέλη της Κοινότητας . Αλλά και πάλι η εφαρμογή του συνάντησε αντιθέσεις από τα κράτη - μέλη , διότι προτάσεις της Επιτροπής για τον κοινωνικό τομέα (πλην εκείνων που αφορούν την υγεία και την ασφάλεια στον τόπο της εργασίας) έπρεπε να εγκριθούν με ομοφωνία από το Συμβούλιο , που αυτή δεν επιτυγχανόταν . Έτσι κανένα σημαντικό κείμενο από αυτά που προέβλεψαν οι διατάξεις του Χάρτη δεν εγκρίθηκε .

Για τον λόγο αυτό οι εκπρόσωποι των εταίρων προσανατολίστηκαν κατά την συνάντησή τους στο Μάαστριχτ στα εξής κυρίως:

- I. Στην καλύτερη λειτουργία μηχανισμού λήψης αποφάσεων με επέκταση και σε άλλα θέματα της δυνατότητας λήψης της απόφασης με ειδική πλειοψηφία από το Συμβούλιο και με την συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη νομοθετική διαδικασία (διαδικασία συναπόφασης).
- II. στον προσδιορισμό στόχων και έκτασης της κοινωνικής πολιτικής της Κοινότητας , με βάση την αρχή της επικουρικότητας όσον αφορά τις αρμοδιότητες της Κοινότητας.

V. Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις

Η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση , πέρα από τα μεγάλα θέματα της οικονομικής και νομισματικής ένωσης και της εξωτερικής πολιτικής και της κοινής ασφάλειας , που απαιτεί τη σύγκλισή τους , απαιτεί τη σύγκλισή τους και σε ένα τρίτο θέμα , το οποίο να μην δεν πολυσυζητήθηκε , πλην όμως είναι ένα θέμα ιδιαίτερης πολιτικής ευαισθησίας , το ζήτημα των εσωτερικών υποθέσεων και απονομής δικαιοσύνης εντός των ορίων κάθε κράτους - μέλους της Κοινότητας .

Η Συνθήκη για την Ένωση προβλέπει ενισχυμένη συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Για να εξασφαλιστεί η πραγματοποίηση των στόχων αυτών της Ένωσης και ιδίως της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων , με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας , τα κράτη - μέλη θεωρούν τους παρακάτω τομείς ως θέματα κοινού ενδιαφέροντος :

- I. πολιτικής ασύλου

- II. κανόνων που διέπουν τη διέλευση των προσώπων από τα εξωτερικά σύνορα των κρατών - μελών και άσκησης των σχετικών ελέγχων
- III. πολιτικής όσον αφορά τη μετανάστευση και τους υπηκόους τρίτων χωρών , δηλ.:
- προϋποθέσεων εισόδου και κυκλοφορίας των υπηκόων τρίτων χωρών στο έδαφος των κρατών - μελών ,
 - προϋποθέσεων διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών στο έδαφος των κρατών - μελών , συμπεριλαμβανομένης της συνένωσης των οικογενειών και της πρόσβασης στην εργασία ,
 - καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης , διαμονής και εργασίας υπηκόων τρίτων χωρών στο έδαφος των κρατών - μελών ,
- IV. καταπολέμησης της τοξικομανίας
- V. καταπολέμησης της απάτης διεθνούς κλίμακας
- VI. δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις
- VII. δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις
- VIII. τελωνιακής συνεργασίας
- IX. αστυνομικής συνεργασίας για την πρόληψη και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας , του λαθρεμπορίου , ναρκωτικών και άλλων σοβαρών μορφών διεθνούς εγκληματικότητας , συμπεριλαμβανομένων , εν ανάγκη ορισμένων πτυχών τελωνιακής συνεργασίας σε συνδυασμό με τη διοργάνωση , σε επίπεδο Ένωσης ενός συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών στα πλαίσια Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας , επονομαζόμενης EUROPOL .

B. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ολοκλήρωση της διαδικασίας για την ολοκλήρωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς επιταχύνεται (σταδιακά) με την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, γι' αυτό και ένα σημαντικό τμήμα της Συνθήκης αφορά αυτήν .

Νομισματική Ένωση είναι η μεταρρύθμιση των νομισματικών σχέσεων ανάμεσα στα κράτη - μέλη. Σημαίνει δημιουργία Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας , η οποία θα έχει πλήρη ανεξαρτησία από την πολιτική εξουσία , δηλαδή απώλεια του προνομίου των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών να εκδίδουν νόμισμα που να κυκλοφορεί νόμιμα στην επικράτεια της δικαιοδοσίας τους . Σημαίνει επίσης δημιουργία ενιαίου νομίσματος και απώλεια της αυτονομίας των κρατών - μελών στην άσκηση της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής τους.

Οικονομική Ένωση είναι «ο στενός δεσμός των οικονομικών πολιτικών των κρατών - μελών στην εσωτερική αγορά, καθώς και ο καθορισμός κοινών στόχων». Για να εξασφαλιστεί ο στενότερος αυτός συντονισμός της οικονομικής πολιτικής των κρατών - μελών υιοθετείται μια διαδικασία πολυμερούς εποπτείας , σύμφωνα με την οποία το Συμβούλιο, βάσει εκθέσεων που υποβάλλει η Επιτροπή , παρακολουθεί τις οικονομικές εξελίξεις σε κάθε κράτος - μέλος στην Κοινότητα , καθώς και την συνέπεια της οικονομικής πολιτικής προς τους γενικούς προσανατολισμούς που έχει θέσει η Ένωση. Η χάραξη επομένως της εθνικής οικονομικής πολιτικής αφήνεται στην αρμοδιότητα των κρατών - μελών (αρχή της επικουρικότητας), σε αντίθεση με την πολιτική για την νομισματική ένωση

Οι σχετικές διατάξεις της Συνθήκης θέτουν σε εφαρμογή μια προοδευτική μεν αλλά αμετάκλητη διαδικασία , η οποία περιλαμβάνει τρία στάδια προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η Ένωση . Το σύμβολο της Ευρωπαϊκής ενοποίησης είναι το ενιαίο νόμισμα , το ECU , (η νέα ευρωπαϊκή λογιστική μονάδα), το οποίο θα υποκαταστήσει τα εθνικά νομίσματα των κρατών - μελών , που κατά το χρονικό σημείο της έναρξης του τρίτου σταδίου θα πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις συμμετοχής .

Οι βασικές αρχές της ONE:

- I. Τα κράτη - μέλη της Κοινότητας επιδιώκουν , σύμφωνα με τους όρους και το χρονοδιάγραμμα της Συνθήκης , τη θέσπιση μιας οικονομικής πολιτικής , η οποία θα βασίζεται στο στενό συντονισμό της πολιτικής των κρατών - μελών στην εσωτερική

- αγορά και στους κοινά καθοριζόμενους στόχους, στο πλαίσιο πάντοτε των αρχών της οικονομίας της ανοιχτής αγοράς και του ελεύθερου ανταγωνισμού .
- II. Παράλληλα , και σύμφωνα με τους όρους , το χρονοδιάγραμμα και τις διαδικασίες της Συνθήκης , τα κράτη - μέλη θα καθορίζουν αμετάκλητες συναλλαγματικές ισοτιμίες γεγονός που θα οδηγήσει στην καθιέρωση ενός ενιαίου νομίσματος , του ECU , και στον καθορισμό και την άσκηση ενιαίας νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, με πρωταρχικά στόχο τη διατήρηση σταθερότητας των τιμών , αλλά και την υποστήριξη των γενικών οικονομικών πολιτικών στην Κοινότητα , σύμφωνα πάντα με την αρχή της οικονομίας της ανοιχτής αγοράς και του ελεύθερου ανταγωνισμού.
- III. Οι Παραπάνω δράσεις των κρατών - μελών της Κοινότητας προϋποθέτουν την τήρηση των
- ακολούθων κατευθυντήριων αρχών:
 - σταθερές τιμές
 - υγιή δημόσια οικονομικά
 - υγιής νομισματικές συνθήκες
 - σταθερό ισοζύγιο πληρωμών
- IV. Ιδρύεται , με τις διαδικασίες που προβλέπει η Συνθήκη , ένα Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και μία Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) . Αυτές θα ενεργούν μέσα στα όρια των εξουσιών που τίθενται από την Συνθήκη και από τα προσαρτημένα σε αυτήν καταστατικά του ΕΣΚΤ και ΕΚΤ . Επίσης ιδρύεται Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων , που θα δρα μέσα στα όρια εξουσιών της παρούσας Συνθήκης και του προσαρτημένου σε αυτήν σχετικού Καταστατικού.

Τα αποτελέσματα της ONE:

- I. Η ONE θα δώσει τη δυνατότητα βελτίωσης των οικονομικών επιδόσεων στο σύνολο της επικράτειας της Κοινότητας , χάρη στη σύγκλιση της οικονομικής πολιτικής των κρατών - μελών για μεγαλύτερη σταθερότητα των τιμών και μεγαλύτερη ανάπτυξη , που θα συμβάλει στη δημιουργία περισσότερων θέσεων απασχόλησης .
- II. Η ONE και το ECU θα δώσουν στην Κοινότητα τα μέσα να επηρεάσει τις εξελίξεις στο διεθνές νομισματικό σύστημα προς την κατεύθυνση της μεγαλύτερης σταθερότητας , αφού η οικονομία των κρατών - μελών Δε θα εξαρτάται τόσο άμεσα από τις διακυμάνσεις της ισοτιμίας του δολαρίου .
- III. Η ONE θα ενισχύσει την συνοχή της Κοινότητας και θα δώσει τη δυνατότητα σε αυτήν να διαδραματίσει σημαντικότερο ρόλο στη διεθνή σκηνή και να ανταποκριθεί ικανοποιητικότερα στις ελπίδες και προσδοκίες που τρέφουν απέναντί της οι χώρες οι χώρες του Νότου .

Οι κυβερνήσεις των 12 ανέλαβαν λοιπόν την δέσμευση ότι η Κοινότητα θα εισέλθει οριστικά και αμετάκλητα στο τρίτο στάδιο της ONE το αργότερο μέχρι την 1-1-1999, δεδομένου ότι και το Ηνωμένο Βασίλειο δέχθηκε μεν τον αμετάκλητο χαρακτήρα της διαδικασίας αυτής , αλλά κράτησε επιφυλάξεις μόνο ως προς την χρονική στιγμή της συμμετοχής του στη ζώνη του ενιαίου νομίσματος . Η ONE θα επιτευχθεί προοδευτικά σε τρία στάδια , ούτως ώστε τα κράτη - μέλη να προσαρμόσουν προοδευτικά την πολιτική τους στις απαιτήσεις της Κοινότητας . Οι στόχοι της ONE θα επιτευχθούν κατά 3 στάδια:

I. Σύγκλιση των Οικονομιών

Κριτήρια σύγκλισης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και το συνημμένο πρωτόκολλο .

- I. Σταθερότητα τιμών με χαμηλότερο ρυθμό πληθωρισμού
- II. Ο πληθωρισμός (δείκτης τιμών καταναλωτού) δεν μπορεί να υπερβαίνει το μέσο όρο των τριών καλύτερων σε επιδόσεις κρατών - μελών περισσότερο από 1, 5 ποσοστιαία μονάδα.
- III. Χαμηλά , διεθνώς ανταγωνιστικά επιτόκια

IV. Το ονομαστικό μακροπρόθεσμο επιτόκιο δεν μπορεί να υπερβαίνει περισσότερο από 2 μονάδες το μέσο όρο των επιτοκίων των τριών κρατών - μελών με τις καλύτερες επιδόσεις .

V. Δημοσιονομική πειθαρχία

- Δημόσιο έλλειμμα
- Δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 3% του Ακαθαρίστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ, με την εξαίρεση ειδικών περιπτώσεων) .
- Δημόσιο χρέος
- Δεν θα επιτρέπεται να υπερβαίνει το 60 % του Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ) , εκτός αν το δημόσιο χρέος παρουσιάζει τάση μείωσης προς το στόχο του 60 % .

VI. Σταθερότητα νομίσματος

VII. Για 2 χρόνια πριν την εξέταση πρέπει το νόμισμα να συμμετέχει στο μηχανισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και να μην έχει υποτιμηθεί . Η Ελλάδα δεν συμμετέχει ακόμη στο μηχανισμό αυτό.

VIII. Ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη και δημιουργία περισσότερων και ασφαλέστερων θέσεων εργασίας

IX. Με τους πόρους του ταμείου συνοχής και των διαρθρωτικών ταμείων θα πραγματοποιηθούν σημαντικά έργα υποδομής τα οποία θα βελτιώσουν το επίπεδο ζωής και θα αυξήσουν τις θέσεις εργασίας .

X. Όλα αυτά (σύγκλιση οικονομιών) θα έχουν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση (σύγκλιση) του βιοτικού επιπέδου του Ευρωπαϊού Πολίτη.

II. Ενιαία Νομισματική Πολιτική

Στο τελευταίο στάδιο της ONE , η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα είναι υπεύθυνη για τη χάραξη και την άσκηση της νομισματικής πολιτικής , καθώς και για την νομισματική κυκλοφορία στα κράτη - μέλη της Κοινότητας . Για να μπορεί Δε να εφαρμόσει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αυτήν την ενιαία νομισματική πολιτική , αφ ' ενός μεν θα έχει στη διάθεση της όλα τα προνόμια και τα μέσα που απολαμβάνουν οι εθνικές κεντρικές τράπεζες κατά την άσκηση της νομισματικής τους πολιτικής , αφ' ετέρου Δε οι εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών - μελών της Κοινότητας θα χάσουν ένα μέρος των δικών τους προνομίων , τα οποία θα πρέπει να μεταβιβάσουν στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα .

Είναι δε ευνόητο ότι αυτή η παραχώρηση από τα κράτη - μέλη της νομισματικής τους αυτής πολιτικής στο επίπεδο της Κοινότητας θα έχει σαν αποτέλεσμα τη νομισματική ανεξαρτησία της Ευρώπης στο διεθνές πλέον επίπεδο και η οποία σαφώς θα είναι μεγαλύτερη της νομισματικής ανεξαρτησίας, την οποία τυχόν απολαμβάνουν σήμερα, σε διεθνές επίπεδο, τα κράτη - μέλη της κοινότητας, μεμονωμένα.

III. Η Δημιουργία ενός Ενιαίου, Ισχυρού, Σταθερού Ευρωπαϊκού Νομίσματος του ECU.

Επειδή το ECU θα αποτελέσει το ενιαίο νόμισμα της Κοινότητας αφ' ενός και αφ' ετέρου είναι μια νομισματική αξία, ακουστή σε όλους μας προ πολλού, θα πρέπει στο σημείο αυτό να πούμε τι αντιπροσωπεύει σήμερα το ECU και πως θα πραγματοποιηθεί σαν νόμισμα της Ευρώπης.

Σήμερα το ECU ορίζεται σαν «καλάθι νομισμάτων» και η αξία του ισούται με το άθροισμα της αξίας σταθερού ποσού από το νόμισμα κάθε κράτους - μέλους της Κοινότητας. Το ποσό αυτό υπολογίζεται με βάση την οικονομική σημασία του κάθε κράτους - μέλους (δηλ. με το μερίδιό του στο ΑΕΠ της Κοινότητας ή στο εξωτερικό εμπόριο αυτής κ. λπ.). Στη σύνθεση του ECU συμμετέχουν τα νομίσματα των κρατών - μελών της Κοινότητας.

Αφότου ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) και το ECU (1979), είχε προβλεφθεί να επανεξετάζεται, ανά πενταετία, η σύνθεση «του καλάθιού του ECU»,

καθώς επίσης και σε έκτακτες περιστάσεις ή κατά την προσχώρηση άλλων νέων κρατών στην Κοινότητα, οπότε θα συμμετείχαν και νέα νομίσματα και θα έπρεπε να ανατραπεί η σύνθεση αυτή.

Πλην όμως «Οικονομική και Νομισματική Πολιτική» ορίζεται ότι: « Η νομισματική σύνθεση του καλαθιού του ECU Δε μεταβάλλεται». Αυτό σημαίνει ότι με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης δεν επιτρέπεται η είσοδος νέων νομισμάτων στο «καλάθι», ούτε αλλαγή των ποσοτήτων που κάθε νόμισμα συμμετέχει στο «καλάθι».

Με την έναρξη Δε του τρίτου σταδίου της ΟΝΕ, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, με ομόφωνη απόφαση των κρατών - μελών χωρίς παρέκκλιση*, ύστερα από πρόταση της Επιτροπής και διαβουλεύσεις με την ΕΚΤ, θα καθορίσει τις συναλλαγματικές ισοτιμίες που θα ισχύουν αμετάκλητα για τα νομίσματά τους και με τις οποίες θα τα αντικαταστήσει το ECU, το οποίο πλέον θα καταστεί πραγματικό νόμισμα. Η αξία πλέον του ECU θα είναι σταθερή. Αυτό θα αντικαταστήσει στις καθημερινές συναλλαγές τα νομίσματα των κρατών - μελών της Ένωσης με την προβλεπόμενη, όπως είπαμε παραπάνω, σταθερή και αμετάκλητη ισοτιμία, και στο εξής θα κυμαίνεται μόνον ως προς τα νομίσματα εκτός του Συστήματος (δολάριο, γεν κ. λπ.).

Τέλος δε, εκτός από το επίσημο ECU, το οποίο χρησιμοποιείται στο πλαίσιο του ΕΝΣ, είχε γεννηθεί την περασμένη δεκαετία και αναπτύχθει στην Ευρώπη και στον κόσμο, η ιδιωτική αγορά του ECU. Η αγορά αυτή άρχισε αναπτυσσόμενη ήδη από το 1979, όταν κάποιες τράπεζες του Βελγίου άνοιξαν τρεχούμενους λογαριασμούς σε ECU όνομα των οργάνων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στην πορεία το ECU (από το 1982) αναγνωρίστηκε και από νομικής πλευράς σαν ξένο νόμισμα και παράλληλα αναπτύχθηκε μια αγορά χρεογράφων που εκδίδονται σε ECU από τα κράτη - Μέλη, από τρίτες χώρες, από τα όργανα της Κοινότητας ή και από ιδιωτικές επιχειρήσεις, και η οποία συνεχώς διευρύνεται, με αποτέλεσμα να γίνει ένα από τα πλέον σημαντικά ευρωπαϊκά νομίσματα στη διεθνή αγορά χρεογράφων. Πρόσφατα Δε η αγορά αυτή δημιούργησε μια πολύ μακροπρόθεσμη αγορά ομολογιών εκφρασμένων σε ECU. Όλα αυτά βέβαια δείχνουν την εμπιστοσύνη της αγοράς στο συνεχώς διευρυνόμενο μέλλον του ECU.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

Οι Κοινοτικές Συνθήκες είναι κείμενα που δεν διαβάζονται. Τουλάχιστον, όμως είχε οριστικοποιηθεί η Ενιαία Πράξη (που έταξε τον περιλάλητο στόχο «1992») η πάλι η Συνθήκη του Μάαστριχτ (που υποτίθεται ότι δρομολόγησε την καίριας σημασίας ΟΝΕ, εν τέλει όμως υπό άλλη έννοια υπονόμωσε τις πιθανότητες ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού εγχειρήματος), είδαν το φως της δημοσιότητας πλήθος αναλύσεων που ισχυρίζονταν ότι ενημέρωναν για το περιεχόμενο των Συνθηκών. Αυτή τη φορά, τα πράγματα είναι αρκετά διαφορετικά: η διαχείριση της Συνθήκης του Άμστερνταμ έγινε κατά κύριο λόγο δια της σιωπής, δια της παραλείψεως. Η, το πολύ-πολύ, δια της αναφοράς σε εντελώς γενικές γραμμές και κατευθύνσεις - σαν ακόμη να ζούσαμε υπό τις συνθήκες της Διακυβερνητικής. Και ας έχει ήδη τελειώσει προ πολύ η οριστική διατύπωση του επίσημου κειμένου της Συνθήκης.

Βέβαια, πρέπει να το παραδεχτεί κανείς, μέρος της ευθύνης φέρουν οι πρακτικές συνθήκες υπό τις οποίες «έκλεισε» η Συνθήκη του Άμστερνταμ. Συμφωνήθηκαν τη δωδέκατη ώρα τα όσα συμφωνήθηκαν, έμειναν όμως προ τελική γραφή πολλά. Η Συνθήκη, εξάλλου, συντάχθηκε εξ ολοκλήρου στα αγγλικά (original: en διακηρύσσουν όλα τα χαρτιά της Διακυβερνητικής στο τέλος), οπότε επί έξι εβδομάδες «αποκαθίστατο στις υπόλοιπες γλώσσες» τα κείμενα στην τελική τους μορφή. Και όλα τα κείμενα, μην λησμονούμε, θα είναι εξίσου αυθεντικά, έχουν την ίδια ισχύ.

Σε ορισμένα σημεία η Συνθήκη του Άμστερνταμ όπως συμφωνήθηκε, έδινε π. χ. καταλόγους αρμοδιοτήτων η τομέων όπου εφαρμόζετε η μια η άλλη διαδικασία αποφάσεων και όχι πλήρεις νομικές διατάξεις σε λειτουργική μορφή. Συνεπώς, η τελική δουλειά της νομικής διατύπωσης της Συνθήκης -η *toilettte juridique*, όπως λέγετε με τεχνοκρατική τρυφερότητα- προχώρησε αυτή τη φορά σε βάθος χωρίς προηγούμενο στην κοινοτική εμπειρία.

Ας σημειωθεί ότι αυτό το στοιχείο της αβεβαιότητας σημαντικών σημείων είναι γενικό φαινόμενο στη σημερινή πρακτική της Ένωσης. Δείτε το παράδειγμα της Συνθήκης του Σένγκεν, που ξεκίνησε για την επικύρωση της από τη βουλή των Ελλήνων και τα λοιπά κοινοβούλια με ελληνικό κείμενο που - μιλώντας για την εισαγωγή ελέγχων στα σύνορα σε περίπτωση διασάλευσης της δημόσιας τάξεως η ύπαρξης κινδύνου εθνικής ασφάλειας ενός κράτους -αναφερόταν σε «σύμφωνη γνώμη» των άλλων κρατών - μελών. Τελικά όμως επικυρώθηκε κείμενο που έλεγε «κατόπιν διαβούλευσης». Ορθότερα, αφού στο γαλλικό, π. χ. κείμενο διαβάζουμε «*apres consultation*».]

Όμως, καθώς τα κείμενα υπάρχουν για να διαβάζονται, αξίζουν μερικές ματιές από κοντά στην ίδια τη Συνθήκη του Άμστερνταμ υπό τύπον περιήγησης /tour guide σε μερικά τουλάχιστον σημεία αυτού του θεμελιώδους για τη συνέχεια των ευρωπαϊκών πραγμάτων κείμενο. Γιατί, ό, τι κι αν ακούσαμε και διαβάσαμε για τη Συνθήκη - ό, τι κι αν ακούσαμε και διαβάσαμε για τις προπαρασκευαστικές εργασίες και τις διαπραγματεύσεις της Διακυβερνητικής, ότι κι αν δεν ακούσαμε και διαβάσαμε παρά μόνον υπαινικτικά στις εβδομάδες μετά την κορυφή του Άμστερνταμ- δεν έδωσαν μια αξία λόγου ιδέα για το τι αντιπροσωπεύει η Συνθήκη. Η οποία πιθανόν να αποδειχθεί τελικώς όσο σημαντική για την εξέλιξη της Ε. Ε. υπήρξε και η αρχική Συνθήκη ΕΟΚ. Οι δυνατότητες που ανοίγει η Συνθήκη του Άμστερνταμ, αξιοποιούμενες από την πολιτική βούληση, την ευρηματικότητα της νομολογίας κ. λ. π. , μπορούν πράγματι να οδηγήσουν σε κάτι τόσο απρόσμενο και καινούργιο και σημαντικό για τις διεθνείς σχέσεις όσο η σαραντάχρονη Συνθήκη της Ρώμης με βάση την οποία δημιουργήθηκε (μέχρι το Μάαστριχτ) το κοινοτικό οικοδόμημα.

Θα σταθούμε στην συνέχεια σε τρία σημεία της Συνθήκης, στην ιδιαίτερη σημασία που αποδίδει στην ανάδειξη μηχανισμών προστασίας ανθρώπινων δικαιωμάτων και ελευθεριών (Α) στη διπλή αρχή της επικουρικότητας και της αναλογικότητας (Β) και, τέλος,

στη δυνατότητα στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων μόνο κρατών μελών μέσω της «ευελιξίας».

A. ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ.

Ήδη πριν τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η Ε. Ε. είχε αρχίσει να ασχολείται με το ζήτημα της εγγύησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Μετά την απόφαση του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, με αφορμή ακριβώς τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (απόφαση που υπήρξε το αντίστοιχο του γαλλικού και δανικού δημοψηφίσματος ως ουσιαστική επικύρωση του Μάαστριχτ, με νομικά σημαντικές όμως επιφυλάξεις) είναι φανερό ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση κάνει ότι είναι δυνατόν για να αποδείξει ότι κινείται υπό την σκέπη αξιόπιστων συστημάτων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Με την τροποποίηση του προοιμίου και του άρθρου ΣΤ της ΣΕΕ ανάγονται ρητά σε αρχές της Ένωσης η ελευθερία, η δημοκρατία, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών και το κράτος δικαίου. Τις αρχές αυτές πρέπει να σέβεται όποιο κράτος υποβάλει αίτηση ένταξης στην Ένωση.

Πιο συγκεκριμένα, εντάσσονται στην κοινοτική έννομη τάξη τόσο τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης της Ρώμης (4 Νοεμβρίου 1950), που ήδη είχε προνοήσει να εντάξει η Συνθήκη του Μάαστριχτ, όσο και τα κοινωνικά δικαιώματα του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού χάρτη του Τουρίνου (18 Οκτωβρίου 1961) και του Κοινοτικού χάρτη θεμελιωδών Κοινωνικών δικαιωμάτων των Εργαζόμενων (1989). Παράλληλα με τις «κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών - μελών», τα παραπάνω ανάγονται σε γενικές αρχές του κοινοτικού δίκαιου στις οποίες βασίζετε η Ε. Ε.: πάλι βέβαια η πολυεπίπεδη αυτή κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών θα κριθεί υπό το φακό των εθνικών συνταγματικών απαιτήσεων (τουλάχιστον του Bundesverfassungsgericht. . .), όμως παρέχονται όσο τον δυνατόν πληρέστερα πολεμοφόδια στους υπερασπιστές της κοινοτικής έννομης τάξης έναντι όσων έμπρακτα αμφισβητούν την μετεξέλιξη της ευρωπαϊκής οντότητας, για την οποία αρχικά ίσχυε προπαντός η αρχή ειδικότητας, των ειδικών (μόνον) αρμοδιοτήτων, του αυστηρού *ultra vires*, προς μια Ένωση που (ήδη επί Μάαστριχτ) διακηρυκτικά και όχι απλώς νομολογιακά διαθέτει [όλα] «τα μέσα που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων της και την εφαρμογή των πολιτικών της».

Τελικά όμως η πολιτική (και όχι νομική) «εγγύηση» που παρέχεται για το ότι η Ε. Ε. δεν θα μετεξελιχθεί σε κράτος απορροφώντας ότι αξίζει από την κυριαρχία των μελών της είναι η ρήτρα (παράγραφος 3 του άρθρου ΣΤ) περί σεβασμού της εθνικής ταυτότητας των κρατών-μελών, ρήτρα που η Συνθήκη του Μάαστριχτ εξειδίκευε («των οποίων τα κυβερνητικά συστήματα βασίζονται στις δημοκρατικές αρχές») αλλά τώρα τίθεται χωρίς παρόμοια εξειδίκευση / επιφύλαξη. Θα είναι εξόχως ενδιαφέρον να δει κανείς πως θα μονολογηθεί τελικά η ρήτρα αυτή άμα το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θελήσει να δώσει ουσιώδεις εγγυήσεις, προκειμένου να ξεφοβίσει τους Ευρωσκεπτικιστές.

I. CAPITIS DEMINUTIO σε σύγχρονη έκδοση.

Όμως εκείνο που αποτελεί την πραγματική καινοτομία της Συνθήκης του Άμστερνταμ είναι ότι η παράβαση των αναγόμενων σε αρχές της Ένωσης αποκτά εφεξής άμεσες και ρητά ρυθμιζόμενες συνέπειες. Ειδικά προστιθέμενο άρθρο στην ΣΕΕ (Στα) προβλέπει την ανάληψη δράσης για την περίπτωση παραβίασης από κράτος-μέλος των αρχών αυτών. Απηχώντας την κατά καιρούς επανερχόμενη συζήτηση για το ενδεχόμενο «αποβολής» κράτους-μέλους, κυρίως όμως (για να είμαστε πρακτικά / πολιτικά ειλικρινείς) λόγω της σχεδιαζόμενης διεύρυνσης προς Ανατολάς, προς χώρες δηλαδή που επί δεκαετίες, τουλάχιστον, δεν είχαν υπέρ αυτών το τεκμήριο του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, η ρύθμιση αυτή προβλέπει, έπειτα από διαδικασία ακροάσεως και αίτημα του ενός τρίτου των κρατών-μελών η της Επιτροπής, την «αναστολή ορισμένων δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από την Συνθήκη ως προς το εν λόγω κράτος, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ψήφου του κράτους αυτού στο Συμβούλιο».

Η διαπίστωση ότι ένα κράτος-μέλος παραβιάζει «διαρκώς και σοβαρά» τις αρχές της Ένωσης γίνεται από τους αρχηγούς κυβερνήσεων και κρατών με ομοφωνία προκειμένου

έμπρακτα να σηματοδοτηθεί η πολιτική βαρύτητα της κινήσεως αυτής. Όμως οι συνέπειες καθορίζονται από το (απλό) Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία, με σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: οι ψήφοι ανασταθμίζονται ώστε να εξαιρεθούν εκείνες του περιου ο λόγος κράτους-μέλους, ενώ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει με διπλά ενισχυμένη πλειοψηφία (2/3 των ψηφισάντων, πάντως πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών). Βέβαια, το Συμβούλιο υποχρεούται ρητώς να «λάβει υπόψη τις συνέπειες της αναστολής στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις φυσικών και νομικών προσώπων», δηλαδή αναγνωρίζεται πάλι ο εντελώς έκτακτος χαρακτήρας της ρύθμισης και υπενθυμίζεται το αυτονόητο: ότι μια τέτοια κίνηση θα δημιουργηθεί έναν πραγματικό νομικό λαβύρινθο.

Το πολιτικά δυσχερέστερο σημείο του όλου συστήματος, πάντως, αποτελεί η ρήτρα σύμφωνα με την οποία- σε περίπτωση που αναγγέλλεται η *capitis deminutio* εις βάρος κράτους - μέλους « οι υποχρεώσεις του βάσει της Συνθήκης εξακολουθούν να δεσμεύουν αυτό το κράτος-μέλος». Θα είναι πολύ ενδιαφέρον να δει κανείς τη ρήτρα αυτή να λειτουργεί παράλληλα με το *consensus contrarius* του γενικού Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου: δεν είναι, Δε, το Κοινοτικό Δίκαιο στις στιγμές των ορίων του Διεθνές Δίκαιο; Ένα είναι το βέβαιο: αν αυτό το πλέγμα ρυθμίσεων επιδιωχθεί να εφαρμοσθεί προς τα μέλη που θα προκύψουν από το νέο κύκλο διεύρυνσης (αν ποτέ προκύψει, τελικά διεύρυνση), είναι περίπου βέβαιο ότι θα υπάρξουν βίαιες αντεγκλήσεις και καταγγελίες νεοαποικιοκρατίας.

II. Η Αναζήτηση της Ισότητας.

Η υπερχειλής αυτή αναφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα εξειδικεύεται στη Συνθήκη του Άμστερνταμ προς μια σειρά από κατευθύνσεις. Η πρώτη, έκπαλαυ γνώριμη από τη νομολογία και τη νομοθετική πρακτική της Ε. Κ. ύστερα της Ε. Ε. είναι η ισότητα ανδρών και γυναικών. Ήδη η ισότητα των φυλών έρχεται να προστεθεί στον κατάλογο των στόχων που (κατά το άρθρο 2 της Συνθήκης Ε. Κ. όπως τροποποιήθηκε) «προάγει» η Κοινότητα. Κυρίως όμως επιτυγχάνει μια ακροτελεύτια παράγραφο στο άρθρο 3 ΣΕΚ που εξειδικεύει τους στόχους της ΣΕΚ σε δραστηριότητες: η παράγραφος αυτή αναφέρει ότι σε όλες αυτές τις δραστηριότητες -από την κοινή εμπορική πολιτική και την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων υπηρεσιών και κεφαλαίων μέχρι την προστασία του καταναλωτή και την πολιτική περιβάλλοντος, από την κοινή αγροτική πολιτική μέχρι την πολιτική έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης- « η Κοινότητα επιδιώκει να εξαλειφθούν οι ανισότητες και να προαχθεί η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών». Ένας μείζων κύκλος, που ξεκίνησε κάπου με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου στην υπόθεση Defrenne για το συνταξιοδοτικό καθεστώς των γυναικών, ολοκληρώνεται σήμερα για το κοινοτικό σύστημα το οποίο επενδύει στην ισότητα των φύλων, σε μια πρόδηλη προσπάθεια να πλησιάσει συγκεκριμένες ανάγκες και ευαισθησίες των ευρωπαϊκών πολιτών.

Οι γενικές αυτές ρήτρες αποκτούν λειτουργικό περιεχόμενο με την προσθήκη νέου άρθρου 6^A στην ΣΕΕ, όπου προνοείται «κατάλληλη δράση» (αποφασιζόμενη βέβαια με ομοφωνία και περιοριζόμενη, αυτονόητο άλλωστε, από τα όρια των εξουσιών που έχουν δοθεί στην Ένωση) για την καταπολέμηση κάθε διακρίσεως «λόγο φύλου, φυλετικής και εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού». Η λογική αυτή της θετικής δράσεως που υπερβαίνει κατά πολύ την παραδοσιακή καταπολέμηση των διακρίσεων με απαγορευτικούς κανόνες, θυμίζει έντονα την αμερικανική εμπειρία στράτευσης κατά των διακρίσεων: ενώ, δε, όπως είδαμε, η αντίθεση στις διακρίσεις ανδρών - γυναικών έχει βαθύτερη προϊστορία στο κοινοτικό σύστημα, ενώ η πάλη κατά των φυλετικών / εθνοτικών διακρίσεων δεν είναι δύσκολο να κατανοηθεί ότι έχει οξεία επικαιρότητα τα τελευταία χρόνια, η δε ένταξη των αναπήρων / μειονεκτούντων ατόμων κρίθηκε από νωρίς στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής (και του Κοινωνικού Ταμείου) ότι έχει και οικονομική και κοινωνική προτεραιότητα, η εναντίωση κατά των διακρίσεων λόγω ηλικίας, λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων και λόγω γενετήσιου προσανατολισμού (*sexual preference* λέει το αγγλικό πρωτότυπο κείμενο, δίνοντας στο επιχείρημα μια πολύ πιο βολονταριστική κατεύθυνση, μια κατεύθυνση επιλογής) είναι εν πολλοίς νέα για την Ένωση. Πρόκειται, βέβαια, για γενική εξουσιοδοτική ρήτρα, που τώρα θα πρέπει να δούμε τι περιεχόμενο θα λάβει: η ευρύτητα, όμως, των περιπτώσεων που προσπαθεί να καλύψει, η περίπου καθολικότητα που επιδιώκεται στην μάχη κατά των αποκλεισμών και η ένταξη της *positive action* στη λογική των ανθρώπινων δικαιωμάτων εισάγει (η επιχειρεί να εισάγει) μια ολότελα νέα λογική στην Ένωση. NOVUM.

Τα πράγματα γίνονται ακόμη πιο συγκεκριμένα με Δήλωση στη τελική Πράξη της Συνθήκης του Άμστερνταμ για μια κατηγορία ατόμων, από εκείνα για τα οποία προνοείτε το ενδεχόμενο θετικής κοινής δράσης: τους ανάπηρους, που όμως εδώ εμφανίζονται με την πολιτικώς ορθή διατύπωση, των «προσώπων» (η ατόμων;) ειδικών αναγκών» τους. Η Δήλωση καθεαυτή δεν δημιουργεί νομική δέσμευση: φωτίζει όμως τη νομολογιακή προσέγγιση του συστήματος αποτελεσματικής προστασίας των συμφερόντων των αναπήρων στο «τεχνικό» παράγωγο δίκαιο. Η Ε. Ε. μετά τον Άμστερνταμ και η Ελλάδα.

III. Από την Ισότητα στην Ιδεολογικοποίηση.

Το θέμα των δικαιωμάτων και ελευθεριών χρησιμοποιείτε όμως, φρονούμε, και για να προσδώσει μιαν ιδεολογικοποίηση στο σύστημα των Συνθηκών μετά το Άμστερνταμ. Το πιο χαρακτηριστικό σημείο είναι εν προκειμένω η ιδιαίτερα ευρεία κατοχύρωση της ανεξίτηρης. Πάλι με Δήλωση στη Τελική Πράξη, άρα πάλι με θολή τη νομική χρησιμότητα, η Ένωση διακηρύσσει την απόλυτη ουδετερότητα της («σέβεται και δεν προδικάζει») έναντι των μορφών θρησκευτικής έκφρασης. Η διατύπωση που έχει προκριθεί είναι ιδιαίτερα ευρεία, καθώς μνημονεύονται ως προστατευόμενες, τυγχάνοντας σεβασμού, «εκκλησίες, θρησκευτικές ενώσεις η κοινότητες», πράγμα που προδήλως φιλοδοξεί να καλύψει κάθε είδους θεσμοποιημένη και συλλογική έκφραση θρησκευτικού αισθήματος. Η Δήλωση προνοεί βέβαια, να διευκρινίσει ότι η κατοχύρωση αυτή παρέχεται σε εκείνες τις εκκλησίες κ. λ. π. που το καθεστώς που τους αναγνωρίζουν τα κράτη - μέλη: στην πρακτική βέβαια, αυτό σημαίνει μια τάση επέκτασης της έννοιας της αναγνωρισμένης στις διάφορες χώρες εκκλησίας, εξ οσμώσεως και μέσα από την διακηρυσσόμενη έκφραση «σεβασμού» της Ένωσης. Και όλα αυτά, μάλιστα, ενώ δεν είναι προφανές το λειτουργικό ενδιαφέρον που μπορεί να έχει η αναγνώριση / διακήρυξη της θρησκευτικής ελευθερίας στο πλαίσιο (διευρυμένο έστω) δράση της Ε. Κ. /Ε. Ε.

Να σημειωθεί μάλιστα ότι η σχετική Δήλωση επεκτείνει την κάλυψη που παρέχει στις εκκλησίες και στο καθεστώς «φιλοσοφικών και μη θρησκευτικών ενώσεων», προβαίνοντας σε μια γενικότερη διακήρυξη σεβασμού προς τις ατομικές πεποιθήσεις που ξεπερνά τα όρια της πρακτικής αρκετών από τα κράτη-μέλη. Αν μάλιστα κανείς διαβάσει αυστηρά το ελληνικό κείμενο («η Ένωση σέβεται επίσης. . .»), διερωτάται αν η αναγνώριση των φιλοσοφικών και συναφών πεποιθήσεων (που μπορεί να εξικνούνται από την μασονία και το θεοσοφισμό μέχρι τις διάφορες αποκρυφιστικές ομάδες που θάλλουν τελευταίως) γίνεται υπό την αίρεση του σεβασμού τους ήδη από τα κράτη-μέλη (το αγγλικό κείμενο αναφέρει «equally», το γαλλικό «egalement», εισάγοντας μια βάση για να θεωρήσει κανείς ότι η αναγνώριση αυτή υπάγεται στις ίδιες προϋποθέσεις με τον σεβασμό των εκκλησιών), η μήπως η αναγνώριση γίνεται ακόμη πιο απόλυτα, χωρίς προϋποθέσεις.

Η συζήτηση ηχεί ίσως νομικίστικα. Το πολιτικό όμως συμπέρασμα παραμένει: η Ένωση, η πάντως η διακυβερνητική έκφραση της βούλησης των κρατών-μελών της επιχειρεί να αποκτήσει ένα πολύ πιο προωθημένο προφίλ.

Αντίστοιχη εικόνα δίνει μιαν άλλη, επίσης Δήλωση στην Τελική Πράξη, με την οποία υπενθυμίζετε ότι το σύστημα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων των ανθρώπων διαθέτει και το Πρωτόκολλο 6 της 25^{ης} Απριλίου 1983, με το οποίο προβλέπεται η κατάργηση της θανατικής ποινής. Χωρίς, λοιπόν, να αναλαμβάνεται από πλευράς Ένωσης κάποια ευθύνη για υλοποίηση της υποχρέωσης αυτής. «σημειώνεται το γεγονός ότι» έκτοτε η θανατική είτε πάντως δεν εκτελέστηκε σε κανένα κράτος-μέλος.

Τέλος, με νέο άρθρο προστιθέμενο στην Συνθήκη Ε. Κ. ορίζεται ότι τα ίδια τα κοινοτικά όργανα και οι συνδεδεμένοι με την Ε. Ε. οργανισμοί υποχρεούνται στην τήρηση των κανόνων εκείνων που έχουν θεσπισθεί (και δεσμεύουν τα Κράτη - Μέλη) για τα θέματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Ενώ πρόκειται για μιαν αυτονόητη επέκταση του πολυσυζητημένου αυτού συστήματος προστασίας -που σημειωτέων συνδέεται με την ουσιαστική λειτουργία της Συνθήκης του Σένγκεν η οποία μέσω της συνθήκης του Άμστερνταμ βλέπει μέρος των προνοιών της να εντάσσονται στο κυρίως σύστημα της Ένωσης- δεν παύει να είναι μια κίνηση με αισθητό συμβολικό περιεχόμενο.

Γίνεται, λοιπόν, φανερό ότι στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων που οδήγησαν στη Συνθήκη του Άμστερνταμ προωθήθηκε και μια ιδεολογική άποψη για δημιουργία. ανάδειξη ενός κοινού νομικού πολιτισμού των συμμετεχόντων στην Ένωση, ιδίως σε ότι αφορά θεμελιώδεις αρχές και δικαιώματα.

IV. Το Προφίλ του Ευρωπαίου Πολίτη.

Αποτελεί επιλογή ενδιαφέρουσα, ενδεικτική μιας ορισμένης λογικής της Ένωσης όπως αυτή εξελίσσεται, πάντως οπωσδήποτε μια επιλογή με νόημα, το γεγονός ότι οι διατάξεις της Συνθήκης του Άμστερνταμ που αφορούν τη δημόσια ασφάλεια και τη δικαιοσύνη -δηλαδή την κυκλοφορία των προσώπων, τις ρυθμίσεις του ασύλου και της μετανάστευσης, την επέκταση προνοιών της Συνθήκης του Σένγκεν, τη δικαστική και αστυνομική συνεργασία - εντάσσονται στο ίδιο εκείνο τμήμα της Συνθήκης στο οποίο εντάσσονται και οι γενναϊόδωρες ρυθμίσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών που ήδη είδαμε. Πρόκειται για μιαν ενδιαφέρουσα -εξίσου ιδεολογική- επιλογή. Ανάλογη μέριμνα δείχνει άλλωστε και ο τίτλος «Καθιέρωση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» με τον οποίο εισάγεται η προβληματική (στην ουσία) του «Φρουρίου Ευρώπη» όσον αφορά τους πολίτες.

Δεν θα προχωρήσουμε, στο σημείωμα αυτό, σε προσέγγιση των ουσιαστικών διατάξεων με τον οποίο η Συνθήκη του Άμστερνταμ ανέπλασε τον «Τρίτο Πυλώνα» της Ένωσης προς μια κατεύθυνση Σένγκεν αλλά με πολύ ισχυρότερους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Θα μείνουμε μόνο στη διαπίστωση ότι οι αρχιτέκτονες της μετα-μασστριχτικής, «αμστερνταμικής» Ευρώπης θεωρούν αναγκαίο να ενδύουν ως παρακολούθημα των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων την αστυνόμευση, την Ευγοροί, τους περιορισμούς ασύλου και μετανάστευσης.

Αντίστοιχα, υπό τον τίτλο «Η Ένωση και ο πολίτης» συγκεντρώνονται νέοι κανόνες και δραστηριότητες που ξεκινούν από την απασχόληση και την κοινωνική πολιτική (ρυθμίσεις που όντως αφορούν τον πολίτη αν και, στη μορφή ανωδυνότητας που τελικά έχουν λάβει δεν είναι σαφές πόσο πρακτικά αφορούν οποιονδήποτε) και φτάνουν μέχρι το περιβάλλον, τα διευρωπαϊκά δίκτυα, την τελωνειακή συνεργασία η τη διαβίωση των ζώων. Η Ε. Ε. , είναι φανερό από την στάση αυτή της Συνθήκης του Άμστερνταμ θεωρεί ότι τους χρειάζεται πλέον πολύ τους πολίτες «της» που μέχρι τώρα τους προσέγγιζε πολύ πιο τυπικά ως υποκείμενα τεχνικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

Πάντως στο Τμήμα αυτής της Συνθήκης του Άμστερνταμ υπάρχει ένα σημείο που αληθινά αφορά τον πολίτη. Πρόκειται για την τροποποίηση της ρύθμισης της Συνθήκης Ε. Κ. για την ιθαγένεια της Ένωσης, όπου εισάγονται ουσιώδεις διαφοροποιήσεις. Ήδη η ιθαγένεια αυτή επί Μάαστριχτ ήταν παρακολουθηματική της ιθαγένειας κράτους-μέλους. Με την νέα Συνθήκη τονίζεται (μάλλον εκ του περισσού νομικά, όμως με πολιτική σημασία) ότι η ιθαγένεια της Ένωσης «συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια». Ταυτόχρονα εξαφανίζεται η ρήτρα της παλαιάς Συνθήκης που απένεμε στους πολίτες της Ένωσης «τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την παρούσα Συνθήκη». Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι στο θεμελιώδες αυτό επίπεδο η Ένωση δεν ισχυρίζεται ότι αποτελεί ίδιο θεμέλιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, Η, μάλλον, παρεκλήθη να πάψει να ισχυρίζεται ότι αποτελεί ίδιο θεμέλιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Τα χρόνια περνούν, οι ισορροπίες αλλάζουν.

B. ΣΤΟΝ ΑΣΤΕΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ.

Η αρχή της επικουρικότητας προβάλλεται σήμερα σαν μια θεμελιώδης πτυχή της κοινοτικής πραγματικότητας. Και όμως, καταγράφει παρουσία στο προσκήνιο μόλις μεγαλύτερη της πενταετίας. Προέκυψε, πολιτικά, από την ανάγκη που έγινε αισθητή στους εκφραστές της κυρίαρχης τάσης στην Ε. Ε (η πάντως της επίσημα κυρίαρχης τάσεις) στις αρχές της δεκαετίας του '90 να δοθεί διέξοδος στις επιφυλάξεις εκείνων των κρατών μελών ή / και πολιτικών δυνάμεων ανά τα κράτη μέλη που διέβλεπαν στην ομολογιακή επέκταση των αρμοδιοτήτων της Κοινότητας / Ένωσης, στον τρόπο άσκησης των αρμοδιοτήτων αυτών ιδίως υπό την καθοδήγηση της Επιτροπής, στην εικόνα τέλος της Ε. Ε στο διεθνές

σύστημα, μια τάση σιωπηρής αλλά αποτελεσματικής απορρόφησης όλο και περισσότερο στοιχείων της Εθνικής κυριαρχίας.

Ήδη στην Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (που υπεγράφη στις 7/2/92 στο Μάαστριχτ: ημερομηνίες έχουν εν προκειμένω σημασία. . .) είχε διατυπωθεί σε συμφωνία κυριολεκτικά «της τελευταίας στροφής» των διαπραγματεύσεων, νέο άρθρο 3B στην συνθήκη Ε. Κ που αποτελείτο από μια τριπλή παραδοχή:

- I. Η πρώτη παράγραφος του επαναλάμβανε την αρχή της ειδικότητας των αρμοδιοτήτων της Κοινότητας, οι οποία διακηρύσσεται ότι «δρα μέσα στα όρια των αρμοδιοτήτων που της αναθέτει και τον στόχο που της ορίζει η παρούσα Συνθήκη».
- II. Η δεύτερη παράγραφος εισήγε την κυρίως αρχή της επικουρικότητας, καθώς αναφέρεται ότι «στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα», η Κοινότητα ενεργεί «μόνο εάν και στον βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη». Προστίθεται δε ως κριτήριο αξιολόγησης του παραπάνω ότι οι στόχοι αυτή «δύνανται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων η των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο».
- III. Η Τρίτη παράγραφος εισάγει την αρχή της αναλογικότητας της κοινοτικής δράσης, οι οποία κατά την διατύπωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ «δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια και την επίτευξη των στόχων της παρούσης Συνθήκης».

Ο χαρακτήρας του πολιτικού συμβιβασμού ήταν πρόδηλος στο σύστημα αυτό. Ασφαλώς επιδιώκεται να δοθεί η διαβεβαίωση ότι η κοινοτική δράση θα είναι διπλά αυτοσυγκρατημένη - από τα «αναγκαία» όρια για την επίτευξη των στόχων της Συνθήκης, ενώ προστίθεται ρητά και το κριτήριο της βελτιστοποίησης της αποτελεσματικότητας της δράσης με προτίμηση στο χαμηλότερο επίπεδο (των κρατών μελών αντί της Κοινότητας, οι οποία παρεμβαίνει μόνο όταν οι «διαστάσεις» ή «τα αποτελέσματα» καθιστούν στο κοινοτικό επίπεδο καλύτερο).

Όμως τόσο η αναφορά στους τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας της Κοινότητας, που η νομολογία του δικαστηρίου και η πρακτική της επιτροπής ανέκαθεν έτειναν να ευρύνουν, όσο και οι σταθμίσεις του «αναγκαίου» ή του «καλύτερου» καθιστούσαν εξ αρχής την ερμηνεία ολισθηρή. Ήρθε λοιπόν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μπερμινγκχαμ με τα συμπεράσματα του στις 16 Οκτωβρίου 1992 και στη συνέχεια το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Εδιμβούργου στις 11-12 Δεκεμβρίου 1992 διαμορφώνοντας μια «συνολική προσέγγιση» και έθεσαν ως στόχο να λειτουργήσει στην πράξη η αρχή της επικουρικότητας.

Καθώς όμως ουσιαστικά το σκοπούμενο αποτέλεσμα ήταν η υποχώρηση της «κοινοτικής μεθόδου» στη διαμόρφωση των κανόνων και πρωτοβουλιών της Ένωσης, τα θεσμικά όργανα (και προπαντός η Επιτροπή) πρόβαλαν στην πράξη αντιστάσεις στην νέα λογική. Ακόμη και μετά τη «διοργανική συμφωνία» της 28^{ης} Οκτωβρίου 1993 μεταξύ των τριών πόλων του συστήματος λήψεως αποφάσεων της Κοινότητας (Κοινοβούλιο - Συμβούλιο - Επιτροπή) η εμμονή στην «κοινοτική μέθοδο» ήταν κυρίαρχη. Το φαινόμενο αυτό δημιούργησε με τη σειρά του αντιδράσεις. Πιο χαρακτηριστική εκείνη που, τελικά, στέρησε το κοινοτικό σύστημα - δηλαδή την Επιτροπή - από μια καίρια αρμοδιότητα στις διεθνείς σχέσεις. Ο λόγος περί της αρμοδιότητας για τις διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις στον τομέα των πνευματικών δικαιωμάτων και των υπηρεσιών (TRIPS/TRIMS), όπου ακριβώς φαινόταν ήδη από τον γύρο της Ουρουγουάης ότι βρίσκεται το μέλλον. Με τη Γνωμοδότηση λοιπόν 1/94 το Δικαστήριο στήριξε τη εδραίωση κοινοτικής αρμοδιότητας, την οποία η Επιτροπή έσπευσε να αξιοποιήσει για να διεκδικήσει αποφασιστικό λόγο στο κλείσιμο του πλέγματος συμφωνιών της Γενεύης που επακολούθησε, στο χώρο των πνευματικών δικαιωμάτων, του Γύρου Ουρουγουάης. Αποτέλεσμα; Αντίθεση των τρίτων χωρών, ενόχληση αρκετών κρατών μελών - και εισαγωγή μιας νέας παραγράφου 5 στο άρθρο 113 της Συνθήκης Ε. Κ (το οποίο ρυθμίζει τα της εμπορικής πολιτικής, με αρμοδιότητα της Επιτροπής για τις σχετικές διαπραγματεύσεις και με ψήφο του Συμβουλίου κατ' ειδική πλειοψηφία), όπου κάθε επέκταση στα θέματα υπηρεσιών και πνευματικής ιδιοκτησίας («διανοητικής») έλεγε η τελική εκδοχή της Συνθήκης

του Άμστερνταμ, υποθέτουμε ότι διορθώθηκε) απαιτεί πλέον ρητώς ομόφωνη ψήφο στο Συμβούλιο.

I. Επικουρικότητα

Αυτήν ακριβώς την δυσπιστία ήρθε να εκφράσει σε γενικότερο επίπεδο η Συνθήκη του Άμστερνταμ, μ' ένα Πρωτόκολλο σχετικά με την επικουρικότητα και την αναλογικότητα, καταρτισμένο σε ύφος που δεν θυμίζει καθόλου τη νομοτεχνική σύνταξη των Συνθηκών, που επιδιώκει να κλείσει κάθε διέξοδο θεσμικής πρωτοβουλίας και που συνάμα ηχεί διδακτικά, το Πρωτόκολλο (που έχει πλήρη νομική δεσμευτικότητα) ξεκινά θυμίζοντας ότι κάθε θεσμικό όργανο οφείλει να συνεργάζεται στην υλοποίηση της αρχής επικουρικότητας: διαφανής προειδοποίηση ιδίως προς την Επιτροπή.

Μετά από μια διακήρυξη πίστης στο κοινοτικό κεκτημένο και στο νομολογιακό προσδιορισμό του εύρους της αρμοδιότητας της Κοινότητας όπως έχει καθορισθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, η επικουρικότητα προβάλλει ως εκείνη η «δυναμική έννοια» που επιτρέπει στην δράση της Κοινότητας «να διευρύνεται όταν τούτο επιβάλλεται από τις περιστάσεις, και αντίθετα να περιορίζεται η και διακόπτεται [η τελευταία προσθήκη υπήρξε αντικείμενο έντονης διαμάχης στο κλείσιμο της Διακυβερνητικής] όταν παύει να είναι αιτιολογημένη». Πρόκειται για μια προχωρημένη ανάγνωση του ρόλου της επικουρικότητας, στην οποία δεν ανατίθεται μόνο ρόλος οριοθέτησης των αρμοδιοτήτων της Κοινότητας, αλλά και ευθύνη συνεχούς ελέγχου του αν τα όρια αυτά είναι αναγκαίο να βρίσκονται εκεί όπου κάποια δεδομένη στιγμή χαράχθηκαν. Καθιερώνεται ένα σύστημα, με άλλα λόγια, όχι πλέον μεταφοράς αρμοδιοτήτων στην Ένωση αλλά «δανεισμού αρμοδιοτήτων»

Με ωμότερο, πάντως, τρόπο γίνεται η ίδια χάραξη των ορίων. Εφεξής, κάθε φορά που προτείνεται κοινοτική νομοθεσία πρέπει «να αναφέρεται ρητά οι λόγοι που υπαγόρευαν τη θέσπισή της». Συνεπώς η Επιτροπή οφείλει κάθε φορά να αποδεικνύει ότι τήρησε επικουρικότητα και αναλογικότητα (και το Δικαστήριο, προσφυγής ασκηθείσης, να ελέγχει την τήρηση αυτή). Δεν αρκεί, δε, η απλή επίκληση « ότι ένας κοινοτικός στόχος θα επιτευχθεί καλύτερα με κοινοτική νομοθεσία», καθώς εφεξής θα πρέπει κάτι τέτοιο να τεκμηριώνεται «με ποιοτικούς η, οσάκις είναι δυνατόν, ποσοτικούς στόχους».

Πρόκειται για απαιτήσεις που ξαφνιάζουν, που σαφώς θα δημιουργήσουν προβλήματα στο δικαστικό έλεγχο, που αυστηρά τηρούμενες μπορεί να αποκώσουν ολόκληρους τομείς στους οποίους φιλοδοξούσε να επεκταθεί η κοινοτική αρμοδιότητα. Δίνεται, μάλιστα, υπό μορφή «τυφλοσούρη» και σωρευτικά, κατάλογος των στοιχείων που μπορούν να δικαιολογούν μετάβαση μιας δράσης από το επίπεδο των κρατών μελών σε εκείνο της Κοινότητας. Πρέπει:

- I. το θέμα να έχει διεθνικές πτυχές (από το περιβάλλον π. χ. μέχρι την εμπορική πολιτική) και
- II. οι πτυχές αυτές να μην ρυθμίζονται ικανοποιητικά με τη δράση των κρατών μελών (για παράδειγμα με διακρατικές συμφωνίες η ρυθμίσεις) η/ και
- III. η απουσία κοινής δράσης να συγκρούεται με απαιτήσεις της Συνθήκης (εδώ το Άμστερνταμ δίνει από μόνο του παραδείγματα: στρέβλωση του ανταγωνισμού, εκτροπές εμπορίου παράβαση του στόχου οικονομικής και κοινωνικής) η
- IV. η ίδια απουσία κοινής δράσης να βλάπτει τα συμφέροντα των κρατών μελών (όλων των κρατών; και ποιος καθορίζει αν βλάπτεται ένα συμφέρον;) και η δράση σε κοινοτικό επίπεδο έχει οφέλη κλίμακας (πάλη ποσοτικοποιούμενα; . . .) η
- V. οφέλη λόγω αποτελεσματικότητας σε σύγκριση με τη δράση σε επίπεδο κρατών μελών.

II. Επικουρικότητα και Εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου.

Εάν και εφόσον η κοινοτική δράση περάσει αυτήν την διαδρομή εμποδίων, έχει μπροστά της επιτακτική εντολή για το πως θα πρέπει να διατυπωθεί. Οφείλει:

- I. να έχει «την απλούστερη δυνατή μορφή», με τον περίεργο και εξόχως διακηρυκτικό προσδιορισμό μάλιστα, «η Κοινότητα θα νομοθετεί μόνον στο βαθμό που χρειάζεται»: πρόκειται προδήλως για ρήτρα-πολεμοφόδιο για να «περάσει» η Συνθήκη τη διαδικασία επικυρώσεως στα Ευρωσκεπτιστικά Κοινοβούλια.

- II. οι Οδηγίες να προτιμώνται των Κανονισμών
 III. οι Οδηγίες- πλάισια να προτιμώνται των λεπτομερών ρυθμίσεων
 IV. ρητώς υπενθυμίζεται από το Πρωτόκολλο ότι η οδηγίες «αφήνουν στις εθνικές αρχές την επιλογή της μορφής και των μεθόδων», με την διευκρίνιση μάλιστα ότι «θα πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα για την τήρηση των παγιωμένων εθνικών ρυθμίσεων και της οργάνωσης και λειτουργίας των νομικών συστημάτων των Κρατών μελών».
 V. με Δήλωση στο ίδιο Πρωτόκολλο περί επικουρικότητας υπενθυμίζονται τα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Έσσεν, σύμφωνα με τα οποία διακηρυσσόταν ότι η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου σε διοικητικό επίπεδο είναι υπόθεση των κρατών μελών «και επιτελείται σύμφωνα με τις συνταγματικές ρυθμίσεις τους».

Η απαρίθμηση και συσσώρευση των βαθμών ελευθερίας, που αφήνονται από το Άμστερνταμ πλέον ρητά στα κράτη μέλη, εντυπωσιάζει. Δημιουργούνται Δε ερωτηματικά δια το πώς θα ασκηθεί πλέον στην πράξη ο δικαστικός έλεγχος του κύρους των κοινοτικών πράξεων σε περίπτωση αμφισβήτησης για παράβαση ουσιώδους τύπου αν κάτι απ' όλα αυτά λείπει- ευθέως βάσει τυχόν προσφυγής κράτους μέλους η και ιδιωτών σύμφωνα με το άρθρο 173, παρεμπιπτόντως κατά το άρθρο 184.

Ως αντίβαρο, αλλά με αίσθηση «μισής καρδιάς», υπενθυμίζεται στα κράτη μέλη που τυχόν βρεθούν με την αρμοδιότητα από την οποία θα έχει «υποχωρήσει» η Κοινότητα λόγω επικουρικότητας, ότι δεν παύουν να δεσμεύονται από το άρθρο 5 ΣΕΚ που τα υποχρεώνει να «λαμβάνουν κάθε γενικό η ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την Συνθήκη», ενώ «απέχουν από κάθε μέτρο δυνάμενο να θέσει σε κίνδυνο τους στόχους της Συνθήκης». Ταυτόχρονα, τους επισημαίνεται και η Δήλωση αριθμ. 19 της Συνθήκης του Μάαστριχτ, σύμφωνα με την οποία οφείλουν «νομιμόφρονα» μεταφορά του κοινοτικού δικαίου στην έννομη τάξη τους και μάλιστα «με αποτελεσματικότητα και αυστηρότητα ισοδύναμη της εφαρμογής του αντίστοιχου εθνικού δικαίου». Υποχρεώσεις οπισθοφυλακής.

Ειδικότερα προς την Επιτροπή, η Συνθήκη του Άμστερνταμ σωρεύει υποχρεώσεις διεξοδικής αιτιολόγησης των προτάσεων της ως προς την επικουρικότητα (ιδίως μάλιστα αν έχουν οικονομική επίπτωση. . .), και διαβούλευσης σε ευρεία κλίμακα και μάλιστα με έγγραφα διαβούλευσης. Τονίζεται επιπλέον με έμφαση η υποχρέωση σεβασμού από την Επιτροπή του τυχόν οικονομικού η διοικητικού βάρους των αποφάσεων που προωθεί (του βάρους για την Κοινότητα, για τα Κράτη, τις τοπικές αρχές, τους οικονομικούς φορείς η και τους ίδιους τους πολίτες). Προς το Δε Ευρωκοινοβούλιο και το Συμβούλιο, υποχρέωση να ελέγχεται καθ' όλη την συζήτηση του νομοθετικού έργου η τήρηση της επικουρικότητας,

Πρόκειται για ένα σαφώς περιοριστικό και πολιτικά χρωματισμένο πλαίσιο για την εφεξής λειτουργία της Ένωσης. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον να δει κανείς που ακριβώς (και πώς, με ποια συνεργασία η/ και αντιδικία των νομοθετικών οργάνων, με ποιες προσαρμογές της Επιτροπής, με ποιες εκρήξεις η με ποιους συμβιβασμούς του Κοινοβουλίου, με ποια κριτική στάση του Δικαστηρίου) θα διαμορφωθεί η νέα ισορροπία διεκδίκησης και άσκησης κοινοτικών αρμοδιοτήτων.

Γ. ΕΥΕΛΙΞΙΑ: Η ΚΑΤΑΛΗΞΗ ΜΙΑΣ ΜΑΚΡΙΑΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.

Σε αυτήν ακριβώς την νέα ισορροπία, έρχεται να προστεθεί η νέα δυνατότητα της ευελιξίας/ flexibility.

Παράλληλα με το ενδεχόμενο υποχώρησης της κοινοτικής μεθόδου - που μπορεί να αναπτυχθεί σε εντελώς καίριους τομείς: παράδειγμα η μερική επανεθνικοποίηση της ΚΑΠ υπό συνθήκες του νέου διεθνούς περιβάλλοντος, άλλο παράδειγμα η στήριξη προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής σε περιφερειακό η / και κλαδικό επίπεδο, ακόμη βαρύτερο παράδειγμα η εφαρμογή πολιτικών για απορρόφηση της ανεργίας και ένταξη στο νέο περιβάλλον της εργασίας - η Συνθήκη του Άμστερνταμ άνοιξε μετά από μακρές συζητήσεις στο πλαίσιο της Διακυβερνητικής την προοπτική μιας άλλης διαδικασίας εξέλιξης του ευρωπαϊκού μορφώματος.

Πρόκειται για το άνοιγμα μιας θεσμικής αρθρωμένης προοπτικής στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων μόνο κρατών μελών της Ένωσης, που έγινε γνωστή από την ονομασία «ευελιξία» (Είναι χαρακτηριστικό ότι το σχετικό τμήμα V της Συνθήκης του Άμστερνταμ διατηρεί στον τίτλο του τα εισαγωγικά «ευελιξία»).

Πρόκειται για την κατάληξη μιας μακράς πορείας συζητήσεων, που ξεκίνησε από την εποχή της Ευρώπης των δυο ταχυτήτων (η των πλειόνων ταχυτήτων), για να περάσει στην Ευρώπη των ομόκεντρων κύκλων, στην Ευρώπη του σκληρού πυρήνα και της στεφάνης, στην Ευρώπη μεταβλητής γεωμετρίας, στην Ευρώπη *a la carte*. Η συζήτηση αυτή υπήρξε ίσως το μόνο ζήτημα της Διακυβερνητικής που κίνησε πραγματικό ενδιαφέρον στην ευρύτερη κοινή γνώμη, όπου συγκεράσθηκαν ανησυχίες των ευρωεπιφυλακτικών (ας θυμηθούμε τα *opting-outs* που ξεκίνησαν για την Μεγάλη Βρετανία και την Δανία ήδη στο σύστημα της Συνθήκης του Μάαστριχτ) με την αναζήτηση νέων δυνατοτήτων δράσης από τους πλέον ευρωενθουσιώδεις (τελικά η ευελιξία έγινε φανερό ότι θα θεσμοποιηθεί όταν προωθήθηκε στο περιθώριο της Διακυβερνητικής, από κοινή Γερμανογαλλική πρόταση).

Δεν είναι τυχαίο ότι στην πράξη εκδοχές ευελιξίας έχουν υλοποιηθεί σε κρίσιμους τομείς όπως η Οικονομική και Νομισματική Ένωση - όπου η λειτουργία του Ευρώ, με το πέρασμα ορισμένων μόνο χωρών στην Τρίτη οριστική φάση της ΟΝΕ και την μελλοντική σχεδιασμένη ένταξη και άλλων χωρών σε αυτή δίνει ένα σαφές πρόπλασμα πολύτιμο παράδειγμα εφαρμογής της ευελιξίας- η πάλι όπως η μεταβίβαση από το πλαίσιο Schengen (αύριο ίσως ΔΕΕ) σε ένα πλαίσιο Ευρωπαϊκής Κοινότητας η Ένωσης.

Η βασική λογική της ευελιξίας είναι να δώσει σε όσα κράτη μέλη το επιθυμούν αλλά και το δύνανται, την ευχέρεια να προχωρούν σε ορισμένους τομείς κοινής δράσης αξιοποιώντας την «ομπρέλα» της Ε. Ε. και την μέθοδο που έχει αναπτυχθεί /παγιωθεί στα κοινοτικά πλαίσια, με διατήρηση Πάντως της δυνατότητας / του δικαιώματος και των άλλων κρατών να μετέχουν στις εν λόγω δράσεις αν αργότερα το θελήσουν και το δυνθούν. Πρόκειται δηλαδή για μια προσπάθεια να μην ανακόπτεται η διάθεση ορισμένων κρατών μελών για προώθηση της συνεργασίας χωρίς όμως και να ωθούνται άλλα, περισσότερο επιφυλακτικά, σε συνολικά αρνητικές θέσεις.

I. Η Ευελιξία στο Στενό Πλαίσιο της Κοινότητας.

Η ευελιξία θεσπίζεται από την Συνθήκη του Άμστερνταμ σε δυο διαφορετικά επίπεδα: στο γενικό πλαίσιο της Ένωσης και στο ειδικότερο πλαίσιο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Αρχίζουμε με το δεύτερο, γιατί εδώ είναι που η ευελιξία έρχεται σε πιο άμεση και έντονη τριβή με την κοινοτική μέθοδο. Είναι ενδιαφέρον να σημειώσει κανείς ευθύς εξ αρχής ότι η σχετική ρύθμιση εντάσσεται στο Πρώτο Μέρος της Συνθήκης, εκείνο που πραγματεύεται τις Αρχές της. Τίθεται η σχετική ρύθμιση ως άρθρο 5^Α, δηλαδή μεταξύ της αρχής της πίστωσης των Κρατών μελών προς την Κοινότητα και της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας.

Ιδιαίτερο στοιχείο της «στενότερης συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών» είναι η προβλεπόμενη έγκριση του Συμβουλίου προς τα ενδιαφερόμενα κράτη. Έγκριση χορηγούμενη με ειδική πλειοψηφία, αλλά με δυνατότητα κάθε μέλους του Συμβουλίου να εναντιωθεί στη ψηφοφορία «για σημαντικούς και συγκεκριμένους λόγους εθνικής πολιτικής». Σε μια τέτοια περίπτωση, αν υπάρχει η αναγκαία πλειοψηφία, το θέμα ανεβαίνει σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, - που πάλι μπορεί να υπάρξει ότι η ευελιξία- και τη θεσμοθετημένη πλέον- θεωρείτε ότι αναστατώνει τόσο το κοινοτικό σύστημα, ώστε να πρέπει κάθε φορά να «εμβαπτιζέται» σε ένα είδος συγκρατημένου βέτο).

Προκειμένου να τηρηθεί και η άλλη πλευρά της θεσμικής ισορροπίας, παραμένει σε ισχύ η έννοια της νομοθετικής πρωτοβουλίας της Επιτροπής: μόνο που τα ενδιαφερόμενα για στενότερη συνεργασία κράτη «απευθύνουν σχετική αίτηση» στην Επιτροπή, η οποία όμως διατηρεί το δικαίωμα να υποβάλει πρόταση. Αν όμως δεν προβαίνει σε παρόμοια υποβολή πρότασης, «ανακοινώνει στα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη τους λόγους»: εγκαθιδρύεται έτσι μια υποχρέωση τουλάχιστον πολιτικά, αν μη νομική να αιτιολογεί η

Επιτροπή τυχόν εναντίωση της στην προθυμία ορισμένων κρατών να προχωρήσουν πέρα από τα κοινοτικά όρια.

Όσο για τους όρους υπό τους οποίους είναι νοητή η στενότερη συνεργασία/ νομοθέτηση κατ'εουλιξία είναι σωρευτικά εκείνοι που ισχύουν για κάθε τέτοια δράση στο πλαίσιο της Ένωσης (θα τους δούμε στην συνέχεια) και ορισμένοι επιπρόσθετα προβλεπόμενοι, ακριβώς επειδή βρισκόμαστε στο κοινοτικό περιβάλλον.

Δύο από τους πρόσθετους αυτούς όρους ανάγονται ουσιαστικά στην προστασία του κοινοτικού συστήματος: με ρυθμίσεις ευελιξίας δεν είναι δυνατόν να γίνει διαχείριση τομέων που εμπíπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Κοινότητας, ούτε να «θιγούν» πολιτικές δράσεις ή προγράμματα της Κοινότητας. Ο πρώτος θυμίζει την επαναβεβαίωση του σεβασμού προς την έννοια της αποκλειστικής αρμοδιότητας που ήδη είδαμε στο προηγούμενο σημείωμα, περί επικουρικότητας. Ο δεύτερος όμως, καίτοι φαίνεται να εγκαθιδρύει υπέρ της Κοινότητας ένα προστατευόμενο χώρο (άπαξ και υπάρχει κοινοτική δράση, δεν νοείται ρύθμιση κατ' ευελιξία) αν διαβαστεί μαζί με την δυνατότητα υποχώρησης της κοινοτικής αρμοδιότητας (η οποία όπως είδαμε παρέχεται από την κατ' Άμστερνταμ επικουρικότητα) ουσιαστικά εισάγει μια συνεχή στάθμιση, μίαν αναζήτηση των ορίων του κοινοτικού και του πέραν κοινοτικού. Θα μπορούσε κανείς να φαντασθεί μέχρι και καταστάσεις όπου, σε περίπτωση υποχώρησης της κοινοτικής δράσης λόγω επικουρικότητας, ορισμένα κράτη μέλη θα διατηρούσαν μεταξύ τους το «τέως κεκτημένο» βάσει της ευελιξίας. . .

Ενδιαφέρον, όμως εμφανίζουν και οι λοιποί όροι που «ξεκλειδώνουν» την νομοθέτηση κατ' ευελιξία: πρέπει να μην αφορά την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης και να μην εισάγει διακρίσεις (αντίστοιχο της σημασίας που είδαμε στην αρχή ότι αποδίδεται σε αυτά θεμελιώδη δικαιώματα), να μην προξενεί στρεβλώσεις ανταγωνισμού ή εκτροπές εμπορίου (εύλογη διαφύλαξη λειτουργικών αρχών της Συνθήκης, που εύκολα θα τραυματίζονταν με ρυθμίσεις συμφωνούμενες μεταξύ περιορισμένου αριθμού κρατών) και, τέλος, να μην οδηγεί σε υπέρβαση εξουσιών/ αρμοδιοτήτων της Κοινότητας (εκ νέου υπόμνηση των ορίων που είδαμε με την ευκαιρία της επικουρικότητας).

II. Η Ευελιξία στο Ευρύτερο Πλαίσιο της Ένωσης.

Η θεμελιώδης λειτουργία της ευελιξίας θεσμοθετείται όμως στο ευρύτερο πλαίσιο της Ένωσης. Ο ορισμός που δίνεται σε αυτήν την διαδικασία είναι «η χρήση των θεσμών, διαδικασιών και μηχανισμών των Συνθηκών» για τη προώθηση στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων μόνο κρατών μελών. Είναι ενδιαφέρον να σημειώσει κανείς ότι στο ίδιο το ένδυμα του θεσμικού μηχανισμού των Συνθηκών θεωρείται πως αποτελεί αφεαυτού αξία που βοηθά τη διακρατική συνεργασία (η οποία, ούτως ή άλλως, ανέκαθεν ήταν ανοιχτή για όσα κράτη μέλη τη θέλουν στο μέτρο που δεν καλύπτει θέματα αποκλειστικής αρμοδιότητας της Κοινότητας ή πλήρεις της Ένωσης. . .).

Κατά την στενότερη αυτή τους συνεργασία τα κράτη μέλη που συμμετέχουν αναλαμβάνουν την υποχρέωση να εφαρμόζουν τις πράξεις και αποφάσεις που διαμορφώνονται στο θεσμικό αυτό πλαίσιο -αυτονόητη επανάληψη της δεσμευτικότητας που ούτως ή άλλως έχουν οι κοινοτικές πράξεις και αποφάσεις. Επιπροσθέτως, όμως, τα κράτη που μένουν εκτός στενότερης συνεργασίας, αναλαμβάνουν να μην εμποδίζουν τους συμμετέχοντες στην εφαρμογή της: πρόκειται για μια αξιοσημείωτη μεταφορά της αρχής της «νομιμοφροσύνης» των κρατών μελών προς την Συνθήκη και τις υποχρεώσεις τους, που υπόσχεται να δημιουργήσει πολλά θέματα ερμηνείας, οριοθέτησης και προτεραιοτήτων αν τελικά η ευελιξία επεκταθεί σε σημαντικούς τομείς.

Ο κανόνας που θέτει η Συνθήκη του Άμστερνταμ για την λήψη των εφαρμοστικών αποφάσεων της ευελιξίας, είναι η ανάλογη εφαρμογή των κανόνων των Συνθηκών, με την ειδική / σταθμισμένη πλειοψηφία να υπολογίζεται με βάση μόνο τις ψήφους των κρατών που έχουν. Σε μια χειρονομία διαφάνειας, πρόληψης παρεξηγήσεων η / και δυσλειτουργιών της ευελιξίας η / και προσαρμοσμένης στα δεδομένα E. E. comitas gentium, τα κράτη μέλη

που δεν συμμετέχουν που αναπτύσσονται κατ' ευελιξία καλούνται να μετέχουν στις διαδικασίες θέσπισης των εφαρμοστικών κανόνων της ευελιξίας (χωρίς όμως δικαίωμα ψήφου, όπως ήδη αναφέραμε).

Την προώθηση της στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων μόνων κρατών στο ευρύτερο πεδίο της Ένωσης, η Συνθήκη του Άμστερνταμ την υπάγει σε μια εντυπωσιακά μακρά σειρά όρων (τους οποίους προστίθενται εκείνοι που ήδη είδαμε για το στενότερο, σαφέστερα προσδιορισμένο πεδίο της Συνθήκης Ε. Κ.). Από όρους αυτούς δυο είναι τεχνικά / λειτουργικά κρίσιμοι. Πρόκειται πρώτον για την απαίτηση να εμπλέκεται εκάστοτε μια πλειοψηφία κρατών μελών: έτσι εγκαθιδρύεται μια εγγύηση ότι η Ένωση δεν θα οδηγήσει σε κάποιου είδους πολυδιάσπαση ετερόκλητων ομάδων συνεργασίας. Ύστερα, για την αρχή ότι η εκάστοτε εγκαθιδρυόμενη συνεργασία παραμένει ανοιχτή σε προσέλευση οποιουδήποτε κράτους μέλους δεν μετέσχε σε αυτήν εξαρχής φθάνει «να συμμορφώνεται προς τη βασική απόφαση» και να δέχεται το κεκτημένο που έχει διαμορφωθεί γύρω της: πρόκειται για την λογική των equal terms to last entrant (ίδιοι όροι με τον τελευταίο προσχωρούντα), που είδαμε να προωθείται στην πράξη και προκειμένου περί της μεταβάσεως στην Τρίτη φάση της ΟΝΕ.

Από τους υπόλοιπους όρους προσφυγής σε διαδικασίες ευελιξίας, περισσότερο διακηρυκτική / πολιτική αξία έχει η στόχευση στη «διεύρυνση των στόχων της Ένωσης» και την «προστασία και εξυπηρέτηση των συμφερόντων της». Δύσκολα θα μπορούσε κανείς να φαντασθεί δικαστικό έλεγχο της τήρησης μιας τέτοιας προϋπόθεσης. Αντιθέτως, σε αυστηρό έλεγχο μπορεί να αναμένεται ότι θα επιδιωχθεί να υπαχθεί ο σεβασμός «των αρχών των Συνθηκών και του ενιαίου θεσμικού πλαισίου της Ένωσης» και, ακόμη πιο απτά, «του κοινοτικού κεκτημένου».

Τέλος, ενώ η νομοθέτηση κατ' ευελιξία αναμενόμενο είναι να μη θίγει «δικαιώματα, υποχρεώσεις και συμφέροντα» όσων κρατών μελών δεν μετέχουν στη συνεργασία, ιδιαίτερο πολιτικό βάρος έχει (αν και πάλι χωρίς ευδιάκριτη τη δυνατότητα δικαστικού ελέγχου) η προϋπόθεση σύμφωνα με την οποία η ευελιξία έρχεται στο προσκήνιο «μόνον ως ύστατη λύση, όταν οι στόχοι των Συνθηκών δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν με εφαρμογή των διαδικασιών που προβλέπονται σε αυτές». Το πολιτικό βάρος της ρήτρας αυτής έγκειται στην ρητή αναγνώριση ότι η ευελιξία ως προσέγγιση αποτελεί εξαίρεση, και ότι συνεπώς δεν μπορεί να αποβεί μια διαδικασία παράλληλη προς την κοινοτική διαδικασία των Συνθηκών - αλλά και στην αυτοδέσμευση που διαγράφεται να δοκιμάζεται πρώτα η κανονική διαδικασία και ως τελική μόνο διέξοδος να χρησιμοποιείται η ευελιξία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

A. ΠΟΣΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩ;

Στις 24 Μαρτίου το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ινστιτούτο (η μελλοντική Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) οριστικοποίησε κατάλογο 11 χωρών που μετέχουν στη δημιουργία του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος.

Η απόφαση θεωρήθηκε ιστορικής σημασίας, μετά από άλλες δύο που σφράγισαν το μεταπολεμικό νομισματικό τοπίο:

- I. -Την υιοθέτηση σταθερών ισοτιμιών και σύνδεσης με τον κανόνα χρυσού στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος του Bretton - Woods το 1994 και
- II. Την εγκατάλειψη σταθερών ισοτιμιών και οποιαδήποτε αναφοράς στο χρυσό το 1971.

Όμως το ευρώ, ενώ εκπορεύεται από μεγάλες φιλοδοξίες, δεν συγκρίνεται με κανένα από τα μέχρι σήμερα μεγάλα νομίσματα: Δεν αντιστοιχεί σε κάποια εθνική κυριαρχία, αλλά σε ανεξάρτητη τράπεζα που θα λειτουργεί παράλληλα με 11 εθνικές κυριαρχίες, και ακόμη αγνοεί πλήρως τα ζητήματα νομισματικής και οικονομικής σταθεροποίησης στον οικονομικό χώρο τον οποίο φιλοδοξεί εντούτοις να σταθεροποιήσει, ενώ δεν υπάρχει νομισματικό προηγούμενο στην ιστορία που να έχει τόσο παραγνωρίσει τις προϋποθέσεις της δικής του επιτυχίας. Η πρωτοτυπία του ευρώ είναι μοναδική στην παγκόσμια νομισματική ιστορία και συνεπώς εύλογες οι πολλαπλές επιφυλάξεις.

Τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ δεν χαλάρωσαν, αλλά πολιτική βούληση επέβαλε τη συμμετοχή χωρών που πάντως δεν τα πληρούν:

Βέλγιο και Ιταλία με χρέος υπερδιπλάσιο απ' το επιτρεπόμενο. Προφανώς, η Ελλάδα δεν μετέχει αυτού του γύρου όχι λόγω οικονομικών επιδόσεων, αλλά για τον ίδιο λόγο που οι δυο προαναφερόμενοι εταίροι έγιναν δεκτοί: δηλαδή λόγω πολιτικής βούλησης. Η γερμανική άποψη δεν έγινε τελικά δεκτή ούτε όσον αφορά τα τυπικά κριτήρια σύγκλισης ούτε όσον αφορά στον αυτοματισμό των κυρώσεων για χώρες που αφήνουν το δημόσιο έλλειμμα ν' αυξηθεί: Και στις δυο περιπτώσεις πρυτανεύει τελικά το πολιτικό κριτήριο εις βάρος του τεχνικού. Πολύ περισσότερο που η Γερμανία απεδέχθη τη σύσταση άτυπου πολιτικού συμβουλίου που θα ορίζει τις κατευθύνσεις της νομισματικής πολιτικής της ευρωπαϊκής κεντρικής τράπεζας.

Με πολιτική βούληση ξεπερνιούνται οι τεχνικές δυσκαμψίες, όμως μέσα στο πλαίσιο της προγραμματιζόμενης οικονομικής στασιμότητας για τα επόμενα έτη, οι ανταγωνισμοί μεταξύ εταίρων κινδυνεύουν να οξυνθούν όσον αφορά την κατανομή νομισματικών πόρων που συνολικά θα περιορίζονται όλο και περισσότερο λόγω της απόλυτης προτεραιότητας που δίδεται στην αντιπληθωριστική εγρήγορση. Από την άλλη πλευρά, παρά τον συσσωρευμένο πλούτο και τα πλεονάσματα στην Ευρώπη, το μελλοντικό ευρώ δεν έχει συνδεθεί με κάποιο κανόνα νομισματικής κυκλοφορίας και κατανομής χρηματικών πόρων ανάμεσα στους ευρωπαϊκούς εταίρους, με συνέπεια την ευθύνη του τελικού πιστωτή για το κυκλοφορούν νόμισμα να μην την έχει μια χώρα ή μια κεντρική τράπεζα, αλλά 11 ταυτόχρονα, δηλαδή καμία συγκεκριμένα και με καμιά γνωστή αρχή λειτουργίας.

Πέρα από το θεσμικό, οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο, ποιες δυνατότητες έχει το ευρώ να καθιερωθεί στην πράξη σαν ευρωπαϊκό και διεθνές νόμισμα;

Ως γνωστόν, το ευρώ προέρχεται από την συνένωση των ευρωπαϊκών νομισμάτων, με την αυτονόητη διευκρίνιση ότι η μέση ισχύς του νομισματικού καλαθιού δεν μπορεί να υπερβαίνει εκείνη της ισχυρότερης συνιστώσας, δηλαδή του γερμανικού μάρκου. Είναι επίσης γνωστό ότι επί του παρόντος κύριο νόμισμα στις ευρωπαϊκές αγορές παραμένει το αμερικάνικο δολάριο. Το μέγιστο μέρος των πρώτων υλών χρεώνονται σε δολάρια.

Η χρηματοδότηση των διεθνών συναλλαγών και οι διεθνείς τραπεζικές πιστώσεις χορηγούνται κατά 55% σε δολάρια. Στις Ευρωπαϊκές κεφαλαιαγορές 60% των νέων ομολογιών και πάσης φύσεως τίτλων εκδίδονται σε δολάρια. Η χρηματοδότηση των διεθνών επενδύσεων συγκεντρώνεται κατά 75% σε τρία νομίσματα που βρίσκονται εκτός του ευρώ - δολάριο, στερλίνα, γεν. Τέλος το δολάριο βρίσκεται ακόμη και σήμερα σε ανοδική πορεία όσον αφορά το μερίδιό του στα παγκόσμια αποθεματικά και μάλιστα ακόμη περισσότερο στα ευρωπαϊκά: 61% των επισήμων συναλλαγματικών διαθεσίμων των κεντρικών τραπεζών και 50% των τραπεζικών διαθεσίμων διατηρούνται σε δολάρια.

Είναι παράδοξο ότι οι ευρωπαϊκές κεντρικές τράπεζες προτιμούν μέχρι σήμερα να τοποθετούν τα διαθέσιμα τους στο δολάριο, ενώ θα προωθούσαν ουσιαστικά την νομισματική σύγκλιση στην Ευρώπη, εάν η καθημιά διατηρούσε τα διαθέσιμα της σε ευρωπαϊκά νομίσματα ή ECU αντί του αμερικανικού.

Η λεπτομέρεια αυτή δείχνει ότι οι ίδιες οι ευρωπαϊκές κεντρικές τράπεζες, ενώ αγωνίζονται να πείσουν για την αξιοπιστία του μελλοντικού ευρώ, δυσπιστούν βαθύτατα μεταξύ τους, ώστε σαν το δολάριο να μην υπάρχει άλλο διεθνές νόμισμα ούτε και κατ' ιδίαν. Η δυσπιστία διαπιστώνεται στις εμπορικές ευρωπαϊκές τράπεζες, εφόσον κι αυτές τοποθετούν τα διαθέσιμα τους κατά κύριο λόγο σε δολάρια. Το μελλοντικό ευρώ θα μπορέσει άραγε να καταικήσει τη δυσπιστία που εκτρέφεται έναντι του από τις ευρωπαϊκές νομισματικές αρχές αφενός και από τις ευρωπαϊκές κεφαλαιαγορές και τράπεζες αφετέρου;

Η συνένωση 11 νομισμάτων αυξάνει ασφαλώς το ενεργητικό αντίκτισμα που θα καλύπτει την κυκλοφορία του ευρώ, όμως αυξάνει ταυτόχρονα και τις υποχρεώσεις που πρέπει να καλύψει το ευρώ στο χώρο της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Εάν οι υποχρεώσεις αυτές μείνουν ακάλυπτες, η αξιοπιστία του ευρώ κατ' ανάγκην θα θίγει καίρια τόσο ως διεθνούς νομίσματος όσο και ως ευρωπαϊκού.

Εάν η Ευρώπη ήθελε πραγματικά να καθιερώσει το ευρώ ως διεθνές νόμισμα θα όφειλε να τροφοδοτεί μ' επενδύσεις τον υπόλοιπο κόσμο, αντί ν' απορροφά περισσότερες απ' αυτόν. Θα όφειλε επίσης να τονώνει την οικονομία της, ώστε ν' αυξάνει τη ζήτηση και τις εισαγωγές της για να μπορεί να κυκλοφορεί το ευρώ εκτός των συνόρων της. Ακόμη, θα όφειλε να εγκαταλείψει τη φετιχιστική ιδέα περί του χρήματος και ν' αντιληφθεί ότι άριστο μέσο για τη νομισματική σταθερότητα είναι η ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας. Εάν περιοχές της Ευρώπης θίγονται από την ύφεση και την ανεργία, όπως σήμερα, χωρίς να υπάρχει μηχανισμός στήριξης των περιοχών μέσω μεταβιβαστικών πόρων, τότε αποσταθεροποιείται τόσο το σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας όσο και το νόμισμα της, έστω και αν αυτό ονομάζεται ευρώ. Ενόσω οι προϋποθέσεις αυτές δεν καλύπτονται από το ευρώ, το δολάριο θα συνεχίσει να κυριαρχεί όχι μόνον στο διεθνές χώρο, αλλ' ακόμη και στον ευρωπαϊκό.

B. ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.

Η διερεύνηση του οικονομικού και κοινωνικού ελλείμματος αναδεικνύει τις διάφορες πτυχές της κρίσης του συστήματος κοινωνικής προστασίας: κρίση οικονομική και χρηματοδοτική, κρίση διαρθρωτική και κλίση νομιμοποίησης.

Πράγματι, η έρευνα και η συζήτηση για την κρίση αναφέρεται σε

- I. κρίση οικονομική και χρηματοδοτική
- II. κρίση διαρθρωτική του ΣΚΑ
- III. κρίση νομιμοποίησης, η οποία, όμως, από έρευνα (1993) του Ευρωβαρομέτρου δεν επαληθεύεται, αφού το 92% των ερωτηθέντων απήντησε ότι η κοινωνική ασφάλιση είναι σημαντικός θεσμός και μόνο το 5% εξέφρασε διαφορετική άποψη. Επίσης, σε άλλο ερώτημα της έρευνας το 65% των ερωτηθέντων υποστηρίζουν ότι οι κυβερνήσεις θα πρέπει να σχεδιάσουν νέες παροχές και υπηρεσίες του κράτους -πρόνοιας, προκειμένου να καλύπτονται οι σύγχρονες ανάγκες των ασφαλισμένων και των συνταξιούχων. Έτσι, αποδεικνύεται ότι δεν υπάρχει κρίση νομιμοποίησης του συστήματος προστασίας,

αντίθετα υπάρχει προσήλωση και εμπιστοσύνη των ασφαλισμένων στο Κράτος - πρόνοιας.

Παράλληλα, με την κρίση τις κοινωνικής προστασίας, έξι χαρακτηριστικά δεδομένα διακρίνουν το Κράτος-Πρόνοιας στη χώρα μας και τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- I. αυξάνει η ζήτηση κοινωνικών υπηρεσιών από τους χρήστες και την κοινωνία γενικότερα
- II. αυξάνει η οικονομική ανισορροπία των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης
- III. αυξάνει ο αριθμός των ατόμων που ζουν κάτω από το όριο φτώχειας. Στην Ελλάδα το 19% του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω από 55 εκατομμύρια άτομα ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας (50% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ)
- IV. απαιτούνται περισσότερες κοινωνικές δαπάνες για την ικανοποίηση των αναγκών
- V. αυξάνει η μαζική ανεργία και διευρύνονται οι διαστάσεις της, ιδιαίτερα σε ορισμένες χώρες όπως η Γερμανία και η Ισπανία
- VI. επέκταση (ποσοτική και ποιοτική) των συνθηκών κοινωνικού αποκλεισμού από το άτομο και την οικογένεια σε ολόκληρες πλέον περιοχές.

Είναι, επομένως, φανερό ότι η κοινωνική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση για να αντιμετωπίσει τόσο τις πιυχές της κρίσης, όσο και για να ανταποκριθεί στα σύγχρονα προβλήματα, θα πρέπει σε επίπεδο θεωρητικών προβληματισμών, αλλά και εφαρμοζόμενων πολιτικών να αποκτήσει έναν κυρίαρχο χαρακτήρα και ρόλο στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Σύγχρονοι προβληματισμοί για την κοινωνική πολιτική στην Ε. Ε.

Με αφετηρία τα σύγχρονα προβλήματα και τις προαναφερόμενες πιυχές της κρίσης του συστήματος κοινωνικής προστασίας, οι θεωρητικοί προβληματισμοί που έχουν αναπτυχθεί για την κοινωνική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφέρονται στα εξής:

Καταρχήν, αναπτύσσεται τελευταία η αντίληψη της μετεξέλιξης της κρατικής ευθύνης παροχής υπηρεσιών για την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών, σε ευθύνη για την αντιμετώπιση του κοινωνικού κινδύνου που απειλεί το κάθε άτομο.

Η αντίληψη αυτή προδιαγράφει μια προοπτική εξατομίκευσης της παροχής υπηρεσιών για κάθε άτομο που έχει ανάγκη και όχι για το σύνολο του πληθυσμού και της κοινωνίας.

Η προοπτική αυτή, σε όρους οργάνωσης και χαρακτήρα των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, σημαίνει μια σταδιακή μετατόπιση από το λεγόμενο σύστημα της «Ευρωπαϊκής Ηπείρου», το γνωστό ως μοντέλο *bismark* (παροχή υπηρεσιών) και την κάλυψη των κοινωνικών - ασφαλιστικών αναγκών των ασφαλισμένων) στο αγγλοσαξονικό σύστημα *Beveridge* (κάλυψη ενός ελάχιστου και γενικευμένη επιπέδου κοινωνικής προστασίας και διαβίωσης). Μέσα σ' αυτήν την προοπτική του ελάχιστου επιπέδου κοινωνικής προστασίας και διαβίωσης, εκφράζεται τελευταία στους κόλπους της Ευρωπαϊκής επιτροπής «μια βούληση σύγκλισης των στόχων της κοινωνικής προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση», με προτεραιότητα πολιτικής τη θεσμοθέτηση του ελάχιστου εισοδήματος. Η Πορτογαλία έχει θεσμοθετήσει το ελάχιστο εισόδημα, οι άλλες χώρες, όμως, για διαφορετικούς λόγους, δεν το θεωρούν αναγκαίο.

Παράλληλα, άλλες θεωρητικές αντιλήψεις υποστηρίζουν:

- I. την εισαγωγή στοιχείων αγοράς στη λειτουργία του συστήματος κοινωνικής προστασίας, με την έννοια εγκαθίδρυσης ενός «ελεγχόμενου ανταγωνισμού»
- II. την επιλεκτικότητα των παροχών με άξονα τα άτομα που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη, δηλαδή του φτωχού και του κοινωνικά αποκλεισμένου
- III. την ανάπτυξη της ιδιωτικής κερδοσκοπικής δραστηριότητας στην ασφάλιση και την υγεία
- IV. την ανάπτυξη του λεγόμενου «προνοιακού πλουραλισμού» με την έννοια δημιουργίας τοπικών συμφώνων, μεταξύ κρατικών οργανισμών, Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωνικών

φορέων, μη κερδοσκοπικών οργανισμών κ. λ. π. , για την αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου κοινωνικού κινδύνου π. χ ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός, στέγαση, εκπαίδευση, φτώχεια κ. λ. π. , με παράλληλη μείωση των κοινωνικών ευθυνών του κράτους.

Μέσα στο πλαίσιο αυτών των προβλημάτων, παρατηρείται μια απομάκρυνση από την αναδιανεμητική λειτουργία της κοινωνικής πολιτικής με παράλληλο προσανατολισμό σε διαχειριστικές ρυθμίσεις.

Πράγματι, οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν και εφαρμόζονται από τα κράτη - μέλη της Ε. Ε. , δεδομένου ότι δεν υπάρχει μια ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική, (τελευταία στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής γίνεται μια συζήτηση για συντονισμό στόχων) αναφέρονται στην ανεργία, τη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων, τη διαχείριση της δημογραφικής ανισορροπίας και τον έλεγχο των δαπανών κοινωνικής προστασίας. Η αναφορά αυτή είχε ως αποτέλεσμα την περικοπή των δαπανών για την κοινωνική προστασία. Αντίθετα με ό, τι πιστεύεται, οι κοινωνικές δαπάνες στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1991 είχαν μικρή διαφορά σε σχέση με το ΑΕΠ, απ' ό,τι δέκα χρόνια νωρίτερα.

Συγκεκριμένα, σε 5 κράτη - μέλη (Βέλγιο - Δανία, Γερμανία, Ιρλανδία και Λουξεμβούργου) οι δαπάνες σε σχέση με το ΑΕΠ ήταν χαμηλότερες το 1991 απ' ό,τι το 1981. Επιπλέον, σε άλλες βόρειες χώρες με τα υψηλά επίπεδα ανεργίας των τελευταίων χρόνων.

Στις νότιες χώρες της Ε. Ε. , όπου τα συστήματα κοινωνικής προστασίας δεν είναι ολοκληρωμένα, σημειώθηκε την προηγούμενη δεκαετία μια αύξηση των δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ. Η τάση, όμως, την τρέχουσα δεκαετία και σε αυτές τις χώρες είναι φθίνουσα.

Σχετικά με τη γήρανση του πληθυσμού και τις δυσμενείς δημογραφικές εξελίξεις, διαπιστώνουμε ότι τα κράτη - μέλη δεν έχουν εφαρμόσει πολιτικές που έχουν ως στόχο την αύξηση της γεννητικότητας. Οι οικογενειακές επιδοματικές παροχές δεν θεωρούνται ζήτημα προτεραιότητας και το μερίδιο τους στις δαπάνες των οικογενειακών παροχών μειώθηκε σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση περισσότερο από 30%. Αντίθετα, καθιερώθηκαν παροχές για τη λήψη της γονικής άδειας κατά τα πρώτα χρόνια μετά τη γέννηση του παιδιού (Γαλλία, Γερμανία). Το κύριο χαρακτηριστικό των μέτρων που εφαρμόστηκαν σε όλα τα κράτη - μέλη, τα πρώτα έξι χρόνια της δεκαετίας του 1990 αναφέρεται στην αναδιανομή των πόρων στο εσωτερικό του συστήματος κοινωνικής προστασίας, με θεώρηση ότι τις κοινωνικό - ασφαλιστικές παροχές που έχουν περισσότερο ανάγκη τα άτομα χαμηλού επιπέδου θα χρηματοδοτήσουν οι ασφαλισμένοι υψηλότερου εισοδηματικού επιπέδου.

Από την άποψη αυτή αποδεικνύεται ότι η αποτελεσματικότητα των μέτρων που έχουν εφαρμοστεί τα τελευταία χρόνια στις χώρες της Ε. Ε. είναι περιορισμένη και βραχυχρόνια στην οικονομική σφαίρα και αρνητική στην κοινωνική σφαίρα (π. χ Ελλάδα με την απώλεια των 287, 1 δις. Δρχ. «1990-1996» στους συνταξιούχους του ΙΚΑ με την αλλαγή του τρόπου υπολογισμού των συνάξεων).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των εφαρμοζόμενων πολιτικών είναι ότι κυρίως κινούνται στον άξονα κόστος κοινωνικής προστασίας - ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Η προσέγγιση αυτή, οδηγεί τις πολιτικές, προκειμένου να εξοικονομήσουν πόρους, να ασχολούνται περισσότερο με όσους βρίσκονται κοντά στην απασχόληση και λιγότερο με όσους βρίσκονται μακριά από την απασχόληση, δηλαδή με τους μακροχρόνια ανέργους και τους κοινωνικά αποκλεισμένους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ ΕΝΤΓΑΔ ΜΟΔΕΝ, ΝΑ ΣΚΕΦΤΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ editions Gallimard 1987, Μετάφραση ΕΛΗ ΜΕΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΛΟΥΛΗ, ΕΞΑΝΤΑΣ 1991.
- ♦ Π. Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ, Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΕ ΜΕΤΑΛΛΑΓΗ, ΘΕΜΕΛΙΟ 1990
- ♦ ΠΑΝΑΠΩΤΗΣ ΦΩΤΕΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΒΗΜΑΤΑ, ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΤΗΤΑΣ, ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1978.
- ♦ ΝΙΚΟΣ ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ - ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΤΗΤΑΣ, ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ - Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ 1993.
- ♦ ΠΕΤΡΟΣ Δ. ΝΤΟΥΣΚΟΣ, Η ΠΑΝΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΙΟΗΣΗ, GUTENBERG 1990.
- ♦ Π. Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΘΕΩΡΙΑ - ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ - ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΘΕΜΕΛΙΟ 1993.
- ♦ Κ. Α. ΣΤΕΦΑΝΟΥ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ, ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. Ν. ΣΑΚΟΥΛΑ, ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1993.
- ♦ ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ, ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΣΤΟ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ, Αποτίμηση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης και Ανάλυση της Νέας Συνθήκης της Ε.Ε. ΣΙΔΕΡΗΣ 1997 (Άρθρα του Σάββα Ρομπολή κ ' του Αντώνη Παπαγιαννίδη.).
- ♦ Άρθρο του Κώστα Βερόπουλου στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Απρίλιος 1998.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ΣΕΛ. 1
----------	--------

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΔΕΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	ΣΕΛ 3
Α.	Λειτουργικές θεωρίες	ΣΕΛ. 3
Β.	Πολιτισμικές θεωρίες	ΣΕΛ. 5
Γ.	Συμπληρωματικότητα λειτουργικών και πολιτισμικών θεωριών.	ΣΕΛ. 6
Δ.	Μαρξιστική θεωρία	ΣΕΛ. 7
Ε.	Συστημική ανάλυση	ΣΕΛ. 9
ΣΤ.	Ποσοτική ανάλυση	ΣΕΛ. 10
Ζ.	Τελικές παρατηρήσεις	ΣΕΛ. 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΕΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΔΕΑΣ	ΣΕΛ. 12
Α.	Η προ της Ευρώπης Ευρώπη	ΣΕΛ. 12
Β.	Η Μεσαιωνική Ευρώπη	ΣΕΛ. 12
Γ.	Από τον 19 ^ο στον 20ο αιώνα	ΣΕΛ. 17
Δ.	Οι συνέπειες του Πολέμου	ΣΕΛ. 19
Ε.	Το θέμα της Γερμανίας	ΣΕΛ. 21

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΔΕΑ ΣΕ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	Η ΠΡΩΤΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΣΕΛ. 23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΣΕΛ. 26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ	ΣΕΛ. 27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ	
	Η ΖΩΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	ΣΕΛ. 30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ FOUCHET ΓΙΑ ΤΗΝ	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΕΙΑΣ	ΣΕΛ. 34 ΣΕΛ. 37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	ΟΙ ΔΙΑΣΚΕΨΕΙΣ ΚΟΡΥΦΗΣ 1972/1974 ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΙΝΔΕΜΑΝΣ	ΣΕΛ. 40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ	ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	ΣΕΛ. 43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ	Η ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΞΗ	ΣΕΛ. 46

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ	ΣΕΛ. 50
Α.	Πολιτική Ένωση	ΣΕΛ. 50
Β.	Οικονομική και νομισματική ένωση	ΣΕΛ. 53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ	ΣΕΛ. 57
Α.	Ανθρώπινα δικαιώματα και θεμελιώδης ελευθερίες	ΣΕΛ. 58
Β.	Στον αστερισμό-της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.	ΣΕΛ. 61
Γ.	Ευελιξία: Η κατάληξη μιας μακράς συζήτησης.	ΣΕΛ. 64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΣΕΛ. 68
Α.	Πόσο Διεθνές νόμισμα είναι το ευρώ;	ΣΕΛ. 68
Β.	Σύγχρονοι προβληματισμοί για την κοινωνική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση	ΣΕΛ. 69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		ΣΕΛ. 72
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		ΣΕΛ. 73